

PERUSKOULUN 5-, 7- JA 9-LUOKKALAISTEN SOSIAALISET SUHTEET JA
LIIKUNTAHARRASTUKSEN YHTEYDET SOSIAALISIIN SUHTEISIIN

Tiina Herlevi

Minna Rosberg

Liikuntapedagogiikan
pro gradu –tutkielma
Kesä 2000
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Herlevi Tiina & Rosberg Minna, Peruskoulun 5-, 7- ja 9-luokkalaisten sosiaaliset suhteet ja liikuntaharrastuksen yhteydet sosiaalisiin suhteisiin. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu –tutkielma. 2000, 113 s.

Tutkimus on osa kansainvälistä WHO-koululaistutkimusta, jossa selvitetään nuorten elämäntyyliä ja terveystietoisuutta. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla koululaisten sosiaalisia suhteita ja selvittää, onko koululaisten vapaa-ajan liikuntaharrastuksella yhteyttä sosiaalisiin suhteisiin. Lisäksi tutkimuksessa haluttiin tutkia sosiaalisia suhteita luokka-asteittain, sukupuolittain, asuinpaikkakunnittain ja urheiluseuran jäsenyyden mukaan.

Tutkimuksen perusjoukon muodostivat peruskoulun 5., 7. ja 9. luokkien pojat ja tytöt. Koko tutkimukseen osallistui 1691 5-luokkalaista, 1628 7-luokkalaista, 1545 9-luokkalaista ja molemmat sukupuolet olivat otoksessa tasaisesti edustettuina. Otanta tehtiin kuntamuotoon ja läänijakoon perustuvalla ryväsotannalla ja otos (n=4864) oli koko Suomea edustava. Tutkimuksen aineisto kerättiin maaliskuu-toukokuussa vuonna 1998 kyselylomaketta käyttäen. Kyseisestä kyselylomakkeesta valittiin tämän tutkimuksen kannalta olennaiset 17 kysymystä, jotka olivat kaikki strukturoituja. Nämä kysymykset käsittelivät yksinäisyyttä, vanhempien sosiaalista tukea, kontaktinoton helpoutta, läheisten ystävien määrää, ystävien kanssa vietettyjä iltoja viikossa, vakituista seurustelua, liikuntaharrastusta sekä eri taustamuuttujia. Aineiston analysoinnissa käytettiin t-testiä, yksi- ja kaksisuuntaista varianssianalyysiä, korrelaatiokertoimia sekä ristiintaulukointia.

Liikuntaharrastuksella on positiivinen yhteys sosiaalisiin suhteisiin. Aktiiviset nuoret olivat kohtuuliikkujia ja passiivisia seurallisempia, he kokivat vanhempien sosiaalisen tuen parempana ja myös kontaktinotto oli heille helpompaa kuin vähemmän liikkujille koululaisille. Lisäksi aktiivisilla nuorilla oli enemmän läheisiä ystäviä ja he myös viettivät keskimäärin useampia iltoja viikossa ystävien kanssa. Vakituksessa seurustelussa yhteydet eivät olleet yhtä johdonmukaisia. Eniten eroja sosiaalisissa suhteissa ilmeni eri luokka-asteiden sekä urheiluseuraan kuuluvien ja kuulumattomien välillä. Tulokset tukivat niitä aikaisempia tutkimuksia, joiden mukaan liikunnan ja sosiaalisuuden välillä on positiivinen yhteys. Yhteenvetona voitiin todeta, että vapaa-ajan liikuntaharrastuksella oli merkittävästi yhteyttä siihen, kuinka hyvinä koululaiset sosiaaliset suhteensa ja niiden kautta saadun sosiaalisen tuen kokivat.

Avainsanat: sosiaaliset suhteet, sosiaaliset taidot, sosiaalinen tuki, liikuntaharrastus, organisoitu/omaehtoinen liikunta

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	4
2 SOSIAALISUUDEN MÄÄRITELMIÄ JA RAJAUKSIA	6
3 LASTEN JA NUORTEN SOSIAALISUUDEN KEHITTYMINEN	9
3.1 Sosiaalisen kehityksen teorioita	9
3.2 Selmanin teoria roolinoton kehittymisestä	11
3.3 Sosiaalisuuden kehitys ala-asteelta yläasteelle	12
4 SOSIAALISET SUHTEET	15
4.1 Ystävyysuhteet	15
4.1.1 Ystävien määrä	17
4.1.2 Ystävien kanssa vietetty aika	18
4.1.3 Kommunikointi ystävien kanssa	19
4.1.4 Seurustelu	21
4.1.5 Yksinäisyys	23
4.1.6 Asuinpaikkakunta ja ystävyysuhteet	25
4.2 Perhe ja vanhemmat	26
4.2.1 Vanhempien sosiaalinen tuki	27
4.2.2 Perheinstituutiossa tapahtuneet muutokset	29
5 LIIKUNTAHARRASTUS	31
5.1 Liikuntaharrastus käsitteenä	31
5.2 Vapaa-ajan liikuntaharrastus	32
5.2.1 Liikuntaharrastuksen määrä ja intensiteetti	33
5.2.2 Asuinpaikkakunta ja liikuntaharrastus	34
5.2.3 Lasten ja nuorten organisoitu liikunta	35
6 LIIKUNTAHARRASTUS JA SOSIAALISUUS	37
6.1 Liikuntaharrastus ja ystävyysuhteet	37
6.2 Liikuntataidot ja suosio kavereiden keskuudessa	39
6.3 Ystävyysuhteet motiivina liikuntaharrastukselle	40
6.4 Liikuntaharrastus ja sosiaaliset taidot	41
6.5 Liikuntaharrastus ja sosiaalinen tuki	43
6.6 Liikuntaharrastus ja vanhemmat	45
7 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS JA TUTKIMUSONGELMAT	47
8 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT	50
8.1 Aineiston hankinta	50
8.2 Tutkimuksen otoksen kuvailua	51

8.3 Mittarin ja muuttujien kuvaus.....	52
8.4 Tutkimuksen luotettavuus.....	56
8.4.1 Reliabiliteetti.....	56
8.4.2 Validiteetti.....	58
8.5 Aineiston käsittely	59
9 TULOKSET.....	61
9.1 Sosiaalisten suhteiden kuvausta.....	62
9.1.1 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot 5-, 7- ja 9-luokkalaisten välillä.....	63
9.1.2. Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot tyttöjen ja poikien välillä.....	66
9.1.3 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot kaupungin ja maaseudun välillä	68
9.1.4 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot urheiluseuraan kuuluvien ja kuulumattomien välillä.....	69
9.2 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin	71
9.2.1 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin 5-, 7- ja 9-luokkalaisilla.....	75
9.2.2 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin tytöillä ja pojilla.....	80
9.2.3 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin kaupungissa ja maaseudulla....	80
9.2.4 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin urheiluseuraan kuuluvilla ja kuulumattomilla	82
10 POHDINTA	83
10.1 Sosiaaliset suhteet	83
10.1.1 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot 5-, 7- ja 9-luokkalaisten välillä.....	85
10.1.2 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot tyttöjen ja poikien välillä.....	87
10.1.3 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot kaupungin ja maaseudun välillä	88
10.1.4 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot urheiluseuraan kuuluvien ja kuulumattomien välillä.....	89
10.2 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin	90
10.2.1 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin 5-, 7- ja 9-luokkalaisilla.....	95
10.2.2 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin tytöillä ja pojilla.....	98
10.2.3 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin kaupungissa ja maaseudulla..	99
10.2.4 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin urheiluseuraan kuuluvilla ja kuulumattomilla	100
10.3 Tutkimusmenetelmien pohdintaa.....	101
10.4 Yhteenveto ja jatkotutkimusehdotukset.....	103

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Liikunnanopettajat, valmentajat, vanhemmat ja tutkijat ovat jo pitkään olleet vakuuttuneita siitä, että liikunnassa ja urheilussa mukanaololla on positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykselle. Monet tutkijat korostavat liikunnan harrastamisen parantavan liikunnallisia taitoja, itseluottamusta, kurinalaisuutta, rehtyyttä ja ihmissuhdetaitoja. (Weiss 1995, 39; Wiggins 1996, 15-19; Weiss, Smith & Theeboom 1996, 347.) Vähemmän tutkimusta on kuitenkin tehty siitä, mikä merkitys liikunnan harrastamisella on suhteessa kaverisuhteisiin, niiden muodostamiseen, kavereiden hyväksynnän saavuttamiseen ja sosiaalisiin taitoihin (Evans & Roberts 1987, 23, 24; Weiss & Duncan 1992, 177; Brustad 1996, 118, 121; Weiss, Smith & Theeboom 1996, 348). Tämä on mielenkiintoinen näkökulma lisättäväksi keskusteluun liikunnan ja sosiaalisuuden yhteyksistä ja halusimmekin ottaa sen tutkimuksemme aiheeksi.

Tutkimuksemme tarkoituksena on selvittää, onko vapaa-ajan liikuntaharrastuksella yhteyttä lasten ja nuorten sosiaalisiin suhteisiin. Lisäksi tutkittiin, onko sosiaalisissa suhteissa eroja eri luokka-asteiden, sukupuolten, kaupungissa ja maaseudulla asuvien sekä urheiluseuraan kuuluvien ja kuulumattomien välillä. Aineistomme on osa WHO-koululaistutkimusta, jossa selvitetään 5-, 7- ja 9-luokkalaisten suomalaisten peruskoululaisten elämäntyyliä ja terveyskäyttäytymistä (ks. johdanto teoksesta Kannas & Brunell 2000).

Aiheen kiinnostavuutta ja tärkeyttä lisää se, että hyvät sosiaaliset suhteet, monipuoliset sosiaaliset taidot ja riittävä sosiaalinen tuki ovat hyödyksi myös muilla elämänalueilla kuin liikunnassa ja urheilussa. Ryhmätyö- ja kommunikointitaitoja sekä joustavuutta tarvitaan nykyään yhä enemmän kovenevassa ja suorituspainotteisessa työelämässä. Lisäksi toimiva sosiaalinen verkosto on yksilön tukena elämän kriisitilanteissa ja pitää näin yllä mielenterveyttä.

Taipale (1992) korostaa kaverisuhteiden merkitystä lasten ja nuorten elämässä. Toverisuhteet tarjoavat lapsille sellaisia virikkeitä kehitykseen, joita aikuissuhteet eivät koskaan voi korvata.

Lasten ja nuorten toverisuhteiden huomaaminen ja turvaaminen on heidän kehitykselleen erityisen tärkeää nykyisin, kun perheet ovat pieniä ja aikuiset keskittyvät usein harrastuksiin ja toimintoihin yhden lapsen kanssa. (Taipale 1992, 82-83.) Myöskään perheen merkitystä lasten ja nuorten sosiaalisen kehityksen tukijana ei voi olla korostamatta. Mielestämme perhe luo lapsen sosiaalisuudelle pohjan, mikä heijastuu myöhemmissä elämäntilanteissa ja ihmissuhteissa kuten esimerkiksi ystävyys- ja seurustelusuhteissa. Perheen piirissä opitut sosiaaliset kommunikointitaidot siirtyvät helposti muihin vuorovaikutustilanteisiin.

Lapset ja nuoret viettävät nykyään yhä enemmän aikaa tietokoneiden parissa, mikä saattaa vähentää liikunnallisiin ja sosiaalisiin harrastuksiin käytettävää aikaa. Urheiluseurojen ja muiden vapaa-ajan järjestöjen tulisikin aktiivisesti houkutella heitä mukaan toimintaansa. Seurojen pitäisi kyetä tarjoamaan toimintaa myös niille lapsille ja nuorille, joilla ei ole urheilun suhteen kilpailullisia tavoitteita. Seurassa toimiminen tuo mukanaan uusia ystävyysuhteita ja laajentaa sosiaalisten suhteiden verkostoa. Näin urheiluseura voi monelle olla myös sosiaalisen tuen lähde.

Aikaisemmat tutkimukset sosiaalisuuden ja liikunnan yhteyksistä ovat antaneet ristiriitaisia tuloksia. Monet tutkijat ovat löytäneet positiivisia yhteyksiä näiden asioiden välillä, kun taas toiset ovat havainneet urheilulla olevan negatiivisia vaikutuksia sosiaalisuuteen. Esimerkiksi Greendorferin (1987, 60-62) mukaan näyttää siltä, että lapset, joilla on paljon kokemuksia urheilusta ovat merkittävästi kilpailuhenkisempiä ja heillä on vähemmän altruistisia piirteitä kuin niillä lapsilla, joilla on vähemmän kokemuksia urheilusta. Toisaalta Polven (1998, 24) tutkimuksessa ilmeni, että sekä organisoitua että omaehtoista urheilua harrastavat nuoret osoittivat merkitsevästi suurempaa auttamishalua ja -pätevyyttä kuin urheilua harrastamattomat nuoret. Kiinnostavaa onkin tietää, ovatko liikunta ja urheileminen tämän tutkimuksen tulosten perusteella niitä toimintoja, joilla on positiivinen yhteys yksilön sosiaalisiin suhteisiin ja niistä saatuun sosiaaliseen tukeen.

2 SOSIAALISUUDEN MÄÄRITELMIÄ JA RAJAUKSIA

Sosiaalinen (social) termi on määritelty hyvin eri tavalla eri yhteyksissä eivätkä sosiaalipsykologitkaan ole päässeet yhteisymmärrykseen tämän käsitteen merkityksistä (Durkin 1995, 10). Koska sosiaalisuudesta on vaikea löytää kaiken kattavaa määritelmää, on käsitettä hyvä lähestyä tarkastelemalla sosiaalisuuden niitä alakäsitteitä, jotka ovat tämän tutkimuksen kannalta oleellisia. Sosiaalisuuteen liittyy läheisesti *prososiaalinen käyttäytyminen*, jolla tarkoitetaan toisen ihmisen psyykkisen tai fyysisen hyvinvoinnin eteen toimimista (Himberg & Jauhiainen 1998, 87). Durkin (1995) mainitsee esimerkkeinä prososiaalisesta käyttäytymisestä yhteistyön, jakamisen, antamisen ja suojelemisen (Durkin 1995, 433). Prososiaalisuuden lähikäsitteitä ovat puolestaan altruismi ja empatia, joka on edellytys prososiaaliselle käyttäytymiselle (Kalliopuska 1995, 127).

Shaffer (1994) lähestyy *altruismin* käsitettä kahdesta eri näkökulmasta. Ensimmäisessä otetaan huomioon auttamiskäyttäytymisen motiivit ja päämäärät. Todelliseksi altruistiseksi teoksi katsotaan vain sellainen toiminta, jonka motiivina on toisesta ihmisestä välittäminen. Tämän näkökulman kannattajat eivät lue altruistiseksi sellaista prososiaalista toimintaa, jonka taustalla on itsekäs hyödyn tavoittelu kuten esimerkiksi oman imagon parantaminen muiden silmissä. Toinen näkökulma ei ota huomioon prososiaalisen toiminnan motiiveja vaan siinä katsotaan altruistiseksi kaikki ne teot, jotka hyödyttävät toista ihmistä. Toisin sanoen prososiaalinen käyttäytyminen ja altruismin katsotaan olevan synonyymejä toisilleen. (Shaffer 1994, 364-366.) Altruismi vaatii myös empatiaa ja se on egoismin, itsekkyyden vastakohta (Kalliopuska 1990, 85-86).

Hirsjärvi (1982) jakaa prososiaalisuuden toisen lähikäsitteen, *empatian*, kahteen osaluueeseen: tietoisuuteen toisen tunteista sekä affektiiviseen sijaisreaktioon toisen henkilön tunteisiin. Tietoisuus toisen henkilön tunteista edellyttää yksilöltä kognitiivista tulkintaa toisen henkilön emotionaalisesta tilasta. Tällä tarkoitetaan suunnilleen samaa kuin affektiivisellä roolinotolla. Affektiivisen sijaisreaktion toisen henkilön tunteisiin katsotaan olevan välttämätön edellytys sosiaaliselle elämälle, moraalille ja altruismille. (Hirsjärvi 1982, 37.)

Himberg ja Jauhiainen (1998, 204) määrittelevät empatian yksinkertaisesti taidoksi ymmärtää toista sekä kyvyksi eläytyä toisen yksilön tunteisiin ja tilanteeseen. Kalliopuska (1990) on lisäksi määritellyt empatian elimistön sisäiseksi kokonaistapahtumaksi, josta voidaan erottaa elimistön reagointiin liittyviä (fysiologisia ja kinesteettisiä), tietoon ja kokemukseen liittyviä (kognitiivisia), tunteen kokemiseen liittyviä (affektiivisia) sekä motivaatioon liittyviä seikkoja (Kalliopuska 1990, 19).

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan puolestaan erityisiä taitoja, jotka auttavat yksilöä luomaan ja ylläpitämään sosiaalisia kontakteja (Hirsjärvi 1982, 174). Kalliopuskan (1995, 8) mukaan sosiaaliset taidot merkitsevät sosiaalisesti arvostettua ja opittua käyttäytymistä. Sosiaalisesti taitava yksilö pystyy toimimaan ryhmän jäsenenä, neuvottelemaan ja ratkomaan sosiaalisia konflikteja, mutta osaa tarvittaessa myös pitää jämäkästi puoliaan. Sosiaaliset taidot ovat ennen kaikkea selkeää viestintää, mutta myös toisesta huolehtimista ja omien aggressioiden hallintaa. (Himberg & Jauhiainen 1998, 81.) Vuorovaikutustaidot kuten aktiivinen kuuntelu, keskustelun aloittaminen, toisen tunteiden hyväksyminen, myötäeläminen ja –ymmärtäminen käsitetään sosiaalisiksi taidoiksi (Kalliopuska 1995, 8).

Sosiaalisten taitojen lähikäsite on sosiaalinen pätevyys eli *sosiaalinen kompetenssi*, jolla tarkoitetaan yksilön kykyä käyttää onnistuneesti henkilökohtaisia ja ympäristössään läsnä olevia resursseja ja siten saavuttaa haluamiaan henkilökohtaisia ja sosiaalisia tavoitteita kuten ystävyysuhteita (Poikkeus 1995, 126). Yksilön sosiaalinen pätevyys koostuu sosiaalisten taitojen lisäksi sosiokognitiivisista taidoista, jotka pitävät sisällään omien ja toisten tunteiden havainnointia, käsityksen muodostamista ja tilanteiden ennakoitua (Himberg & Jauhiainen 1998, 74). *Sosiabiliteetti* on myös paljolti sitä, mitä tarkoitetaan sosiaalisella taitavuudella (Vilkkumaa 1998, 227), sillä sosiabiliteettiin katsotaan kuuluvan seurallisuuden sekä taipumuksen solmia yhteyksiä ja ylläpitää seurustelusuhteita (Aikio & Vornanen 1993, 574).

Cohen ja Syme (1985, 4) määrittelevät *sosiaalisen tuen* sosiaalisista suhteista saatavissa olevaksi voimavaraksi, jolla on Vahteran ja Uutelan (1994) mukaan terveyttä edistävä ja stressiä ehkäisevä ominaisuus. Sosiaalinen tuki on riippuvainen sosiaalisten suhteiden olemassaolosta ja niiden rakenteesta. Sekä auttajan että autettavan välisen sosiaalisen suhteen

luonne että myös sosiaalisen verkoston rakenne vaikuttavat tuen antamiseen ja vastaanottamiseen.

Sosiaalinen tuki voidaan jakaa eri luokkiin kuten tietotukeen (neuvot, ehdotukset ja tilanteen uudelleenarviointi tai -määrittely), aineelliseen tukeen (rahan lainaaminen, auttaminen), arvostustukeen (positiivisten arvioiden lausuminen toisen ihmisen tekemisistä ja kyvyistä) ja henkiseen tukeen (halukkuus auttaa, luottamuksellisuus, empaattisuus, kuunteleminen ja rohkaiseminen). (Vahtera & Uutela 1994, 1055.) Kumpusalo (1991) korostaa sitä, että kunkin tukimuodon sisällä vaihtelevat ainakin osittain tuen määrä ja laatu sekä tuen subjektiivinen ja objektiivinen luonne. Tuen määrä on ratkaiseva tekijä aineellisessa tuessa, kun taas muissa tukimuodoissa tuen laatu ja oikea-aikaisuus ovat ratkaisevampia. Sosiaalisen tuen määrittelyssä voi myös korostaa sen vuorovaikutuksellista luonnetta. Tuki voikin olla suoraan henkilöltä toiselle annettua tai epäsuoraa, järjestelmän kautta annettua tukea. Pienyhteisöissä, kuten perheessä ja kaveripiirissä, vuorovaikutus on suoraa ja tuki persoonallista. Ihminen tarvitsee lähiyhteisön emotionaalista ja henkistä tukea tunteakseen olevansa hyväksytty ja arvostettu perhe-, koulu- tai muun pienyhteisön jäsen. Huomionarvoista on se, että suppea, mutta toimiva tukiverkosto on usein tehokkaampi tuen jakaja kuin laaja, mutta passiivinen tukiverkosto. (Kumpusalo 1991, 14-15.)

Sosialisaation käsite on syytä erottaa edellisistä käsitteistä. Shaffer (2000) määrittelee sosialisaation prosessiksi, jossa lapsi omaksuu hänen kulttuurilleen tai alakulttuurilleen ominaisia ja yleisesti hyväksytyjä arvoja, uskomuksia ja käyttäytymistapoja. Sosialisaation yksi tehtävä on kulttuuriperinnön siirtäminen sukupolvelta toiselle. (Shaffer 2000, 357.)

3 LASTEN JA NUORTEN SOSIAALISUUDEN KEHITTYMINEN

3.1 Sosiaalisen kehityksen teorioita

Sosiaalisuuden ja persoonallisuuden kehityksestä on olemassa useita eri teorioita. Klassiset kehitysteoriat jakautuvat kolmeen eri suuntaukseen, joita ovat psykoanalyttinen (psykoseksuaalinen ja psykososiaalinen teoria), behavioristinen (tai sosiaalisen oppimisen teoria) ja Piagetin kognitiivisen kehityksen teoria. Freudin vuosina 1940 ja 1964 esittelemän psykoseksuaalisen teorian mukaan yksilön käytöstä ohjaavat seksuaaliset ja aggressiiviset vaistot sekä tukahdutetut ja tiedostamattomat motiivit, joita tulee kontrolloida. Lapsen luonteelle ja persoonallisuudelle onkin keskeinen merkitys sillä, miten vanhemmat ovat kyenneet käsittelemään lapsen ensimmäisten ikävuosien aikaisia seksuaalisia ja aggressiivisiä tarpeita. Freud jakaa psykoseksuaalisen kehityksen viiteen eri tasoon, joissa persoonallisuuden kolme eri osaa (igo, ego ja superego) syntyvät ja integroituvat tiiviisti toisiinsa.

Erikssonin vuosina 1963 ja 1982 esittelemä psykososiaalinen teoria puolestaan korostaa seksuaalisten vaistojen sijaan enemmän sosiokulttuurisia tekijöitä yksilön kehityksessä. Erikssonin mukaan yksilö kehittyy kahdeksan kehityskriisin kautta. Jotta kehitys olisi yksilön kannalta edullinen, joutuu yksilö ratkaisemaan kehitystehtävän jokaisessa kehitysvaiheessa ja sopeutumaan uusiin tilanteisiin ennen seuraavan vaiheen kehityskriisiä. (Shaffer 2000, 38, 40, 41, 65.)

Sosiaalisen oppimisen ja behaviorismin isänä tunnetun Watsonin vuodelta 1913 peräsin olevien kirjoitusten mukaan vastasyntyneet ovat passiivisia olentoja, joita ympäristö muokkaa haluamallaan tavalla. Watson uskoi, että opitut yhteydet ulkoisten ärsykkeiden ja reaktioiden välillä toimivat rakennuspalikkoina ihmisen kehityksessä. Kehitys nähdään jatkuvana prosessina, joka voi edetä moneen suuntaan riippuen ympäristöstä, jossa lapsi on, ja siitä miten vanhemmat ja muut tärkeät henkilöt kohtelevat lasta. Skinner oli vuonna 1953 vahvasti Watsonin behaviorismin kannalla ja hänen mukaansa ihmisen käyttäytymistä kontrolloivat ulkoiset ärsykkeet eli käyttäytymistä vahvistavat ja rankaisevat tapahtumat. Yksilön kehitys

riippuukin Skinnerin välineellisen ehdollistumisen teorian mukaan ulkoisista ärsykkeistä (vahvistus ja rangaistus) eikä sisäisistä tekijöistä, kuten vaistoista, vieteistä tai biologisesta kypsymisestä.

Banduran vuosina 1977, 1986 ja 1992 esittämä sosiaalisen oppimisen teoria sitä vastoin korostaa, että ihmiset ovat kognitiivisia olentoja ja aktiivisia tiedon käsittelijöitä, jotka toisin kuin eläimet kykenevät ajattelemaan käyttäytymistään ja sen seurauksia. He pystyvät myös ennakoimaan tilanteita ja heihin vaikuttaa enemmän se, mitä he uskovat tapahtuvan kuin tapahtumat, jotka he ovat kokeneet. Lapset oppivat hänen mukaansa monia uusia tapoja mallioppimisen avulla. Bandura korostaa, että ihmisen kehitystä kuvaa parhaiten jatkuva vastavuoroinen vuorovaikutus persoonan ja ympäristön välillä. Ympäristö vaikuttaa lapsen kehitykseen, mutta lapsen käyttäytyminen vaikuttaa myös ympäristöön sitä muovaten. (Shaffer 2000, 43-45, 48-49.)

Piaget esitti vuonna 1950, että älyllinen toiminta on yksi elämän perustoiminnoista, joka auttaa lasta sopeutumaan ympäristöön. Piaget kuvaa lapsia aktiivisiksi ja kekseliäiksi tutkijoiksi, jotka jatkuvasti rakentavat sisäisiä malleja (skeemoja) edustamaan sitä, mitä he tietävät. He muuttavat näitä malleja järjestämällä niitä uudelleen yhä korkeammiksi skeemajärjestelmiksi ja sopeuttavat ne ympäristöön joko sulauttamalla (assimilaatio) uudet kokemukset jo olemassa oleviin skeemoihin tai mukauttamalla skeemat vastaamaan paremmin uusia kokemuksia (akkommodaatio). Teorian mukaan ajattelu etenee vaiheittain ja muuttuu laadullisesti siirryttäessä vaiheesta toiseen. Kaikki lapset käyvät läpi samat vaiheet samassa järjestyksessä, vaikkakin eri kehitysnopeudella. Nämä Piagetin ajattelun vaiheet ovat sensomotorinen kausi (0-2 vuotta), esioperationaalinen kausi (2-7 vuotta), konkreettisten operaatioiden kausi (7-11/12 vuotta) ja formaalisten operaatioiden kausi (11/12 vuodesta eteenpäin). (Piaget 1988; Schaffer 2000, 51-53, 65-66.)

Uudempia sosiaalisuuden ja persoonallisuuden kehitysteorioita edustavat Bronfenbrennerin ekologinen systeemitheoria (*ecological systems theory*) ja Vygotskyn sosiokulttuurinen teoria (*sociocultural theory*). Bronfenbrennerin teoria vuosilta 1979, 1989 ja 1993 painottaa erilaisten ekologisten systeemien merkitystä yksilön kehityksessä. Näitä systeemejä ovat:

mikrosysteemi (kuten esimerkiksi perhe ja ystävät), mesosysteemi (eri mikrosysteemien kuten kodin ja koulun väliset yhteydet), eksosysteemi (joukkotiedotusvälineet, vanhempien työpaikka), makrosysteemi (kulttuuri, lait, sosiaalinen luokka) sekä kronologinen systeemi, joka pitää sisällään yksilössä tai eri ympäristöissä tapahtuvat muutokset (murrosikä, avioero). Jokainen näistä systeemeistä on joko suoraan tai välillisesti vuorovaikutuksessa sekä yksilön että myös muiden systeemien kanssa, ja tämä monensuuntainen vuorovaikutus vaikuttaa yksilön kehitykseen monilla tavoin. (Shaffer 2000, 87-89.)

Vygotskyn pitkäaikainen teoriakehittely vuosilta 1930-1935, 1962 ja 1978 kuvaa, kuinka yksilön kehitykseen vaikuttaa se sosiokulttuurinen konteksti, jonka sisällä yksilö elää ja toimii. Useat lapsen merkittävimmistä persoonallisuuden piirteistä ja kognitiivisista taidoista kehittyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa vanhempien, opettajien ja muiden lasta itseään pätevempien ja kokeneempien ihmisten kanssa. Tämän vuorovaikutuksen kautta lapsi oppii kulttuurisia arvoja ja uskomuksia sekä ongelmanratkaisutaitoja. (Shaffer 2000, 91.)

3.2 Selmanin teoria roolinoton kehittymisestä

Koska roolinotto on tärkeä perusta lapsen sosiaalisen todellisuuden, sosiaalisten suhteiden ja oman minäkäsityksen hahmottamiselle, käsitellään Selmanin teoriaa roolinoton kehittymisestä tässä yhteydessä tarkemmin. Teoria pohjautuu käsitykselle siitä, että ymmärtääkseen muita ihmisiä on arvostettava heidän näkökulmiaan, vaikka ne poikkeaisivatkin meidän omistamme. Tämän lisäksi on ymmärrettävä eri näkökulmien välinen suhde. Selman on esittänyt viisitasoisen mallin, joka kuvaa lapsen roolinoton sosiaalis-kognitiivista kehitystä. Kolme ensimmäistä tasoa (tasot 0-2) käsittävät ikävuodet neljästä kymmeneen. Näiden ikävuosien aikana lapsi irrottautuu egosentrisestä ajattelutavasta ja kykenee heijastamaan omaa käyttäytymistään toisten näkökulmasta. Hän myös ymmärtää ystävyuden vastavuoroisena suhteena, joka pitää sisällään jakamista, molemminpuolista kunnioitusta, ystävällisyyttä ja rakkautta. Seuraavaksi käsitellään tarkemmin tämän tutkimuksen kannalta olennaisia tasoja 3 ja 4, jotka käsittävät ikävuodet kymmenestä aina aikuisuuteen asti.

Taso 3: Molemminpuolinen roolinotto (noin ikävuodet 10-12). Lapsi kykenee tunnistamaan oman sosiaalisen näkökulmansa suhteessa muiden ikäistensä näkökulmiin. Hän käsittää myös sen, että toiset ovat tietoisia hänen mielipiteestään. Tässä iässä lapsi tiedostaa ikätovereidensa persoonallisuuden ja mieltymykset. Ystäväksi valitaan henkilö, jolla on samanlaiset kiinnostuksen kohteet sekä arvostukset ja jolta hän saa vastavuoroista tukea. Ystävän kanssa jaetaan myös yksityisasiat.

Taso 4: Sosiaalinen ja perinteiden mukainen roolinotto (12 vuodesta eteenpäin). Tällä tasolla lapsi osaa ottaa huomioon yleiset sosiaaliset normit ja säännöt sekä kykenee toimimaan niiden mukaisesti. Lapsi ajattelee muiden ihmisten olevan erilaisia, toisistaan poikkeavia yksilöitä, joiden käyttäytymisestä ja persoonallisuudesta voidaan kuitenkin löytää johdonmukaisia ja säännönmukaisia piirteitä. Varhaisnuoret käsittävät jo sen, että sosiaaliset suhteet pitävät sisällään vuorovaikutusta ja läheisyyttä, mutta myös kunnioitusta toisen itsenäisyyttä kohtaan. Yleinen kehityssuunta on se, että nuoret valitsevat ystävänsä iän myötä tarkemmin ja ottavat muita yhä enemmän huomioon. (Erwin 1993, 35-37, 42.)

3.3 Sosiaalisuuden kehitys ala-asteelta yläasteelle

Lasten ystävyyskäsitteiden ja –suhteiden sekä sosiaalisen ymmärtämisen kehittyminen edellyttää sekä kehittyviä älyllisiä taitoja että myös sosiaalisia kokemuksia. Sosiaalisen ajattelun kehittyminen onkin yhdensuuntaista kognitiivisen kehityksen kanssa ja yksi hyvin olennainen osa kehitystä on myös moraalijattelun kehittyminen. (Laine 1997, 170.) Ala- ja yläasteen oppilaiden välillä ilmenevät sosiaalisuuden erot johtuvatkin erilaisista sosiaalisista kehitysvaiheista. Ala-asteikäinen lapsi on kiinnostunut vertaisryhmästään ja vuorovaikutus muiden lasten kanssa on yleensä kitkatonta. (Keitaanniemi & Nupponen 1987, 249-250.) Koulunkäynnin alussa lapsen suhteet muihin ovat kuitenkin vielä hyvin subjektiivisia ja mikäli vastavuoroisuutta esiintyy, se rajoittuu lähinnä fyysiseen toimintaan kuten esimerkiksi karkkien jakamiseen. Vastavuoroinen toisesta välittäminen ja huolehtiminen lisääntyvätkin huomattavasti 8 ja 10 ikävuoden välillä. (Laine 1997, 174.) Lisäksi kaverisuhteiden merkitys lapselle kasvaa ja kanssakäyminen tapahtuu yhä useammin tiiviissä kaveriporukassa. Myös

erilaiset sosiaaliset leikit sekä pelit innostavat ja kiinnostavat ala-asteikäistä lasta kovasti. (Shaffer 1994, 542-543.)

Yläasteella kaverisuhteiden merkitys korostuu entisestään. Erityisesti painottuu yhdessä olemisen ja tiettyyn ryhmään kuulumisen tarve. Ryhmän jäsenenä toimivan yläasteikäisen vuorovaikutukselle on kuitenkin tyypillistä tietty egoistisuus. (Keitaanniemi & Nupponen 1987, 249.) Toisaalta nuoruusvuosina läheisyyden tarve kasvaa ja läheiseltä ystävyydeltä edellytetään erityisesti vastavuoroista kiintymystä, kunnioitusta ja luottamusta (Laine 1997, 177). Shaffer (1994) toteaa nuorten viettävän tässä iässä enemmän ajastaan läheisten ystäviensä kanssa kuin vanhempien tai sisarusten kanssa. Eri kaveriryhmät ja -porukat kehittävät usein tiukan ”normiston” siitä, kuinka sen jäsenten tulee esimerkiksi pukeutua, puhua tai ajatella. Sosiaalinen paine käyttäytyä näiden normien mukaan on teini-ikäisten kesken vahva. (Shaffer 1994, 567-569.)

Polvi (1998) on tutkinut prososiaalisen käyttäytymisen yhteyttä ikään, ja tämän tutkimuksen mukaan 11-vuotiaat lapset kokivat merkitsevästi suurempaa auttamishalua ja -pätevyyttä, mutta osoittivat samalla myös merkitsevästi suurempaa itsekkyyttä kuin 17-vuotiaat nuoret. Puberteetin ohittaneet 17-vuotiaat olivatkin merkitsevästi sosiaalisempia kuin nuoremmat. (Polvi 1998, 25.) Keitaanniemen ja Nupponen (1987) tutkimuksen mukaan ala-asteen oppilaiden sosiaaliset toiminnot olivat altruistisempia kuin yläasteella olevien oppilaiden. Kuitenkin iällä ei näyttänyt olevan niin suurta merkitystä sosiaalisten toimintojen tasoon kuin mitä sukupuolella oli, sillä tyttöjen sosiaalisten toimintojen (auttamiskäyttäytyminen, toisen huomioon ottaminen ja yhteistoiminta) taso oli huomattavasti kehittyneempi kuin poikien. (Keitaanniemi & Nupponen 1987, 249-250.) Myös Polvi (1998, 25) mainitsee tyttöjen olleen poikia merkitsevästi auttamishaluisempia ja -pätevämpiä sekä poikien puolestaan tyttöjä itsekkäämpiä.

WHO-koululaistutkimuksessa 7-luokkalaiset itse arvioivat luokkatovereidensa avuliaisuutta kielteisemmin kuin 5- tai 9-luokkalaiset. Tämä saattaa Välimaan mukaan heijastaa peruskoulun yläasteelle siirtymistä ja sen mukanaan tuomia koulunkäyntiin liittyviä uusia haasteita. Luokkien ja koulujen vaihtuessa oppilaiden ja opettajien onkin luotava luokkahenki

uudelleen. Sukupuolierot tulivat myös tässä tutkimuksessa esiin, sillä tytöt pitivät 5- ja 7-luokalla poikia yleisemmin luokkansa oppilaita ystävällisinä ja auttavaisina. (Välimaa 1995, 178.)

Tyttöjen ja poikien erot sosiaalisuudessa saattavat pitkälle johtua roolikasvatuksen eroista. Esimerkiksi koulussa tyttöjä usein palkitaan sellaisesta käytöksestä, jonka katsotaan olevan tytöille soveliasta. (Keitaanniemi & Nupposen (1987, 249.) Myös Gordon ja Lahelma (1992) mainitsevat toisten ihmisten huomioon ottamisen korostuvan ehkä eri tavalla tyttöjen ja poikien kasvatuksessa. Heidän mukaan tytöt ovat koulussa poikia huomaavaisempia ja yhteistyöhaluisempia, koska luokkahuoneen ihmissuhteet ovat heille tärkeitä. (Gordon & Lahelma 1992, 315.) Shaffer (1994, 377) puolestaan esittää, että prososiaalisessa ja altruistisessa käyttäytymisessä ei olisi niin suuria eroja tyttöjen ja poikien välillä vaan pojat olisivat jopa auttavaisempia esimerkiksi toisen henkilön pelastamiseen liittyvässä toiminnassa.

4 SOSIAALISET SUHTEET

Lähteenmaa ja Siurala (1991) korostavat sosiaalisten suhteiden osuutta yhtenä hyvinvoinnin ulottuvuutena. Nuorelle sosiaaliset suhteet ovat erityisen tärkeitä, koska ne palvelevat erityisiä kehitystehtäviä kuten identiteetin muovaamista ja sosiaalisten taitojen harjoittamista. Nuorille olennaisia sosiaalisten suhteiden ja kontaktien lähteitä ovat: perhe, suku, ystävät, naapurusto ja koulutoverit. Nuoret solmivat ystävyysuhteita eri oppilaitoksissa, asuinalueilla ja harrastuksissa. (Lähteenmaa & Siurala 1991, 119.)

4.1 Ystävyysuhteet

Ystävyysuhteet on Poikkeuksen (1995) mukaan syytä käsitteellisesti erottaa muista toverisuhteista. Toveriryhmässä tapahtuvan vuorovaikutuksen kautta lapselle muodostuu tunne siitä, että hän kuuluu ryhmään ja kokee kumppanuutta. Ystävyysuhteet ovat puolestaan intensiivisiä kahdenkeskeisiä ja vastavuoroisia ihmissuhteita, joihin kuuluu sitoutuminen ja molemminpuolinen kiintymys. (Poikkeus 1995, 123.) Läheisten ystävien lisäksi ihminen kaipaa myös hyvien ystävien ja tovereiden muodostamaa sosiaalista verkostoa, jossa voi tehdä sosiaalisia vertailuja, kokea ryhmään kuulumista, toisen hyväksyntää ja ymmärtämystä sekä saada virikkeitä ja ajanvietettä. Jokainen ihminen kaipaa siis sekä kahdenkeskeisiä emotionaalisia suhteita että sosiaalisia suhteita monien ihmisten kanssa. (Laine 1997, 163.)

Ystävyysuhteiden kehittyessä lapsi tai nuori saa läheiseltä uskotulta ystävältään yhä enemmän emotionaalista tukea. Parhaimmillaan läheiset ystävät vahvistavat toistensa itsetuntemusta ja itsetuntoa sekä tukevat henkistä kasvua ja identiteetin rakentumista. Lapsi tai nuori saavuttaakin helpommin suosio- tai johtaja-aseman toveripiirissä, jos hänellä on myönteinen käsitys itsestään suhteessa tovereihinsa. Hyvä sosiaalinen asema vahvistaa mahdollisesti minäkäsitystä ja vahva minäkäsitys puolestaan heijastuu sosiaalisiin suhteisiin. Täytyy kuitenkin huomata, että lapsella, joka ei ole kovin suosittu toveriryhmässä, voi siitä huolimatta olla läheisiä ystäviä. (Poikkeus 1995, 123.) Laineen (1997) mukaan ystävyys- ja

toverisuhteiden avulla pääsee mukaan myös sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin, joissa lapset ja nuoret voivat oppia sosiaalisia taitoja. On tiedettävä esimerkiksi se, miten päästään mukaan ryhmän toimintaan, kuinka hyväksytään ja tuetaan tovereita ja miten käsitellään konflikteja.

Ystävän puuttuminen saattaa tuottaa sekä lapselle että nuorelle ongelmia. Heidän on vaikea oppia solmimaan ja pitämään yllä läheisiä sosiaalisia suhteita vertaisiinsa ikätovereihin ilman ystävyysuhteiden tuomia kokemuksia. Lisäksi suhteiden solmiminen muihin voi olla myös vaikeaa. (Laine 1997, 178-180.) Myös Damon (1989, 21) mainitsee sosiaalisten suhteiden puuttumisen voivan vaikuttaa negatiivisesti lapsen ja nuoren kognitiiviseen ja emotionaaliseen kehitykseen. On kuitenkin huomattava, että pelkkä ystävyys- tai toverisuhteiden olemassaolo ei välttämättä takaa myönteistä emotionaalista ja sosiaalista kehitystä. Kehitys riippuu sekä ystävien ja tovereiden ominaisuuksista että sosiaalisten suhteiden laadusta. Huonoilla sosiaalisilla suhteilla saattaa olla tuhoisia vaikutuksia. (Laine 1997, 180.)

Tyttöjen ja poikien ystävyysuhteet eroavat hieman toisistaan. Partasen (1995) mukaan tytöt pitävät ystävän tärkeimpänä ominaisuutena luotettavuutta ja he ovat poikia tarkempia siitä, keitä he kutsuvat ystävikseen. Pojat eivät tee yhtä suurta eroa ystävien ja kavereiden välillä, mutta pojillakin on yleensä muutama niin sanottu parempi kaveri, joiden kanssa he voivat puhua myös vakavista ja henkilökohtaisista asioista. Poikien kaveripiirit ovat yleensä laajoja ja vähemmän tiiviitä. (Partanen 1995, 40-41.) Myös Keitaanniemi ja Nupponen (1987, 249) toteavat, että pojat liikkuvat useammin suuremmissa kaveriporukoissa kuin tytöt, joiden ystävyysuhteet ovat pitkälle parisidonnaisia. Pojilla ystävyysuhteet kehittyvät yleensä joidenkin johtaja- tai suosikkityyppien ympärille.

Aapolan (1991) tutkimuksen mukaan enemmistö helsinkiläisistä 11-12-vuotiaista tytöistä ylläpiti kuitenkin samanaikaisesti useita rinnakkaisia läheisiä ystävyysuhteita ja joskus he valitsivat yhden ystävän seurun, toisinaan taas liittyivät laajoihin toiminnallisiin ryhmiin. He saattoivat viettää huomattavan osan ajastaan kaksin toisten tyttöjen kanssa, mutta he vaihtelivat seuralaistaan siten, että eri kontekstien (koulu, naapurusto ja harrastusympäristö) ystävät pysyivät erillään. Ystävyksien kiinteysaste ja yhdessä vietetyn ajan määrä vaihtelivat. Aiemmistä tutkimuksista poiketen suurin osa haastatelluista tytöistä kielsi pyrkivänsä

muodostamaan paras ystävä –suhteita toisiin tyttöihin, vaikka he käytännössä saattoivatkin viettää aikaansa tiiviisti tietyn toisen tytön kanssa. Tämä tutkimus toi siis esille sen, että tyttöjen ystävyysuhteet eivät olleet pelkästään parisidonnaisia, ja tiivis parisidos ei suurimmalle osalle tytöistä ollutkaan ainoa oikea ja ihanteellinen ystävyysmuoto. (Aapola 1991, 27, 29-31.)

4.1.1 Ystävien määrä

Ajankäyttötutkimuksessa havaittiin nuorten ystävien määrän lisääntyneen vuosien 1979-1987 välisenä ajanjaksona. Lähteenmaa ja Siurala (1991) selittävät tätä kaupunkimaisen elämäntavan yleistymisellä, mikä mahdollistaa runsaampien sosiaalisten verkostojen muodostamisen ja sitä kautta myös todellisten ystävien määrän lisääntymisen. (Lähteenmaa & Siurala 1991, 120.)

Vuoden 1994 WHO-koululaistutkimuksessa suurimmalla osalla (79 %) nuorista oli kaksi läheistä ystävää tai enemmän. Pojat (82 %) mainitsivat tyttöjä (76 %) useammin omaavansa kaksi tai useampia läheisiä ystäviä. Yksi läheinen ystävä oli tytöistä 21 %:lla ja pojista 14 %:lla. Pojilla ikäluokkien (11-, 13- ja 15-vuotiaat) väliset erot olivat pienempiä kuin tytöillä. 15-vuotiaista tytöistä 80 %:lla oli kaksi tai useampia läheisiä ystäviä, kun taas 11-vuotiailla saman verran läheisiä ystäviä oli 72 %:lla. Ilman yhtään läheistä ystävää oli pojista 3-5 % ja tytöistä 3 %. (Välimaa 1995, 186-187.) Myös eurooppalaisten nuorten liikuntaa ja elämäntapaa käsittelevässä tutkimuksessa saatiin samansuuntaisia tuloksia. Vailla ystäviä oli suomalaisnuorista vain alle 2 %. Tulosten perusteella tosin tytöistä hieman suurempi osa kuin pojista oli ilman ystäviä. (Nupponen & Telama 1998, 31.)

Pohjois-Karjalaan suunnatun kouluterveystudkimuksen tulokset kuitenkin poikkesivat hieman WHO-koululaistutkimuksen tuloksista. Tutkimuksen mukaan noin kolmannes nuorista ilmoitti omaavansa yhden ystävän ja hieman yli puolet kaksi tai useampia ystäviä. Noin joka kymmenes nuori ilmoitti, ettei hänellä ollut yhtään läheistä ystävää. Tyttöjen ja poikien tulokset erosivat toisistaan, sillä tytöillä tämä osuus oli vain 5-8 % ja 8- ja 9-luokkalaisilla

pojilla jopa 19-25 %. (Rimpelä, Luopa, Jokela, Liinamo & Siivola 1996, 10.) Sama tutkimus toteutettiin myös Keski-Suomessa, jossa tulokset olivat hyvin samanlaisia kuin Pohjois-Karjalassakin (Rimpelä & Liinamo 1996, 5). Ystävien määrää kysyttiin näissä kahdessa edellä mainituissa tutkimuksissa tosin hieman eri tavalla kuin WHO-koululaistutkimuksessa, jossa kysyttiin pelkästään ”kuinka monta läheistä ystävää sinulla on?”. Kouluterveystudkimuksessa kysyttiin todella läheisten ystävien määrää ja kysymys sisälsi vielä tarkennuksen ”...jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?”.

4.1.2 Ystävien kanssa vietetty aika

Eurooppalaisessa nuorten liikuntaa ja elämäntapaa käsittelevässä tutkimuksessa selvitettiin suomalaisten 6- ja 8-luokkalaisten tyttöjen ja poikien osallistumista eri vapaa-ajanviettomuotoihin. Kavereiden kanssa oleskelu oli sekä osallistumis- että tärkeysarviointien kärjessä molemmilla sukupuolilla ja luokka-asteilla. Tytöt ilmoittivat oleskelevansa kavereiden kanssa poikia enemmän ja myös kuudennen luokan oppilaat osallistuivat kahdeksaslukkalaisia yleisemmin kavereiden kanssa oleskeluun. Luokkatasojen erot olivat kuitenkin vähäisemmät kuin sukupuolierot. Tosin tytöt vastasivat osallistuvansa selvästi useampaan toimintamuotoon kuin pojat ja poikien osallistuminen heille tyypillisiin toimintoihin olikin ilmeisesti intensiivisempää ja pitkäkestoisempaa. (Nupponen & Telama 1998, 23-27.)

Sukupuolieroja vapaa-ajanvietossa toi esiin myös Kähkösen ym. (1996) tutkimus, jonka mukaan tytöt viettivät iltaisin enemmän aikaa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kun taas pojilla korostui suorituspainotteisuus, mikä näkyi muun muassa urheilun parissa vietettynä aikana. Tytöille kaverit olivat ehdoton ykkösasia ja ero toisena tulevaan televisioon oli merkittävä. Pojat puolestaan käyttivät hieman enemmän aikaa iltaisin television katseluun kuin kavereiden kanssa olemiseen. (Kähkönen, Niittynen, Packalén, Parviainen, Ruotsalainen & Taponen 1996, 7-8.) Myös Määtän (1996) tutkimuksen tuloksista ilmeni, että ystävien tapaaminen oli suosittu tapa viettää aikaa nuorten keskuudessa. Lähes puolet 13-16-vuotiaista

helsinkiläisnuorista käytti ystävien tapaamiseen 3-4 tuntia päivässä ja alle tunnin tai ei lainkaan siihen käytti vain 17 % nuorista. (Latvala 2000, 14.)

Vaikka pojat eivät maininneetkaan kavereiden kanssa oleskelua säännöllisenä vapaa-ajanviettomuotonaan niin useasti kuin tytöt, viettivät he kuitenkin aikaa ystäviensä kanssa useampia kertoja viikossa kuin tytöt. Lähes kolmasosa pojista ja neljäsosa tytöistä vietti aikaansa ystävien kanssa joka päivä viikossa. Pojista 66 % ja tytöistä 58 % tapasi ystäviään useammin kuin neljä kertaa viikossa. Poikien ryhmässä luokka-asteiden välillä ei ollut eroja ystävien kanssa vietetyssä ajassa, mutta tyttöjen ryhmässä päivittäin ystäviä tapaavien osuus kasvoi kuudennelta luokalta kahdeksannelle. Vastaavasti 4-6 kertaa viikossa tapahtuva ystävien tapaaminen laski siirryttäessä ylemmälle luokka-asteelle. (Nupponen & Telama 1998, 31, 164.)

4.1.3 Kommunikointi ystävien kanssa

Ajankäyttötutkimuksen mukaan ystävien kanssa kommunikointiin käytetyssä ajassa ei ollut tapahtunut oleellisia muutoksia vuodesta 1979 vuoteen 1987. Ajankäyttö, jonka pääasiallisena sisältönä oli kavereiden kanssa kommunikointi, lisääntyi 14 ikävuoden jälkeen, mutta väheni lievästi yli 20-vuotiailla. Lähteenmaa ja Siurala (1991, 120) kuitenkin korostavat, että ajankäyttötutkimuksen tulosten perusteella on vaikeaa sanoa, lisääntyykö vai väheneekö sosiaalinen kanssakäyminen iän myötä, koska tutkimus ei ota huomioon esimerkiksi baareissa ja ravintoloissa käymisen yleistymistä iän lisääntyessä.

KISS-tutkimuksessa, jonka tavoitteena oli kuvata 13-, 15- ja 17-vuotiaiden kypsymistä, ihmissuhteita, seurustelua ja seksuaalikäyttäytymistä, ilmeni, että nuorten on yleensä helpompi puhua omaa mieltä vaivaavista asioista ystäville kuin vanhemmille. Nuorista noin kolmasosa oli sitä mieltä, että ystäville oli ollut erittäin helppoa puhua itseä vaivaavista asioista. Vaikeana ystäville puhumisen koki noin kymmenesosa eri ikäisistä nuorista. Ystäville puhuminen oli helpompaa tytöille kuin pojille, sillä lähes puolet tytöistä piti ystäville puhumista erittäin helppona, kun taas pojista sitä piti erittäin helppona noin viidesosa. Tytöille onkin tulosten

mukaan ollut helpompaa löytää ystäviä, joille he ovat voineet uskoutua. (Kontula & Meriläinen 1988, 37.) Vuoden 1994 WHO-koululaistutkimuksessa ilmeni lisäksi, että iän lisääntyessä myös luottamukselliset keskustelut ystävien kanssa tulivat helpommaksi. Erityisesti tyttöjen keskeinen uskoutuminen korostui, sillä 80-95 % tytöistä piti tyttöystävälleen uskoutumista helppona. Pojista noin 70 % piti kaikissa ikäluokissa poikien välisiä keskusteluja helppoina. Myös uusien ystävien saanti oli suurimmalle osalle nuorista erittäin tai melko helppoa. Noin kolme neljäsosaa sekä tytöistä että pojista ilmoitti uusien ystävien saamisen erittäin tai melko helpoksi ja noin 2 % nuorista ilmoitti, että uusien ystävien saaminen oli heille erittäin vaikeaa. Vaikeana uusien ystävien saantia piti noin viidesosa nuorista. (Välimaa 1995, 186-187.)

Iän myötä nuoret liikkuvat aikaisempaa enemmän myös toisen sukupuolen seurassa, mikä näkyi WHO-koululaistutkimuksessa vastakkaisen sukupuolen kanssa käytyjen keskustelujen luontevuudessa. Itseään vaivaavista asioista vastakkaista sukupuolta olevalle ystävälle oli helppo jutella 11-vuotiaista pojista kolmanneksen ja tytöistä neljänneksen. Vanhimmassa ikäryhmässä (15-vuotiaat) tytöistä ja pojista jo yli puolet piti näitä keskusteluja helppoina. Samassa tutkimuksessa vastauksista heijastui myös nuorten selvä halu keskustella enemmän omista asioistaan. Tyttöjen ja poikien erot keskustelukulttuurissa tulivat esille siten, että pojat ilmoittivat tyttöjä yleisemmin, ettei heillä ole tapana keskustella omista asioistaan, tunteistaan tai huolistaan muiden kanssa. Hjort on todennut myös tyttöjen ja poikien kommunikaatiostrategioiden eroavan toisistaan. Hänen mielestään poikien kommunikaatiostrategia on kilpaileva, kun taas tytöt pyrkivät muovaamaan symbioosia. Tyttöillä korostuu samankaltaisuus ja ”niin minullakin” -kokemukset ja pojilla puolestaan kokemusten erilaisuus eli ”enempi” ja ”suurempi” -tyyppiset teemat. (Välimaa 1995, 180, 184, 186.)

4.1.4 Seurustelu

Tytöt ja pojat alkavat kiinnostua toisistaan jo ennen murrosikää, vaikka liikkuvatkin pääasiassa vain oman sukupuolensa seurassa. Ennen murrosikää ja sukukypsyyden saavuttamista pidetään säännöllistä liikkumista toisen sukupuolen kanssa epäsopivana ja se johtaa helposti kiusaamiseen ja kiusoitteluun muiden samanikäisten nuorten taholta. Tämä ehkäisee seurustelun aloittamista melko nuorten tyttöjen ja poikien välillä. Toista sukupuolta tavataankin tavallisesti isommassa ryhmässä, jossa on mukana sekä tyttöjä että poikia. (Kontula & Meriläinen 1988, 103.)

Biologisen kypsymisen on todettu olevan yhteydessä nuorten seurusteluun siten, että varhain kypsyvät nuoret seurustelevat yleisemmin. Pötsösen (1993) ja Kontulan (1991) mukaan varhain kypsyvät nuoret tuntevat myös itsensä aikaisemmin valmiiksi ”aikuismaisiin” kokeiluihin, sillä käsitys omasta itsestä seksuaalisena olentona vaikuttaa seksuaalisten kokemusten hankintaan. (Pötsönen 1993, 13.) Damon (1989, 364) mainitsee tämän päivän nuorten tulevan paljon aikaisemmin seksuaalisesti aktiivisiksi ja olevan avoimempia sekä vähemmän estoisia ilmaistessaan seksuaalisuuttaan kuin nuoret kaksikymmentä vuotta sitten. Kontula (1991) toteaa lisäksi, että kavereiden kanssa paljon aikaa viettävät nuoret ovat muita useammin seurustelleet. Seurustelun aloittamisen kannalta merkittävämpää on sosiaalinen aktiivisuus ja kaveriryhmään kuuluminen kuin henkilön ikä. (Kontula 1991, 141.)

WHO-koululaistutkimuksen mukaan seurustelun yleisyys on pysynyt ennallaan vuosina 1990 ja 1994. Vuonna 1994 noin 40 % 13-vuotiaista nuorista ja yli puolet 15-vuotiaista oli joskus seurustellut. Kyselyhetkellä seurustelevien osuus oli kuitenkin paljon pienempi (17 % nuorista). Noin joka kymmenes 13-vuotias ilmoitti seurustelevansa parhaillaan eikä tyttöjen ja poikien välillä ollut eroja tässä ikäluokassa. Sukupuolten väliset erot olivat suuremmat 15-vuotiaiden keskuudessa. Tytöistä suurempi osa (25 %) kuin pojista (17 %) ilmoitti seurustelevansa parhaillaan. (Pötsönen 1995, 22.) KISS-tutkimuksen tulokset olivat hyvin samansuuntaisia WHO-koululaistutkimuksen kanssa. Seurustelun havaittiin lisääntyvän iän myötä ja seurustelu oli 15-17-vuotiailla tytöillä yleisempää kuin samanikäisillä pojilla. (Kontula & Meriläinen 1988, 88-90.) Myös vuosien 1996 ja 1998 kouluterveytutkimuksissa

jokaisen ikäryhmän (14-17-vuotiaat) tytöt ilmoittivat tutkimushetkellä seurustelewansa yleisemmin kuin pojat ja seurustelu yleistyi iän myötä (Liinamo, Rimpelä, Kosunen & Jokela 1997, 12; Liinamo, Koskinen, Rimpelä, Kosunen & Jokela 1998, 25). KISS-tutkimuksessa ilmeni lisäksi, että tyttöjen keskuudessa oli yleistä seurustella itseään vanhempien poikien kanssa, kun taas pojat olivat vastaavasti seurustelleet yleisemmin ikäistensä tai ikäistään nuorempien tyttöjen kanssa (Kontula & Meriläinen 1988, 88-90).

Pötsösen (1993) mukaan tyttöjen seurustelun yleistyminen iän myötä suhteessa poikiin johtuu osin tyttöjen aikaisemmasta biologisesta kypsymisestä ja osittain seurustelun erilaisesta merkityksestä sukupuolten välillä. Kontula (1991) mainitsee tyttöjen seurustelewan itseään vanhempien poikien kanssa, koska samanikäiset pojat koettiin melko lapselliseksi ja vähemmän kiinnostaviksi. Toisaalta tytöillä on kulttuurisia ja normatiivisia paineita vakituisen poikaystävän löytämiseen, koska he saavat poikia helpommin kaksinaismoraaliin pohjaavan ”kiertopalkinnon” maineen. Tytöt eivät siis saisi vaikuttaa halukkailta eivätkä seurustella liian monen pojan kanssa, mutta toisaalta heidän tulisi olla tarpeeksi haluttavia. Tytöt voivat hyväksyttävämmin yhdistää nämä kaksi heille osoitettua ristiriitaista vaatimusta seurustelun avulla maineen kärsimättä. (Pötsönen 1993, 13.)

KISS-tutkimuksen tuloksista ilmeni myös, että seurustelu aika piteni Helsingissä selvästi siirryttäessä nuorimmasta vanhimpaan ikäryhmään. Nuorimmissa ikäryhmissä seurustelu jäi usein lyhytaikaiseksi, sillä neljäsosa 13-15-vuotiaista oli seurustellut kumppaninsa kanssa korkeintaan kuukauden. Kuitenkin lähes puolet tämän ikäisistä seurustelewista nuorista oli seurustellut kumppaninsa kanssa jo yli kolme kuukautta. Seurustelusuhdeiden pituudessa ei ollut tyttöjen ja poikien välillä suuria eroja, lukuun ottamatta 17-vuotiaita, joista tytöt olivat seurustelleet noin kolme kuukautta saman ikäisiä poikia kauemmin. Uudellamaalla ja Pohjanmaalla keskimääräinen seurustelujakso oli noin puoli vuotta ja Helsingistä poiketen erot tyttöjen ja poikien sekä myös ikäryhmien kesken olivat pieniä. (Kontula & Meriläinen 1988, 88-91.)

Vuoden 1990 WHO-koululaistutkimuksessa tyttöjen seurustelun yhteys kaupungistumisasteeseen oli samanlainen kuin aikaisemmissa tutkimuksissa.

Pääkaupunkiseudun tytöt eivät seurustelleet niin yleisesti kuin muiden alueiden tytöt. Sen sijaan poikien seurustelu poikkesi aikaisemmista tutkimuksista, joissa poikien seurustelu oli yleisintä kaupunkialueella. Tässä tutkimuksessa haja-asutusalueen pojat seurustelivat selvästi yleisemmin kuin kaupunkialueella asuvat pojat. (Pötsönen 1993, 13.)

4.1.5 Yksinäisyys

Peplau & Perlman määrittelevät yksinäisyyden negatiivisesti vaikuttavaksi tilaksi, joka pohjautuu lapsen käsitykseen hänen sosiaalisten suhteidensa riittämättömyydestä, joko määrän tai laadun suhteen. Yksinäisellä lapsella ei siis välttämättä ole vähemmän tai huonompia sosiaalisia suhteita kuin muilla lapsilla, vaan hän vain kokee ne riittämättöminä. Lapsi yhdistää yksinäisyyden tiettyihin tilanteisiin, joissa hän tuntee ahdistusta, murhetta ja epätoivoa. Lisäksi lapsi voi kokea, että hänessä itsessään on jotain vikaa tai että hän ei ole muiden välittämisen arvoinen. (Erwin 1993, 214.) Sosiaalisuuden tutkijat korostavatkin, että yksinäisyys on aina subjektiivinen kokemus eikä se ole synonyymi sosiaaliselle eristäytymiselle (Marcoen & Goossens 1993, 198). Ihminen voi siis olla yksin olematta samalla yksinäinen tai hän voi tuntea itsensä yksinäiseksi muiden ihmisten parissa (Laine 1997, 182).

Yksinäisyyden voi Jonesin mukaan jakaa kahteen eri luokkaan. Toisessa yksinäisyys nähdään kestäväenä, mielenlaatuun ja persoonallisuuteen liittyvänä ominaisuutena. Psykodynaamisen teorian kannattajat korostavat varhaislapsuuden merkitystä juuri tämän yksinäisyyden kehittymisessä. Toisessa sen sijaan yksinäisyys määritellään tilapäiseksi, kyseiseen hetkeen liittyväksi tilaksi. Tällainen yksinäisyys on seurausta osallistumisen vähyydestä tai muiden hyväksynnän puutteesta. Kaikki lapset kokevat yksinäisyyttä joskus, esimerkiksi perheen muuttaessa vieraalle paikkakunnalle ja kaveripiirin muuttuessa. Nämä kaksi yksinäisyyden muotoa korostavat sekä tilannetekijöiden että yksilöllisten erojen merkitystä yksinäisyyttä selitettäessä. (Erwin 1993, 214-215.)

Aikaisempien tutkimusten perusteella noin 10-15 % kouluikäisistä lapsista ja nuorista kokee itsensä kroonisesti yksinäiseksi. Alemmilla luokilla yksinäisyyden tuntemuksia on enemmän kuin ylemmillä, mutta ylemmillä luokilla yksinäisyys on kroonisempaa. Yksinäisyystuntemusten pysyvyyden lisääntyminen merkitsee sitä, että osalla oppilaista esiintyy erittäin kroonista yksinäisyyttä. (Laine 1997, 184.) Vuoden 1994 WHO-koululaistutkimus tukee aikaisempia tutkimustuloksia. Noin kymmenesosa pojista ja hieman yli kymmenesosa tytöistä tunsivat itsensä yksinäiseksi hyvin tai melko usein. Pojista noin kolmasosa ja tytöistä noin viidesosa ei tuntenut itseään koskaan yksinäiseksi. Tytöt kokivat myös ulkopuolisuuden tunteita hieman poikia enemmän, mutta ulkopuolisuuden tunteet eivät olleet nuorten keskuudessa kovin tavallisia. Tytöistä 8 % ja pojista 5 % tunsivat itsensä usein ulkopuoliseksi. (Välimaa 1995, 188.)

Laineen (1989) ala-asteelle suunnatussa tutkimuksessa ei tyttöjen ja poikien välillä ollut eroja yksinäisyydessä, vaan he olivat yhtä lailla yksinäisiä (noin 14 %) ja tyytymättömiä sosiaalisiin suhteisiinsa. Luokka-asteiden välillä sitä vastoin oli eroa, sillä toisluokkalaisilla esiintyi enemmän yksinäisyyden tuntemuksia ja sosiaalista tyytymättömyyttä kuin kuudesluokkalaisilla. (Laine 1989, 67, 69, 107.) Vuoden 1990 WHO-koululaistutkimuksessa sukupuolieroja oli kuitenkin vanhimmassa 15-vuotiaiden ikäryhmässä. Tutkimuksen mukaan vanhimman ikäryhmän tytöt tunsivat itsensä useammin yksinäiseksi kuin pojat. Pojista kuitenkin hieman useampi (7 %) kuin tytöistä (3 %) oli ilman läheistä ystävää. (Välimaa 1993, 6.) Laineen (1990) yläasteelle ja lukioon suunnatussa tutkimuksessa ilmeni myös, että useammilla pojilla kuin tytöillä ei ollut yhtään läheistä ystävää (ks. myös kappaleen 4.1.1 tutkimustulokset). Pojilla esiintyi kuitenkin tämän tutkimuksen mukaan varsinkin lukiossa enemmän yksinäisyyden tuntemuksia. Yläasteella havaittiin sosiaalista yksinäisyyttä (hyvien kavereiden puute tai tyytymättömyys kavereihin) selvästi enemmän kuin lukiossa, ja peruskoulun yläasteella myös yksinäisyyden kokeminen oli yleisempää kuin ala-asteella, vaikka usein yksinäisyyden tuntemukset vähenevät siirryttäessä ylemmille luokka-asteille. (Laine 1990, 77-79.)

4.1.6 Asuinpaikkakunta ja ystävyysuhteet

Keskisen elinolotutkimuksen mukaan pääkaupunkiseudulla asuvilla on ystäviä ja luottamuksellisia ihmissuhteita yhtä paljon kuin muualla asuvilla, vaikka ystävät eivät asukaan heidän välittömässä läheisyydessään. Kaupungissa ihmisten sosiaaliset suhteet ovat hajaantuneet laajalle alueelle ja työssä, harrastuksissa sekä asuinalueella tavataan useimmiten eri ihmisiä. Yksinasuvilla helsinkiläisnuorilla olikin ystäviä muita enemmän vapaa-ajan eri toiminnoissa. Suuremmassa kaupungissa on oletettavasti mahdollisuus ylläpitää etäisempiä, mutta tarvittaessa nopeastikin konkreettiseksi läsnäoloksi muuttuvia suhteita. (Keskinen 1991, 178.)

Keski-Suomessa tehdyn kouluterveystutkimuksen koulukohtaisista tuloksista ilmeni se, että nuoret, jotka asuvat harvaanasutuilla alueilla ovat useammin vailla läheistä ystävää kuin kaupunki- ja taajama-alueilla asuvat nuoret (Rimpelä & Liinamo 1996, 5). Tarkasteltaessa koko maahan suunnatun kouluterveystutkimuksen alueellisia eroja päätuloksena todettiin 14-16-vuotiaiden nuorten elämän kuitenkin olevan paljolti samanlaista suomalaisissa kaupungeissa. Alueellisia eroja oli lähes jokaisessa kysytyssä asiassa, mutta useimmiten ne olivat käytännössä melko merkityksettömiä. Tutkijat pitivätkin alueellisia eroja huomattavasti tärkeämpinä paikkakuntien sisäisiä eroja, jotka todettiin eri koulujen välillä. (Rimpelä, Jokela, Luopa, Liinamo, Huhtala, Kosunen, Rimpelä & Siivola 1996, 30-31.) Myös Kontulan ja Meriläisen (1988, 35) tutkimuksen perusteella alueelliset erot eivät olleet merkittäviä, kun tarkastelun kohteena oli nuorten vapaa-ajanvietto ystävien kanssa tai liikkuminen sellaisissa kaveriporukoissa, joihin kuului sekä tyttöjä että poikia.

4.2 Perhe ja vanhemmat

Sosiaalinen elämä alkaa perheyhteisössä, jossa lapsi solmii ensimmäiset sosiaaliset suhteensa toisiin ihmisiin. Yksittäisen perheen asema sosiaalisessa järjestelmässä vaikuttaa sen arvoihin ja ihmissuhteisiin sekä perheenjäsenten sosiaaliseen käyttäytymiseen. (Durkin 1995, 155.) Yleisesti ollaan yksimielisiä siitä, että perheellä on ainakin biologinen tehtävä, tuotantotehtävä, kasvatustehtävä, koulutustehtävä, tunnetehtävä ja statustehtävä. Lapset oppivat asenteita ja arvoja vanhempiensa mallista ja esimerkiksi parisuhteen ja vapaa-ajanvieton mallit opitaan kotoa. Lisäksi vanhemmat joko mahdollistavat tai estävät kontaktit muihin ihmisiin. Tätä kautta vanhemmilla on suuri vaikutus lapsen sosiaaliseen kehitykseen ja sosiaalisiin taitoihin. (Hurme 1995, 142, 149.) Myös Vygotsky (ks. kappale 3.1) korostaa teoriassaan sitä, että useat lapsen merkittävimmistä persoonallisuuden piirteistä ja kognitiivisista taidoista kehittyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa vanhempien kanssa.

Osa teoreetikoista korostaakin perheen vaikutusta sosiaalisten taitojen oppimisessa ja osa puolestaan muistuttaa, että lapset eivät ole kokonaan ympäristön vaikutuksille alttiita vaan jokaisella lapsella on oma luonteensa, joka vaikuttaa siihen, miten toiset heitä kohtelevat. Tutkijoilla on myös erilaisia näkemyksiä sosiaalisten taitojen kehityksestä, sillä osa heistä näkee kehityksen jatkumona kodista ulkopuoliseen maailmaan, kun taas toiset korostavat samanaikaista kehitystä sekä perheessä että kodin ulkopuolella. (Durkin 1995, 155.) Myös Shaffer (1994, 5) korostaa vanhempien toiminnan merkitystä lapsen sosiaalistumisprosessissa ja mainitsee sen, että prososiaalisen käyttäytymisen on havaittu olevan yleisempää niiden lasten keskuudessa, jotka jo pienestä pitäen saavat vastuulleen joitakin tärkeitä tehtäviä perheen ja kodin piirissä.

Perheen merkitys lapselle voi muuttua iän myötä. Aluksi perhe voi olla positiivinen viiteryhmä, jonka asettamien tavoitteiden ja periaatteiden mukaisesti lapsi haluaa toimia. Murrosiässä perhe saattaa kuitenkin muodostua nuorelle kielteiseksi viiteryhmäksi. Tällöin nuori saattaa etsiä uuden positiivisen viiteryhmän kavereiden keskuudesta ja alkaa jopa toimia toisin kuin perheessä on tapana toimia. (Lahikainen & Pirttilä-Backman 1996, 20.) Toisaalta sosiaalisen itsenäistymisen ajoittumisessa on suuria yksilöllisiä vaihteluita. Osa teini-ikäisistä

nuorista elää edelleen hyvinkin kotikeskeistä elämää, kun taas toiset ovat sosiaalisesti erittäin aktiivisia kodin ulkopuolella. (Kontula & Meriläinen 1988, 39.)

Myös Välimaa (1996, 26) mainitsee sen, että lapsen kasvaessa sosiaaliset suhteet perheessä ovat jatkuvan uudelleen neuvottelun kohteena, sillä se, mikä vanhempien mielestä on huolenpitoa voi nuoresta tuntua hänen asioihinsa sekaantumiselta. Yleistä on ajatella, että teini-ikäisten arvot ja ihanteet ovat vastakkaisia vanhempien vastaaville ja että kavereiden ja vanhempien sosiaalistamisvaikutukset olisivat toisiaan vastaan. Kuitenkin kaveripiirin arvot ovat usein hyvin samanlaisia kuin vanhempien. Tietyissä asioissa nuoret antavat enemmän painoarvoa ikäistensä mielipiteille (esimerkiksi vaatteiden, harrastusten ja vapaa-ajan vieton suhteen), ja vanhempien mielipiteitä arvostetaan silloin, kun kyseessä ovat tulevaisuuden suunnitelmat esimerkiksi ammatinvalinnan suhteen. (Shaffer 1994, 567-569.)

4.2.1 Vanhempien sosiaalinen tuki

Lasten ja nuorten käsityksiä vanhempien sosiaalisesta tuesta on tutkittu muun muassa kysymällä nuorilta sitä, kuinka helppoa heidän on puhua vanhempiensa kanssa heitä vaivaavista asioista, ja ovatko vanhemmat heidän mielestään valmiita auttamaan kouluongelmissa. Huomattava onkin, että vanhemmilta saatua sosiaalista tukea voitaisiin tarkastella myös useasta muusta näkökulmasta (vrt. kappale 2). Kouluterveyystutkimuksen tulosten perusteella pohjoiskarjalaisten nuorten suhteet vanhempiinsa olivat yleisesti ottaen hyvät, sillä noin 44 % nuorista pystyi keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan melko usein tai usein. Omista asioistaan vanhempiensa kanssa ei pystynyt juuri koskaan keskustelemaan 14 % nuorista. (Rimpelä, Luopa, Jokela, Liinamo & Siivola 1996, 10-11.) Keski-Suomen kouluterveyystutkimuksen tulokset olivat hyvin samanlaisia kuin Pohjois-Karjalan tulokset (Rimpelä & Liinamo 1996, 5).

Nuorten vanhemmilta saamaa sosiaalista tukea tutkittiin myös KISS-tutkimuksessa kysymällä, kuinka helppoa tai vaikeaa nuorten oli keskustella vanhempiensa kanssa heidän mieltään vaivaavista asioista. Keskustelun helpoksi isän kanssa koki 13-vuotiaista nuorista

kymmenesosa ja äidin kanssa runsas neljännes. Vanhemmissa ikäryhmissä (15- ja 17-vuotiaat) nämä keskustelut tuntuivat vaikeammilta, mutta muutos iän suhteen oli kuitenkin vähäinen. Vaikeuksista puhuminen isän kanssa oli pojille huomattavasti helpompaa kuin tytöille, ja jopa noin puolet 13-vuotiaista tytöistä koki isälle uskoutumisen vaikeana. Sukupuolierot keskusteluissa äidin kanssa olivat sen sijaan vähäisiä, ja tyttöjen oli hieman helpompaa keskustella äidin kanssa kuin poikien. (Kontula & Meriläinen 1988, 31.) Myös Brannenin tutkimuksen tulokset korostavat äidin merkitystä perheen vuorovaikutuksessa, sillä äidit pitivät keskustelusuhteen ylläpitämistä kasvaviin lapsiinsa erittäin tärkeänä, ja he myös saattoivat toimia isän ja lasten välisten viestien välittäjinä (Välimaa 1996, 26).

Lähteenmaa ja Siurala (1991) painottavat sitä, että perheen sisäistä kommunikointia on erittäin hankala tutkia. Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen tulosten perusteella voidaan kuitenkin todeta, että varhaisnuorten kommunikointiin perheen kanssa käyttämä aika ei ollut olennaisesti vähentynyt vuodesta 1979 vuoteen 1987. (Lähteenmaa & Siurala 1991, 119-120.)

Suhdetta vanhempiin ja heiltä saatua sosiaalista tukea kuvaa myös se, saavatko lapset ja nuoret mielestään tukea vanhemmiltaan koulutyön ongelmissa. Peruskoululaisista apua koki usein saavansa noin puolet. Lähes kolmannes ilmoitti saavansa tukea melko usein, kun taas vain 8 % peruskoululaisista pojista ja 7 % tytöistä ei kokenut saavansa yhtään apua koulutyön ongelmissa. (Rimpelä, Luopa, Jokela, Liinamo & Siivola 1996, 10-11.) Myös WHO-koululaistutkimuksessa nuoret kokivat saavansa tarvittaessa apua vanhemmiltaan. Jopa 90 % viidesluokkalaisista ja vielä 80 % yhdeksäsluokkalaisistakin ilmoitti saavansa apua aina tai usein. Vain joka sadas nuori koki ettei saanut lainkaan vanhempiensa apua kouluongelmissa ja harvoin apua koki myös saavansa vain 5 % yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja pojista. Kodin ilmapiiriä piti puolestaan erittäin hyvänä suurempi osa viidennen luokan pojista (52 %) ja tytöistä (51 %) kuin yhdeksännen luokan pojista (32 %) ja tytöistä (30 %). (Välimaa 1995, 184, 194.)

4.2.2 Perheinstituutiossa tapahtuneet muutokset

Perheinstituutiossa on tapahtunut yksi olennainen lapsia ja nuoria koskeva muutos. Avioerot ovat yleistyneet, minkä seurauksena myös yksinhuoltajien osuudet ovat kasvaneet. Melkaksen (1990) mukaan lisääntyneet avioerot eivät kuitenkaan aiheuta lapsille pelkästään kielteisiä vaikutuksia, sillä Tilastokeskuksen ELO 86-tutkimuksen perusteella nuorempien ikäluokkien lapset eivät ole joutuneet kärsimään esimerkiksi alkoholiuongelmista niin usein kuin vanhempien ikäluokkien lapset. Myös perheen rakenne sosiaalisena kasvuympäristönä on muuttunut siten, että lapsilla ja nuorilla on pääsääntöisesti yhä vähemmän sisarusia. Viisihenkisten perheiden osuus oli vähentynyt vuodesta 1960 vuoteen 1987 22 % ja kuusihenkisten jopa 69 %. (Lähteenmaa & Siurala 1991, 119-120.) Perhetilaston perusteella lapsiperheessä oli vuoden 1992 lopulla keskimäärin 2,2 lasta äitiä kohden. Nykyajalle on myös tyypillistä lapsettomien avioparien suhteellisen osuuden selvä kasvaminen. (Kartovaara 1994, 13, 23.)

Yksinhuoltajuus oli vanhemman tutkimuksen mukaan tyypillisempää kaupungeissa kuin maaseudulla, sillä yksinhuoltajaperheiden osuus kaupungeissa oli 18 %, kun taas muissa kunnissa sen osuus oli 13 %. Yleisintä yksinhuoltajuus oli pääkaupunkiseudulla ja Helsingissä. (Lähteenmaa & Siurala 1991, 119.) Samaa alueellista eroa puoltaa myös hieman uudempi tutkimus, jonka mukaan Suomessa oli vuoden 1992 lopussa lähes 100 000 yksinhuoltajaperhettä, mikä oli 15 % kaikista lapsiperheistä. Miesten osuus yksinhuoltajista oli 15 %. (Kartovaara 1994, 59, 61.)

Niemisestä (1994, 48) vaikuttaa kuitenkin siltä, että perherakenteessa menneinä vuosina tapahtuneet muutokset ovat olleet huomattavasti suurempia kuin mitä tulevaisuudessa on odotettavissa. Perhe instituutiona tulee joka tapauksessa säilymään ja ainakaan suuria uhkia ei ole nähtävissä. Hänen mukaansa yhdessä asumisen muodoissa saattaa kuitenkin tapahtua ”sisäisiä siirtymiä”, jotka näkyvät avoliittojen ja uusperheiden määrien kasvuna. Kuitenkin Hurmeen (1995) mukaan lapsen terveen kehityksen kannalta ei ole olennaista se, että perheessä on isä ja äiti, sillä toisaalta vuorovaikutuksen määrä ja toisaalta sen laatu ovat tärkeitä. Lisäksi kuka tahansa ihminen, jonka kanssa lapsi olisi yhtä paljon

vuorovaikutuksessa, vaikuttaisi todennäköisesti yhtä paljon hänen elämäänsä kuin vanhemmat.
(Hurme 1995, 151.)

5 LIIKUNTAHARRASTUS

5.1 Liikuntaharrastus käsitteenä

Telama ja Laakso (1983) toteavat, että liikuntaharrastus on käsitteenä huomattavasti suppeampi kuin liikunnan käsite. Liikuntaharrastuksella tarkoitetaan henkilökohtaiseen kiinnostukseen perustuvaa vapaa-aikana tapahtuvaa liikuntaan osallistumista tai liikunnallisen vaihtoehdon valitsemista muista vapaa-ajan toiminnoista. Harrastus mielletään yleensä tietoisien tavoitteiden ohjaamaksi toiminnaksi. Kiinnostus toiminnan kohteeseen ja tietoinen toiminta ovatkin tyypillistä harrastukselle, mitä puolestaan ei edellytetä tottumukselta. Liikuntaharrastus onkin hieman eri asia kuin liikuntatottumus. Selvimmin harrastuksenomaista tietoista toimintaa on osallistuminen organisoituun liikuntaan, etenkin urheiluseuratoimintaan osallistuminen. Koska se on yleensä myös säännöllistä, sitä voidaan pitää tottumuksena. Yleisesti ottaen suurin osa nuorison liikunnasta ja ainakin aktiivinen harrastus on siinä määrin säännöllistä ja usein toistuvaa, että se on verrattavissa muihin tottumuksiin. (Telama & Laakso 1983, 49.)

Liikuntaharrastus on Laakson (1981, 15) mukaan ”liikunnallisen vaihtoehdon toistuvaa, tietoista valitsemista silloin, kun valinnalle on ominaista pysyväisluonteinen motivaatio itse toimintaa (liikuntaa) tai sen seurauksia kohtaan”. Hänen mielestään määritelmä on sellaisenaan riittävä silloin, kun pyritään kuvaamaan harrastustoimintojen esiintymistä tietyssä joukossa, sillä se osoittaa, mitä harrastus-ilmiön mittaamisessa tulee ottaa huomioon.

Liikuntaharrastusta kuvattaessa on liikuntakäyttäytymisen sosiologisessa tutkimuksessa otettu käyttöön käsite ”sport involvement”. Käsitteen olennainen osa on ilmiöharrastus (manifesti) liikuntakäyttäytyminen. Tämä ilmiökäyttäytyminen voidaan edelleen jakaa kahteen osallistumismuotoon: primaariin osallistumiseen (kilpailija, kuntoilija) ja sekundaariin osallistumiseen (penkkiurheilu, toimitsija, valmentaja ym.). Kenyon tarkoittaa käsitettä siten, että ilmiökäyttäytymisen ohella sport involvement sisältää myös kognitiivisen ja affektiivisen ulottuvuuden. (Laakso 1981, 17.)

5.2 Vapaa-ajan liikuntaharrastus

Itkosen ja Rannon (1991, 10) nuorisotutkimuksen mukaan liikunta oli 12-18-vuotiaiden suomalaisten nuorten suosituin ja yleisin harrastus, sillä vastaajista 84 % harrasti liikuntaa jossain muodossa. Kuitenkin uudemmat tulokset osoittivat, että kavereiden kanssa oleskelu, musiikin kuuntelu, TV:n ja videoiden katselu sekä lehtien ja kirjojen lukeminen ylittivät yleisyydessään ja säännöllisyydessään liikuntaharrastuksen (Nupponen & Telama 1998, 23). Tästä huolimatta aktiivisesti liikuntaa harrastavien 11-15-vuotiaiden poikien osuudet olivat lisääntyneet viimeksi kuluneen 12 vuoden aikana ja myös tyttöjen osalta liikuntaa aktiivisesti harrastavien osuudet kasvoivat vuodesta 1986 vuoteen 1994. Vuonna 1998 ilmeni kuitenkin vain 15-vuotiaiden tyttöjen ryhmässä harrastajien osuuden lisääntyminen. (Kannas & Tynjälä 1998, 7.)

Vapaa-ajan liikuntaharrastukset voidaan jakaa organisoituun ja omaehtoiseen liikuntaan. Organisoitu liikunta tarkoittaa lähinnä nuorten osallistumista urheiluseurojen, muiden liikuntaa järjestävien yhteisöjen tai koulun liikuntakerhojen toimintaan. Muu vapaa-aikana tapahtuva liikuntatoiminta on yleensä järjestäytymätöntä. (Telama, Silvennoinen & Vuolle 1986, 53.) Lasten ja nuorten liikuntaharrastus onkin luonteeltaan enimmäkseen organisoimatonta toimintaa. Nuorten terveystapatutkimuksessa havaittiin organisoituun urheilutoimintaan säännöllisesti osallistuvien ottavan muita aktiivisemmin osaa myös koulun kerhotoimintaan ja organisoimattomaan vapaa-ajan liikuntaan. (Telama & Laakso 1983, 53, 65.) Iällä on myös yhteyttä liikuntaharrastuksen luonteeseen, sillä kouluaikana nuorten kiinnostus sosiaalista ryhmätoimintaa ja kilpailuja kohtaan heikkenee. Liikunta vaihtuu yksilöllisemmäksi, omakohtaista virkistymistä ja rentoutumista korostavaksi toiminnaksi. Lisäksi leikinomainen, impulsiivinen, spontaani toiminta vaihtuu vähitellen tietoiseksi ja tavoitteiseksi harrastukseksi. (Telama, Silvennoinen & Vuolle 1986, 63.)

Viime vuosina voimistunut trendi on Nurmelan ja Pehkosen (1998, 12) mukaan se, että urheilua harrastetaan yhä useammin omatoimisesti joko yksin tai kaveriporukoissa. Myös Nupponen ja Telama (1998, 117-118) mainitsevat omaehtoisen liikunnan olevan selvästi

yleisempää kuin järjestetty liikunta ja erityisesti tyttöjen liikunta painottuu enemmän omaehtoisuuteen.

Vapaa-ajan liikuntaharrastusta tarkasteltaessa on usein vaikea erottaa toisistaan organisoitu ja omaehtoinen toiminta, koska toisissa tutkimuksissa niitä käsitellään erillisinä ja toisissa vapaa-ajan liikuntaharrastusta on käsitelty ilman tätä jaottelua. Tämän vuoksi vapaa-ajan liikuntaharrastusta käsitellään aluksi määrän ja intensiteetin sekä asuinpaikan suhteen ja lopuksi organisoitua liikuntaa tarkastellaan tarkemmin omana kappaleenaan. Liikuntaharrastuksen yksi ulottuvuus määrän ja intensiteetin ohella on liikuntaharrastuksen suuntautuneisuus (lajivalinta), joka kuitenkin jätettiin käsittelyn ulkopuolelle, sillä se ei tässä tutkimuksessa tule erikseen esille.

5.2.1 Liikuntaharrastuksen määrä ja intensiteetti

Nurmela ja Pehkonen (1998, 4-5) tuovat esille sen, että vähintään neljä kertaa viikossa urheilua harrastavien määrä on ollut kasvussa vuoden 1995 jälkeen. WHO:n koululaistutkimuksen mukaan keväällä 1998 ilmoitti 11-15-vuotiaista pojista 82 % ja tytöistä 68 % harrastavansa liikuntaa vähintään kaksi kertaa viikossa, ja vähintään neljä kertaa viikossa harrastavia oli pojista noin joka toinen ja tytöistä 33 %. Tytöt harrastivat siis poikia selvästi vähemmän liikuntaa. (Kannas & Tynjälä 1998, 7.) Myös Niemi ja Pääkkönen (1989, 80-82) korostavat sitä, että sukupuolten väliset erot tulevat esille juuri liikuntaharrastuksen määrässä ja intensiteetissä, sillä pojat harrastavat liikuntaa yleensä suuremmalla teholla ja käyttävät liikuntaan enemmän aikaa.

Eurooppalaisten nuorten liikuntaa ja elämäntapaa käsittelevän tutkimuksen mukaan kuudennen ja kahdeksannen luokan pojista ja tytöistä 15 % harrasti päivittäin liikuntaa ja täysin liikuntaa harrastamattomia oli vain yhden prosentin verran. Hengästyttävää ja hikoiluttavaa liikuntaa harrasti keskimäärin tunnin päivässä 8 % molempien luokka-asteiden tytöistä sekä 13 % kuudennen ja 21 % kahdeksannen luokan pojista. Erittäin aktiivisia liikkujia eli joka päivä ja vähintään seitsemän tuntia viikossa liikuntaa harrastavia oli 5 %

nuorista. Neljänä päivänä viikossa ja tunnin päivässä hikiliikuntaa harrasti puolestaan kolmasosa pojista ja viidesosa tytöistä. Tyttöjen kohdalla oli havaittavissa se, että luokkasteen noustessa yleinen aktiivisuus väheni, kun taas poikien ryhmässä vähän ja paljon liikkuvien ryhmät kasvoivat selvästi kuudennelta kahdeksannelle luokalle siirryttäessä. (Nupponen & Telama 1998, 117-118.)

5.2.2 Asuinpaikkakunta ja liikuntaharrastus

Laakso (1981) huomauttaa, että paikkakuntakohtaiset tekijät säätelevät monin tavoin liikunnan harrastusmahdollisuuksia. Tarjolla olevat liikuntapaikat ja niiden saavutettavuus selittävät selvimmin eri paikkakuntien välisiä harrastuseroja. Asukkaiden liikuntakäyttäytymiseen vaikuttavat myös järjestetyn liikuntatoiminnan määrä, laatu ja taso. Paikkakunnalla vallitseva yleinen liikunnallinen ilmapiiri ja väestön keskuudessa vallitsevat asenteet ja normit saattavat edellisten lisäksi vaikuttaa liikuntaharrastuksen toteutumiseen. (Laakso 1981, 49.) McPherson (1982, 253) korostaa samansuuntaisesti sitä, että lapsen ensimmäisten 10-15 elinvuoden aikaisella asuinpaikalla on ratkaiseva merkitys liikuntaan sosiaalistumisessa ja tietyn lajin valinnassa.

Liikuntaharrastus oli Laakson (1986) tutkimuksen perusteella hieman yleisempää kaupungeissa kuin maaseudulla. Yksityiskohtaisempi tarkastelu kuitenkin osoitti, että kysymys ei ole maaseudun ja kaupungin välisistä eroista sinänsä. Erot liittyvät suurimmaksi osaksi ammatti- ja ikärakenteeseen, jotka selittivät liikuntaharrastuksen yleisyyttä paremmin kuin asuinpaikkakunta. Esimerkiksi maanviljelijäväestö harrasti liikuntaa vähemmän kuin muut ammattiryhmät, ja tämä selittää myös maaseudun ja kaupungin välisen harrastuseron. (Laakso 1986, 98-99.) Ajankäyttötutkimus toi esille hieman toisenlaisia tuloksia. Urheiluharrastukseen käytetyssä ajassa ei ollut huomattavia eroja pääkaupunkiseudun ja muun maan välillä eikä myöskään maaseudun ja kaupunkien välillä. (Lähteenmaa & Siurala 1990, 87.) Myöskin Nupposen ja Telaman (1998, 120) sekä Nurmelan ja Pehkosen (1998, 3) tutkimusten mukaan alueelliset erot olivat vähäisiä.

Ala-asteikäisillä lapsilla asuinympäristö vaikutti liikuntaharrastuksen luonteeseen siten, että ulkotoiminnat ja liikuntaleikit olivat yleisempiä maaseudun lapsilla kuin kaupunkilaisilla. Urheilulliset toiminnot olivat puolestaan hallitsevampia taajamatyypisissä ympäristöissä. Suurin ero taajamien ja haja-asutusalueiden välillä oli urheiluseuran harjoituksiin osallistumisessa, sillä haja-asutusalueilla osallistuttiin huomattavasti vähemmän urheiluseuran harjoituksiin. (Telama, Silvennoinen, Laakso & Kannas 1989, 34.) Myös nuorten kohdalla tuli esiin tämä sama alueellinen ero urheiluseuran harjoituksiin osallistumisessa (Telama, Silvennoinen & Vuolle 1986, 64).

Lisäksi Nurmelan ja Pehkosen (1998, 15) mukaan pääkaupunkiseudun nuoret kuuluivat muualla asuvia ikätovereitaan useammin urheiluseuroihin ja etenkin maaseutumaisissa kunnissa nuoret harrastivat kaupunkinuoria yleisemmin urheilua omatoimisesti kavereiden ja ystävien kanssa. Asuinpaikalla ei ollut yhteyttä nuorten kokonaisliikuntaharrastukseen, mutta sillä oli vaikutusta koulun järjestämiin harjoituksiin ja kilpailuihin osallistumisessa. Maaseudun haja-asutusalueilla osallistuttiin koulun järjestämään vapaaehtoiseen liikuntatoimintaan yhtä yleisesti tai jopa yleisemmin kuin isoissa kaupungeissa. (Telama, Silvennoinen & Vuolle 1986, 64.)

5.2.3 Lasten ja nuorten organisoitu liikunta

Lasten ja nuorten organisoitua liikuntaa yleisimmin järjestävä taho on urheiluseura. Koski määrittelee urheiluseuran vapaaehtoisorganisaatioksi, jonka pääasiallinen tehtävä on jäsentensä vapaa-ajan harrastusten edistäminen. Jäsenistön aktiivisuus on pohjana urheiluseuran toimivuudelle ja seuran jäsenet ovat samanaikaisesti sekä toiminnan tuottajia ja ylläpitäjiä, mutta myös toiminnan kohde. (Liikuntakomitea 1990, 231.)

Lapset alkavat osallistua organisoituun liikuntaan jo varhaisessa vaiheessa, yhä useammat jo ennen yhdeksää ikävuotta. Osallistumisessa tapahtui selvää lisääntymistä ikävuosina yhdeksästä kahteentoista. (Telama, Silvennoinen, Laakso & Kannas 1989, 35-36.) Noin 40-50 % nuorista osallistui jossain muodossa organisoituun liikuntaan kerran viikossa. Pojilla

osallistuminen oli yleisempää kuin tytöillä ja molemmilla sukupuolilla osallistuminen väheni merkitsevästi iän myötä. (Itkonen & Ranto 1991, 17; Laakso, Telama & Yang 1996, 126.)

Myös WHO-koululaistutkimuksessa tuli samankaltaisia tuloksia. Lähes joka toinen (47 %) 11-15-vuotiaista pojista ja joka kolmas tytöistä (32 %) ilmoitti olevansa mukana aktiivisesti urheiluseuratoiminnassa osallistumalla aktiivisesti harjoituksiin ja noin viisi prosenttia ilmoitti osallistuvansa muuten seuratoimintaan. (Kannas & Tynjälä 1998, 8.) Myös Kurz ja Tietjens (2000, 23, 25) korostavat sukupuolella ja koulutusuralla olevan urheiluseuraan kuulumiseen selvempi yhteys kuin liikunnan harrastamiseen yleensä. Lukiota käyvät nuoret kuuluivat saksalaisen tutkimuksen mukaan ammattikoululaisia selvästi useammin johonkin urheiluseuraan. Lasten urheiluseuraan kuulumisen on lisäksi voimakkaasti riippuvainen vanhempien liikunta-aktiivisuudesta (Liikuntakomitea 1990, 240, 241).

Liikuntakomitean mietinnössä todetaan, että seuraan kuulumisen on yhteydessä liikuntaharrastuksen intensiivisyyteen. Kilpaurheilijoista urheiluseuroihin kuuluu suurin osa (94 %). Kuntoilijoista seuroihin kuuluu 29 %, ulkoilijoista 11 % ja liikuntaa harrastamattomista 8 %. (Liikuntakomitea 1990, 240-241.) Kurz ja Tietjens (2000, 25) mainitsevat liikunnallisen aktiivisuuden usein huomattavasti vähenevän tai loppuvan jopa kokonaan, kun urheileminen urheiluseurassa lopetetaan.

6 LIIKUNTAHARRASTUS JA SOSIAALISUUS

Yleisesti liikunnan ja persoonallisuuden yhteyksien tarkastelun pohjana on ollut kaksi perushypoteesia. Ensimmäinen eli niin sanottu valikoitumishypoteesi (*Selektionshypothese*) puoltaa sitä, että liikunnalliseen ja urheilulliseen toimintaan jo alun perin valikoituu sellaisia yksilöitä, jotka ovat esimerkiksi ulospäinsuuntautuneempia kuin ihmiset keskimäärin. Kilpaurheilussa tätä valikoitumista vahvistaa muun muassa uusien kykyjen etsintä, jonka tavoitteena on myös tietyn lajin kannalta optimaalisten persoonallisuuksien löytäminen. Toisen hypoteesin eli sosiaalistumishypoteesin (*Sozialisationshypothese*) kannattajat ovat puolestaan sitä mieltä, että liikunnassa ja urheilussa mukanaolo kasvattaa tietynlaiseen käyttäytymiseen, ja tätä kautta muokkaa yksilön persoonallisuutta. Tämän ajatuksen mukaan liikunta voi myös olla yksi terapiamuoto. (Bierhoff-Alfermann 1986, 129.)

6.1 Liikuntaharrastus ja ystävyysuhteet

Liikunnallisesti aktiivisten 8-16-vuotiaiden lasten ja nuorten käsityksiä ystävyysuhteista liikunnan ja urheilun alueella tarkastelivat Weiss, Smith ja Theeboom (1996). Haastattelun vastauksista ilmeni, että yhdessä tekeminen ja ajanvietto oli yleisin mainittu määritelmä ystävydestä. Ainoa sukupuolten välinen huomattava ero oli siinä, että tytöt määrittivät poikia useammin emotionaalisen tuen ystävyteen kuuluvaksi. Kaksi nuorinta ikäryhmää (8-9- ja 10-12-vuotiaat) mainitsivat prososiaalisen käyttäytymisen ja lojaalisuuden vanhempia ikäluokkia useammin, kun taas 10-12- ja 13-16-vuotiaat ottivat useammin esille ulkonäön viehättävyyteen liittyviä asioita. Kun lapsia pyydettiin kuvailemaan suhdettaan parhaaseen ystäväänsä urheilun alueella, mainitsivat he usein vahvan, emotionaalisen siteen ja luottamuksen keskeisiksi tekijöiksi. Lisäksi ilmeni, että paras ystävä urheilun alueella ei ole vain se, jolla on samanlaiset liikunnalliset arvot ja liikuntataidot, vaan hänellä on myös samanlainen koulumenestys ja yleiset arvot. Nämä tulokset tukevat käsitystä siitä, että urheilussa mukanaolo ylläpitää läheisiä ihmissuhteita ja tarjoaa mahdollisuuksia niiden solmimiseen. (Weiss, Smith & Theeboom 1996, 347, 351, 366-370.)

Organisoidussa joukkueurheilussa mukanaololla on erityisesti katsottu olevan positiivisia vaikutuksia lasten kaverisuhteisiin. Joukkueurheiluhan vaatii yhteistyötä joukkueen jäsenten välillä ja toisaalta rehtiä suhtautumista vastustajiin. Urheiluvien lasten (9-12-vuotiaat) ystävyys-suhteita tutkittiin kyselyn avulla, joka selvitti lasten odotuksia ystävyys-suhteista joukkueurheilun näkökulmasta. Lasten mielestä joukkueurheilussa mukanaololla ja joukkueen jäsenyydellä oli myönteisiä vaikutuksia heidän ystävyys-suhteisiinsa. Iällä ja sukupuolella ei ollut merkittävää vaikutusta tuloksiin. (Bigelow, Lewko & Salhani 1989, 152, 157-158.) Myös Kurzin, Sackin ja Brinkhoffin (1996) tutkimuksen mukaan suurin osa seurassa urheilevista nuorista vietti seurakavereidensa kanssa aikaa myös urheilun ulkopuolella ja erityisen yleistä se oli kilpaurheilua harrastaville nuorille.

Samassa tutkimuksessa ilmeni myös, että urheiluseuraan kuulumattomilla nuorilla oli vähemmän kontakteja ystävien kanssa kuin tällä hetkellä seuraan kuuluvilla tai joskus seuran jäsenenä olleilla nuorilla. Kuitenkin se oletus, että kasvavan liikunta-aktiivisuuden myötä myös kuuluminen kaveriporukoihin lisääntyy, ei tämän tutkimuksen tulosten perusteella saanut vahvaa tukea, kun yhteyttä tarkasteltiin urheiluseuraan kuulumattomien nuorten keskuudessa. Erittäin aktiivisista 35 %, aktiivisista 41 % ja 31 % passiivisista nuorista ilmoitti kuuluvansa johonkin samanikäisten nuorten ryhmään. (Kurz, Sack & Brinkhoff 1996, 143-145, 249, 250.)

Telama, Silvennoinen ja Vuolle (1986) vertasivat puolestaan liikunnallisesti aktiivisten ja passiivisten ajankäyttöä toisiinsa. Tulosten perusteella he tekivät päätelmiä siitä, mistä liikunnan harrastajat varaavat aikaa harrastukselleen. Passiiviset pojat käyttivät enemmän aikaa sosiaaliseen kanssakäymiseen kuin aktiiviset. Tutkijoiden mielestä tämä kertoo siitä, että nuorten liikunta on luonteeltaan sosiaalista kanssakäymistä ja korvaa muuta sosiaalista yhdessäoloa. Tytöillä esiintyi samansuuntainen ero, mutta se ei ollut yhtä suuri. (Telama, Silvennoinen & Vuolle 1986, 58.) Kuudes- ja kahdeksaluokkalaisista pojista vajaa puolet harrasti liikuntaa muiden kanssa yhdessä, kuudesluokkalaisista tytöistä kolmasosa ja kahdeksannen luokan tytöistä neljäsosa. Yksin harrastavia oli kaikissa ryhmissä 8-10 %. (Nupponen & Telama 1998, 50.)

Telama ja Laakso (1983, 64) mainitsevat liikuntaharrastuksen ja seurustelun yhteyksistä lisäksi sen, että seurustelun aloittamisella ei näyttänyt olevan selvää yhteyttä liikuntaharrastukseen. Ikäryhmiä vertailtaessa ilmeni, että 14 vuoden iässä seurustelevat nuoret harrastivat muita enemmän erittäin aktiivista liikuntaa. Muissa ikäryhmissä erot olivat kuitenkin vähäisiä.

6.2 Liikuntataidot ja suosio kavereiden keskuudessa

Liikuntakykyisyydellä ja -taidoilla näyttää Keitaanniemen ja Nupposen (1987) mukaan olevan samansuuntainen positiivinen yhteys suosioon kavereiden keskuudessa kuin johtajuuteen. Yhteys johtajuuteen oli kuitenkin voimakkaampi kuin suosioon. Liikuntakykyisyydellä havaittiin olevan positiivinen yhteys sosiaalisiin toimintoihin kuten auttamiskäyttäytymiseen, toisen huomioon ottamiseen ja yhteistoimintaan. Tähän saattaa olla syynä se, että liikuntakykyisyys vaatii kehittyäkseen juuri sosiaalista toimintaa. Toisaalta taidoiltaan heikommalla oppilaalla voivat korvata huonommuuttaan toimimalla sosiaalisesti muita oppilaita kohtaan ja saavuttaa näin suosiota heidän keskuudessaan. (Keitaanniemi & Nupponen 1987, 248-249.)

Liikuntataitojen ja ihmissuhdetaitojen yhteyttä sekä näiden vaikutusta suosioon kavereiden keskuudessa selvitettiin myös Weussin ja Duncanin (1992) tutkimuksessa. Tutkimuksessa selvisi, että ne lapset, jotka omasivat hyvät liikuntataidot ja tämän lisäksi pitivät itseään hyvänä liikunnassa olivat suositumpia kaveripiirissä ja saivat osakseen hyväksyntää kavereiden keskuudessa. Yksi keino kavereiden hyväksynnän saavuttamisessa onkin päteä jossain toiminnassa, jota arvostetaan samanikäisten kavereiden keskuudessa, ja liikunta- ja urheilutaidot ovatkin yleisesti arvostettuja lasten ja nuorten keskuudessa. (Weiss & Duncan 1992, 179.) Erityisesti pojat arvostavat urheilua ja liikunnallisia aktiviteetteja (Lewko & Greendorfer 1982, 288).

Bluechart, Wiener ja Shephard (1995) ovat edellisten tutkimusten suuntaisesti todenneet, että heikot motoriset taidot ja/tai heikot sosiaaliset taidot johtavat poissulkemiseen peleistä, sosiaaliseen sopeutumattomuuteen, taitojen heikkenemiseen entisestään ja liikuntatoiminnan välttämiseen. Tästä johtuen useat lapset, jotka kärsivät oppimisvaikeuksista, joko pelaavat pelejä yksinään tai etsivät paljon nuorempien lasten seuraa. (Bluechart, Wiener ja Shephard 1995, 55, 64.) Myös urheilevat lapset olivat itse sitä mieltä, että heikompiteitoilla pelaajilla on enemmän ongelmia kaverisuhteissa urheilun alueella. Iällä ja sukupuolella ei ollut merkittävää vaikutusta tuloksiin. (Bigelow, Lewko & Salhani 1989, 152, 157-158.)

6.3 Ystävyysuhteet motiivina liikuntaharrastukselle

Toveripiiri ja ystävyysuhteet ovat nuoruusajan keskeisimpiä sosiaalistajia. Ystävien on todettu aikaisempien tutkimusten mukaan vaikuttavan voimakkaasti myös nuorten harrastustoimintaan. (Telama & Laakso 1983, 64.) Weiss ja Duncan (1992, 178) ovat lisäksi esittäneet, että lasten kaverisuhteilla liikuntaharrastuksissa saattaa olla suora tai epäsuora vaikutus siihen, jatkaako lapsi harrastusta vai ei. Kaverisuhteet ja kavereilta saatu palaute voivat vaikuttaa esimerkiksi lapsen käsityksiin omista kyvyistään ja taidoistaan sekä liikunnassa koettuun nautintoon ja iloon.

Monet tutkijat pitävät tarvetta olla ystävien kanssa ja uusien ystävyysuhteiden solmimista ensisijaisena motiivina myös organisoituun liikuntaan osallistumisessa (Ryckman & Hamel 1992, 147-149). Samansuuntaisesti Kurz ja Tietjens (2000, 15) korostavat sosiaalisten suhteiden ja ”me-tunteen” tukevan urheiluseurassa harrastamisen jatkuvuutta. Menze-Sonneck (1998) on tutkinut tyttöjen ja naisten odotuksia ja motiiveja urheiluseurassa tapahtuvan liikunnan suhteen. Sosiaalisista motiiveista ilmeni tutkimuksessa se, että seurojen entiset jäsenet pitivät sosiaalista yhdessäoloa selvästi tärkeämpänä motiivina kuin ryhmän hyväksi toimimista. Tutkimushetkellä seuraan kuuluvat puolestaan korostivat näitä kahta motiivia melkein yhtä yleisesti. Kaikista tytöistä ja naisista keskimäärin 77 % piti joukkueeseen kuulumisen tunnetta tärkeänä tai erittäin tärkeänä motiivina osallistua urheiluseuran toimintaan. (Menze-Sonneck 1998, 187.)

Kunesh, Hasbrook ja Lewthwaite (1992) ovat tutkineet kaverisuhteiden vaikutuksia liikuntaan sosiaalistumisessa sekä lasten tunnekokemuksia liikunnasta ja niiden vaikutuksia liikuntaharrastuksen jatkamiseen. Kaverisuhteilla ja kavereilta saadulla negatiivisella tai positiivisella palautteella on tärkeä merkitys liikunnan harrastamisen jatkumisessa. Huonot kokemukset ja kavereiden negatiivinen palaute saattavat johtaa liikunnan välttämiseen myöhemmässä vaiheessa. Ahdistuneisuutta ja muita negatiivisia kokemuksia liitettiin useammin koulussa tapahtuvaan ohjattuun liikkumiseen ja vastaavasti positiivisia kokemuksia koettiin harrastettaessa liikuntaa kotona yhdessä ystävien kanssa. Poikien antaman negatiivisen palautteen tytöt kokivat usein ahdistavana. Yleensäkin kavereilta saadun negatiivisen palautteen henkilöt kokivat ja määrittivät eri tavoilla. Toiset ottivat sen hyvin henkilökohtaisesti, kun taas toiset pitivät sitä luonnollisena osana pelejä. (Kunesh ym. 1992, 388-394.)

6.4 Liikuntaharrastus ja sosiaaliset taidot

Sekä organisoitua että omatoimista urheilua harrastavat nuoret osoittivat Polven (1998) tutkimuksessa merkitsevästi suurempaa auttamishalua ja -pätevyyttä kuin urheilua harrastamattomat nuoret. Organisoitua urheilua harrastavat nuoret olivat lisäksi auttamishaluisempia ja -pätevämpiä kuin omatoimista urheilua harrastavat nuoret, ja suurinta koettua auttamishalukkuutta osoittivat organisoitua urheilua harrastavat tytöt. Seitsemäntoistavuotiaat urheilua harrastamattomat nuoret osoittivat lisäksi selvästi suurempaa itsekkyyttä kuin urheilua harrastavat. (Polvi 1998, 24, 51.)

Greendorfer (1987) esittää kuitenkin vastakkaisia tuloksia liikunnan harrastamisen ja prososiaalisen käyttäytymisen yhteyksistä. Positiivista yhteyttä urheiluharrastuksen ja prososiaalisen käyttäytymisen (esimerkiksi jakaminen, rehellisyys ja altruismi) välillä ei ole hänen mukaansa havaittu. Pikemminkin näyttää siltä, että lapset, joilla on paljon kokemuksia urheilusta ovat merkittävästi vähemmän altruistisia ja enemmän kilpailullisesti suhtautuvia kuin ne lapset, joilla on vähemmän kokemuksia urheilusta. Nämä tulokset siis enemminkin

puoltaisivat sitä, että urheilussa mukanaolo heikentäisi prososiaalisen käyttäytymisen kehittymistä. (Greendorfer 1987, 60-62.) Tätä näkökulmaa puoltavat useat tutkimukset ja myös Polvi tuo toisaalta esille sen, että organisoitua urheilua harrastavat pojat olivat taipuvaisempia aggressiivisiin reaktioihin kuin urheilua harrastamattomat pojat. Kilpailemisella ei kuitenkaan ollut merkitsevää yhteyttä aggressiivisuuteen, joten muut tilannekohtaiset tekijät kuten esimerkiksi epäoikeudenmukainen kohtelu tai vilppi sekä voittamisen tärkeys voivat synnyttää aggressioita. (Polvi 1998, 54.)

Greendorfer (1987) ottaa esille samansuuntaisia näkemyksiä liikunnan ja moraalien kehittymisen yhteyksistä. Liikuntatilanteissa eivät päde samat säännöt kuin normaalissa elämässä. Urheilun moraalit ovat usein aivan oma lukunsa. Bredemeierin ja Shieldsin mukaan liikuntatilanteet luovat mahdollisuuden luopua muussa elämässä käytetyistä harkinta- ja päätöksentekotavoista. Pelien spesifiä luonnetta ja sääntöjä pohdittaessa voidaan löytää selityksiä esimerkiksi käsityksille urheilijoiden aggressiivisuudesta. (Greendorfer 1987, 60.)

Myöskään Keitaanniemen ja Nupposen (1987) tutkimuksessa tehostetulla koululiikunnalla (sisälsi muun muassa liikuntapäivien monipuolistamista, liikuntakerhojen lisäämistä, liikuntaryhmien pienentämistä ja liikuntaolosuhteiden parantamista) ei ollut osuutta oppilaiden sosiaalisen toiminnan muuttumisessa. Päinvastoin tehostusryhmän sosiaalisten toimintojen keskiarvo oli yllättävästi koko ajan alhaisempi kuin vertailuryhmän. Tämän lisäksi sosiaalisen toiminnan muutokset olivat hyvin vähäiset koko lukuvuoden aikana. (Keitaanniemi & Nupponen 1987, 248.)

Weiss (1995, 40-41) muistuttaa, että urheilulla on kyllä mahdollisuuksia ja potentiaalia edistää sosiaalisten taitojen ja ystävyys-suhteiden kehitystä, jos toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan nämä sosiaaliset tavoitteet huomioon ottaen. Läheisesti tähän asiaan liittyvät liikunnan ohjaajien ja opettajien taidot, valmennuskäyttäytyminen sekä liikuntatoiminnan organisointi ja rakenne. Positiivinen ja kannustava ilmapiiri ovat yhteydessä siihen, kuinka lapsi käyttäytyy muita joukkueovereita ja valmentajaa kohtaan. (Greendorfer 1987, 60.) Myös Martens (1982, 207) kannattaa tätä näkemystä ja toteaa, etteivät leikki tai urheilu sinänsä automaattisesti ohjaa toimintaa sosiaaliseen suuntaan, vaan olennaista on juuri toiminnan luonne ja laatu. Myös

Kalliopuska tuo empatiaa käsittelevässä teoksessaan esille sen, että kilpailutoiminnan luonteella on yhteyttä yhteistyöhalukkuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Monien tutkimusten mukaan erityisesti pojilla kilpailu ja siihen yllyttäminen vähentävät yhteistyöhalukkuutta, auttamista ja empatiaa. Hänen mielestään yksilötasolla käyty kilpailu vähentää yhteistyöhalukkuutta sekä saattaa estää sosiaalisten suhteiden tasapainoisen kehityksen, minkä vuoksi olisikin suotavaa, että kilpailevuutta kanavoitaisiin ryhmä- tai joukkuekilpailuiksi. (Kalliopuska 1990, 75.)

Tätä asiaa puoltaa hieman toisesta näkökulmasta Kahilan (1993) tutkimus, jonka aiheena oli eri opetusmenetelmien merkitys prososiaalisessa oppimisessa. Koehenkilöinä olivat viidennen luokan tytöt, joista muodostettiin neljä liikuntaryhmää ja näistä edelleen kolme koeryhmää ja yksi kontrolliryhmä. Loppumittauksessa todettiin, että sen koeryhmän ystävien määrä oli kasvanut, jossa liikuntaa opetettiin yhteistyöskentelyn avulla, ja jossa parit valittiin etukäteen ja ne vaihtuivat kolmen viikon välein. Ystävien määrä oli myös suurempi kuin yksilötyöskentelymenetelmillä opetetussa ryhmässä ja kontrolliryhmässä. Muiden ryhmien kohdalla ei ollut myöskään tapahtunut tilastollisesti merkittävää muutosta alku- ja loppumittauksien välillä. (Kahila 1993, 44-45, 50-52.)

6.5 Liikuntaharrastus ja sosiaalinen tuki

Toisilta saatu emotionaalinen tuki, sosiaalinen vertailu sekä toisilta saatu huomio ja kehuminen vaikuttavat Hillin mukaan merkittävästi urheiluun osallistumiseen. Nuoret eivät siis ehkä osallistukaan urheiluun ainoastaan tyydyttämään ystävyysuhteiden tarvetta vaan myös vähentämään henkilökohtaisten ongelmien negatiivisia vaikutuksia ystäviltä saadun tuen avulla. Osallistumisen syynä saattaa olla myös se, että he löytävät sopivia käyttäytymismalleja erilaisiin tilanteisiin vertaamalla itseään joukkueovereihinsa. Lisäksi osallistumiseen saattaa vaikuttaa ystäviltä saatu kannustus. Ryckmanin ja Hamelin (1992) tutkimuksessa ilmeni, että tytöillä, jotka osallistuivat aktiivisesti organisoituun liikuntaan, oli suurempi tarve saada ystäviltä kannustusta kuin vähemmän aktiivisilla tytöillä. Kuitenkin aktiivisten tyttöjen

emotionaalisen tuen ja huomion saamisen tarve oli pienempi kuin vähemmän aktiivisten. (Ryckman & Hamel 1992, 147-149.)

Kavereilta saatua sosiaalista tukea käsitteli myös Duncanin (1993) tutkimus, jonka kohteena olivat seitsemännen ja kahdeksannen luokan oppilaat. Ne nuoret, jotka olivat harrastaneet kauemmin koulun ulkopuolista organisoitua liikuntaa, kokivat saavansa enemmän arvostusta ja sosiaalista tukea ystäviltään kuin ne, joilla oli vähemmän kokemuksia organisoidusta liikunnasta. Lisäksi koulun ulkopuolisella liikuntaharrastuksella havaittiin olevan positiivisia yhteyksiä koulun liikuntatunneilla koettuun sosiaaliseen tukeen. (Duncan 1993, 314, 319, 321.) Kurzin, Sackin ja Brinkhoffin (1996) tutkimukseen osallistuneista nuorista yli kaksi kolmasosaa ilmoitti, että he pystyvät puhumaan henkilökohtaisista ongelmistaan samassa seurassa urheilevien ystäviensä kanssa. Tytöt ilmoittivat poikia useammin jo puhuneensa ongelmistaan muiden kanssa. (Kurz, Sack & Brinkhoff 1996, 143-145.)

Käsityksiä sosiaalisesta tuesta 8-12-vuotiailla lapsilla selvitettiin lisäksi tutkimuksessa, jossa lapset jaettiin koordinaatiokyvyn perusteella eri ryhmiin. Tuloksista ilmeni, että lapset, joilla oli heikko koordinaatiokyky kokivat saavansa vähemmän sosiaalista tukea luokkakavereiltaan kuin hyvän koordinaatiokyvyn omaavat lapset. Heikkoon koordinaatioryhmään kuuluvat kokivat myös saavansa vähemmän tukea parhaalta ystävältään. Koordinaatiokyvyltään keskinkertaiset eivät eronneet merkittävästi kummastakaan edellä mainitusta ryhmästä. Tulokset olivat samansuuntaisia kysyttäessä vanhemmilta saatua sosiaalista tukea. Sukupuolten välisiä eroja ei havaittu. Kuitenkin aikaisemmissa tutkimuksissa tyttöjen on todettu käyttävän liikunnankin alueella sosiaalista tukea enemmän hyväkseen kuin poikien. (Rose, Larkin & Berger 1994, 19-20.)

6.6 Liikuntaharrastus ja vanhemmat

Perheellä on Hellstedtin (1995, 117) mielestä erityisen tärkeä asema urheilevan lapsen elämässä, sillä perhe on se ensisijainen sosiaalinen ympäristö, jossa lapsen identiteetti, itsetunto ja myös motivaatio liikuntaa kohtaan kehittyvät. Kannustavat vanhemmat rohkaisevat lastaan tekemään sen hetkisen parhaansa ja kehuvat yrittämisestä lopputuloksesta välittämättä sekä välttävät kritiikin ja rangaistusten käyttöä lapsen tai nuoren epäonnistuttua. Vanhemmat ovat lisäksi useiden tutkimusten mukaan koulua ja ystäviä tärkeämmässä asemassa lapsen liikuntaan sosiaalistumisessa. Vanhempien merkitys liikuntaan sosiaalistajana on myös keskeisempi kuin sisarusten tai liikunnanopettajan. Urheilussa korostuu usein erityisesti isän rooli lapsen sukupuolesta riippumatta. Isät myös äitejä yleisemmin katsovat tiettyjen liikuntalajien olevan sopivia tai sopimattomia eri sukupuolille. (Lewko & Greendorfer 1982, 288; Smith & Smoll 1982, 187.) Vanhemmat saattavat myös vaikuttaa negatiivisesti urheilevan lapsen kehitykseen asettamalla esimerkiksi liian korkeita ja epärealistisia tavoitteita lapsensa urheilumenestykselle (Hellstedt 1995, 117).

Kurzin, Sackin ja Brinkhoffin (1996) tutkimukseen osallistuneista lapsista ja nuorista 12 % harrasti vanhempiensa kanssa säännöllisesti liikuntaa. Iän lisääntyessä yhdessä harrastetun liikunnan määrä selvästi laskee, sillä 8-9-vuotiaista lapsista vanhempiensa kanssa liikkui vielä 24 %, kun taas 18-vuotiaista nuorista enää 2 %. Toisaalta 13-18-vuotiaista erittäin aktiivisista (ei seuraan kuuluvista) nuorista 25 % harrasti liikuntaa vanhempiensa kanssa, mutta aktiivisista kuitenkin vain 17 %. Tämä viittaa siihen, että jo näidenkin kahden aktiivisuusryhmän nuorten vanhemmat saattavat erota toisistaan siinä, kuinka vahvasti he lastensa liikkumista kannustavat ja tukevat.

Nuoret itse katsoivat vanhemmilla olleen vähemmän vaikutusta heidän urheiluseuran jäseneksi liittymiseen kuin ystävillä. Nuorista 14 % katsoi, että vanhempien urheiluseurajäsenyydellä oli ollut vaikutusta päätökseen ja puolestaan 11 % ilmoitti liittymisen yhdeksi syyksi sen, että vanhemmat olivat sitä tahtoneet. Sukupuolieroista ilmeni se, että vanhempien rooli urheiluun sosiaalistumisessa oli tytoilla keskeisempi kuin pojilla ja tutkijoiden mukaan tytöt tarvitsevatkin urheilullisemman kotiympäristön kuin pojat, jotta

heistä tulisi ja he myös pysyisivät urheiluseuran jäseninä. Yleistä seurassa urheileville nuorille oli se, että heidän vanhempansa olivat myös aktiivisesti mukana urheilutoiminnassa ja vanhemmat esimerkiksi kuljettivat lapsiaan harjoituksiin ja kilpailuihin. Yksi tulos oli lisäksi se, että urheiluseurasta eronneiden nuorten vanhemmista ja ystäväpiiristä huomattavasti pienempi osa kuului johonkin urheiluseuraan kuin tällä hetkellä seurassa urheilevien vanhemmista ja ystävistä. Yhteenvedona todetaankin, että tiivis ja urheilusta kiinnostunut perheyhteisö tukee lapsen liittymistä seuraan ja myös seurassa pysymistä vahvemmin kuin lapset ja nuoret itse ajattelevatkaan. (Kurz, Sack & Brinkhoff 1996, 45, 131-135, 189-190, 242.)

7 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS JA TUTKIMUSONGELMAT

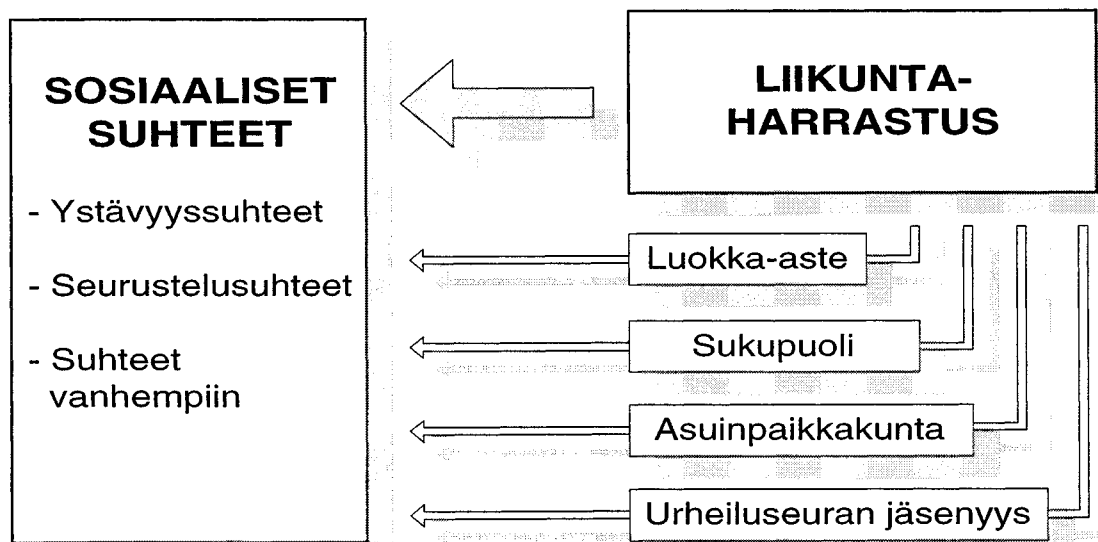
Ensimmäinen tutkimusongelman tavoitteena on kuvailla peruskoulun 5-, 7- ja 9-luokkalaisten sosiaalisia suhteita. Nämä sosiaaliset suhteet käsittävät lasten ja nuorten ystävyysuhteet, seurustelusuhteet ja suhteet vanhempiin. Sosiaalisissa suhteissa ilmeneviä eroja tarkastellaan aluksi eri luokka-asteiden välillä. Esimerkiksi Selmanin teoria roolinoton kehittymisestä perustuu siihen käsitykseen, että nuoret valitsevat ystävänsä iän myötä tarkemmin ja ottavat muita yhä enemmän huomioon (ks. kappale 3.2). Tämän vuoksi onkin mielenkiintoista selvittää, eroavatko eri luokka-asteet sosiaalisissa suhteissa toisistaan.

Lisäksi eroja tarkastellaan sukupuolten ja asuinpaikkakuntien välillä sekä urheiluseuraan kuuluvien ja kuulumattomien välillä. Aikaisemman WHO-koululaistutkimuksen (Välimaa 1995, 186-187) mukaan pojilla oli enemmän läheisiä ystäviä kuin tytöillä, mutta pojista oli toisaalta myös suurempi osa ilman läheistä ystävää. Alueelliset erot ovat puolestaan joidenkin tutkijoiden mukaan käytännössä melko merkityksettömiä, ja he pitävätkin tärkeämpinä paikkakuntien sisäisiä eroja (ks. kappale 4.1.6). Toisaalta tämän tutkimuksen suuren otoskoon vuoksi alueellisetkin erot saattavat muodostua merkitseviksi. Urheiluseuraan kuuluvien ja kuulumattomien välisten erojen selvittäminen on esimerkiksi sen perusteella kiinnostavaa, että organisoidussa urheilussa mukanaololla on katsottu olevan positiivisia vaikutuksia lasten kaverisuhteisiin (Bigelow, Lewko & Salhani 1989, 152, 157-158; Kurz, Sack & Brinkhoff 1996, 143-145, 249-250), ja myös vanhemmilla on usein keskeinen rooli lapsen seurassa tapahtuvan liikuntaharrastuksen tukemisessa (Lewko & Greendorfer 1982, 288; Smith & Smoll 1982, 187; Hellstedt 1995, 117).

Toisessa tutkimusongelmassa tarkastellaan liikuntaharrastuksen yhteyksiä sosiaalisiin suhteisiin. Kuten kirjallisuusosion perusteella huomataan, yhteyksiä voitaisiin tarkastella kahdensuuntaisesti (sosiaalisten suhteiden yhteys liikuntaharrastukseen), mutta tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan juuri liikuntaharrastuksen (riippumaton muuttuja) yhteyksiä sosiaalisiin suhteisiin (riippuva muuttuja). Tavoitteena on siis selvittää, eroavatko aktiiviset, kohtuuliikkujat ja passiiviset sosiaalisilta suhteiltaan. Aikaisemmat tutkimustulokset

ja tutkijoiden käsitykset liikuntaharrastuksen ja sosiaalisuuden yhteyksistä ovat ristiriitaisia (ks. kappale 6) eli toiset tutkijat katsovat yhteyden olevan positiivinen, mutta myös negatiivisiakin yhteyksiä on tutkimuksissa ilmennyt. Tämän vuoksi toinen tutkimusongelma on erittäin mielenkiintoinen. Toisen tutkimusongelman tarkoituksena on lisäksi tarkastella liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen, liikuntaharrastuksen ja sukupuolen, liikuntaharrastuksen ja asuinpaikkakunnan sekä liikuntaharrastuksen ja urheiluseuran jäsenyyden mahdollisia yhdysvaikutuksia sosiaalisissa suhteissa.

Tutkimuksen viitekehystä ilmenevät tutkittavat yhteydet (kuvio 1).

KUVIO 1. Tutkimuksen viitekehys

1 Minkälaisia ovat lasten ja nuorten **sosiaaliset suhteet**?

- 1.1 Onko sosiaalisissa suhteissa eroja 5-, 7- ja 9-luokkalaisten välillä?
- 1.2 Onko sosiaalisissa suhteissa eroja tyttöjen ja poikien välillä?
- 1.3 Onko sosiaalisissa suhteissa eroja kaupungin ja maaseudun välillä?
- 1.4 Onko sosiaalisissa suhteissa eroja urheiluseuraan kuuluvien ja kuulumattomien välillä?

2 Onko **liikuntaharrastuksella** ja **sosiaalisilla suhteilla** yhteyttä?

- 2.1 Ovatko yhteydet erilaisia 5-, 7- ja 9-luokkalaisilla?
- 2.2 Ovatko yhteydet erilaisia tytöillä ja pojilla?
- 2.3 Ovatko yhteydet erilaisia kaupungissa ja maaseudulla asuvilla?
- 2.4 Ovatko yhteydet erilaisia urheiluseuraan kuuluvilla ja kuulumattomilla?

8 TUTKIMUSAINEISTO JA -MENETELMÄT

8.1 Aineiston hankinta

Tutkimusaineisto kerättiin keväällä 1998 ja se on osa Maailman Terveysjärjestön (WHO) koordinoimaa laajaa kansainvälistä ja pitkäkestoista koululaistutkimusta (Health Behaviour in School Aged Children (HBSC), A WHO Cross-National Survey), jossa selvitetään 11-, 13- ja 15-vuotiaiden nuorten elämäntyyliä ja koettua terveyttä terveyden edistämisen näkökulmasta. Vuonna 1998 tutkimuksessa oli mukana jo 26 Euroopan maata sekä Yhdysvallat, Kanada ja Israel. Koko Suomea edustavat tutkimusaineistot on kerätty jo ennen vuotta 1998 vuosina 1984, 1986, 1990 ja 1994. Suomen osalta tutkimus toteutettiin Jyväskylän yliopiston terveystieteen laitoksella. (Kannas & Tynjälä 1998, 6-9; Villberg & Tynjälä 2000, 182-183.)

Tutkimuksen otos on poimittu kaikkina tutkimuskertoina Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen kehittämällä kouluotantaohjelmalla, ja vuonna 1998 tiedot poimittiin vuoden 1996 koulurekisteristä. Otannassa käytettiin kyseisen vuoden vastaavan luokkatason oppilasmäärää otantaperusjoukkona. Otokset on poimittu erikseen kolmelta eri luokkatasolta eli peruskoulun 5., 7. ja 9. luokilta käyttäen yhtenä ositteena läänijakoon perustuvaa aluejakoa. Toisena ositusperusteena oli jako kaupungeihin ja maalaiskuntiin. Otantaohjelma poimi otoskoulut käyttäen ryväsotantaa siten, että koulut poimittiin koulun kokoon suhteutetulla todennäköisyydellä. Näistä kouluista valittiin sitten arpomalla tutkittava(t) luokka/oppilasryhmä. Tutkimuksesta poisjäävien koulujen korvaamiseen varauduttiin poimimalla lisäotos kuntamuodon ja alueellisen jaon perusteella. Vastaavalta alueelta valittiin poisjäävän koulun tilalle vastaavan kuntamuodon mukainen koulu, joka oli lisäotoksessa ensimmäisenä. (Kannas & Tynjälä 1998, 6-9; Välimaa 2000, 55-56.)

Oppilaat vastasivat kyselylomakkeisiin nimettöminä oppitunnin aikana kevätlukukaudella maaliskoukokuussa. Vastausprosentit olivat tutkimuksessa seuraavat: 9-luokkalaisilla tytöillä 90 % ja pojilla 87 %, 7-luokkalaisilla tytöillä 93 % ja pojilla 90 % sekä 5-luokkalaisilla tytöillä 94 % ja pojilla 89 %. Lähes kaikki otoskoulut osallistuivat tutkimukseen, joten

tutkimuksen kato muodostui pääasiassa niistä oppilaista, jotka olivat kyselypäivänä poissa koulusta sairauden tai muun syyn vuoksi. (Kannas & Tynjälä 1998, 6-9; Välimaa 2000, 56-57.)

Kyselylomakkeen 110 kysymyksestä valitsimme tutkimuksemme kannalta oleellimmat. Valitsemamme 17 kysymystä (liite 1) käsittelivät sosiaalisia suhteita ja liikuntaharrastusta sekä käyttämiämme taustamuuttujia.

8.2 Tutkimuksen otoksen kuvailua

Tutkimuksen perusjoukkona on vuonna 1998 suomenkielistä peruskoulua käyneet 5-, 7- ja 9-luokkalaiset nuoret. Tutkimuksen otoskoko oli 4864. Otoksen koululaisista 5-luokkalaisia oli 1691 (35 %), 7-luokkalaisia 1628 (33 %) ja 9-luokkalaisia 1545 (32 %). Vastaaajien keski-ikäet olivat sekä tytöillä että pojilla 11 v 9 kk (\pm 4 kk), 13 v 9 kk (\pm 4 kk) ja 15 v 9 kk (\pm 4 kk). Taulukosta 1 ilmenevät tutkimukseen vastanneet luokka-asteittain ja sukupuolen mukaan.

TAULUKKO 1. Tutkimukseen vastanneet luokka-asteittain ja sukupuolen mukaan

Luokka-aste	Pojat		Tytöt		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%
5-luokka	822	49	869	51	1691	100
7-luokka	805	49	823	51	1628	100
9-luokka	770	50	774	50	1544	100
Yhteensä	2397	50	2466	50	4863	100

Tutkimukseen vastanneista 61 %:lla asuinpaikkana oli kaupunki ja 39 %:lla maaseutu. Urheiluseuraan kuului vastaajista 44 % ja suurempi osa pojista (58 %) kuin tytöistä (42 %) oli urheiluseuran jäseniä. Viidesluokkalaiset (38 %) kuuluivat ylempiluokkalaisia useammin urheiluseuraan, sillä 7-luokkalaisista kuului seuraan 34 % ja 9-luokkalaisista 28 %. Liikuntaharrastuksen suhteen koululaiset jaettiin aktiivisiin (43 %), kohtuuliikkujiin (48 %) ja

passiivisiin (9 %) (ks. liite 1 ja sivu 55). Poikia oli aktiivisten ryhmässä enemmän (61 %) kuin tyttöjä ja kohtuuliikkujissa tyttöjen osuus oli suurempi (58 %) kuten myös passiivisten ryhmässä (66 %). Tutkimukseen vastanneet on ryhmitelty taulukkoon 2 liikunta-aktiivisuusryhmittäin ja luokka-asteittain.

TAULUKKO 2. Tutkimukseen vastanneet liikunta-aktiivisuusryhmittäin ja luokka-asteittain

Liikunta-aktiivisuus	5-luokka		7-luokka		9-luokka		Yhteensä	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Aktiiviset	737	36	696	34	617	30	2050	100
Kohtuuliikkujat	813	35	775	33	744	32	2332	100
Passiiviset	116	28	136	33	162	39	414	100
Yhteensä	1666	35	1607	33	1523	32	4796	100

8.3 Mittarin ja muuttujien kuvaus

WHO:n koululaistutkimuksen kyselymittaria on käytetty myös vuosina 1984, 1986, 1990 sekä 1994 (Kannas & Tynjälä 1998, 6), ja mittaria on kehitetty yhdessä tutkimukseen osallistuvien maiden kanssa. Ennen varsinaista tutkimusta uudet kysymykset on esitettävä pilottikyselyllä useissa maissa. Päätökset kyselylomakkeeseen tulevista kysymyksistä tehdään vasta sen jälkeen, kun pilottikyselyn tuloksista on yhteisesti keskusteltu kansainvälisessä suunnittelukokouksessa. (Piette ym. 1993, 391.) Vuonna 1998 kyselylomake oli pituudeltaan 19-sivuinen ja sisälsi 110 kysymystä. Tässä tutkimuksessa käytetyt 17 kysymystä olivat kaikki strukturoituja kysymyksiä ja ne löytyvät liitteestä 1. Taulukkoon 3 on koottu tutkimuksen käsitteet, kysymysten numerot sekä tutkimuksen muuttujat.

TAULUKKO 3. Tutkimuksen käsitteet, kysymysten numerot ja muuttujat

Käsite	Kysymys	Muuttuja
Sosiaaliset suhteet	57	Läheisten ystävien määrä
	60	Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa
	58	Ystävien saannin helppous
	56	Vastakkaiseen sukupuoleen tutustumisen helppous
	55	Pojille puhumisen helppous
	55	Tytöille puhumisen helppous
	103	Vakituiset seurustelukokemukset
	104	Tämän hetkinen vakituinen seurustelu
	45	Yksinäisyyden tunteet
	64	Ulkopuoliseksi jäämisen tunteet
	70	Yksinäisyyden kokemukset koulussa
	55	Isälle puhumisen helppous
	55	Äidille puhumisen helppous
	72	Vanhempien valmius auttaa kouluongelmissa
82	Kodin ilmapiiri	
Liikuntaharrastus	21	Vapaa-aikana harrastetun liikunnan määrä
Taustamuuttujat	1	Sukupuoli
	4	Luokka-aste
	5	Asuinpaikkakunta
	23	Urheiluseuran jäsenyys

Koska muuttujia oli myöhemmin tarkoitus tarkastella useiden taustamuuttujien suhteen, luokiteltiin osa muuttujista uudelleen siten, ettei mihinkään luokkaan jäänyt alle 100 tapausta. Alkuperäisesti luokiteltuna muuttujana käsiteltiin läheisten ystävien määrä, jonka yhtenä vastausvaihtoehtona oli ”ei yhtään”, joka omalta osaltaan kuvaa koululaisten yksinäisyyttä. Seurustelumuuttujia ei myöskään luokiteltu uudelleen. Liikuntaharrastusmuuttuja sekä taustamuuttujista asuinpaikkakunta ja urheiluseuran jäsenyys luokiteltiin uudestaan (ks. sivu 55).

Seuraavassa vaiheessa tehtiin uudelleen luokitelluilla sosiaalisten suhteiden muuttujilla faktorianalyysi, jonka tarkoituksena oli tiivistää ja helpottaa tulosten käsittelyä ja raportointia sekä lisäksi parantaa tulosten luotettavuutta. Jokaisesta neljästä muodostuneesta faktorista valittiin ne erillismuuttujat, joiden lataus oli kyseiselle faktorille vähintään 0.50 ja niistä tehtiin

kolme summamuuttujaa. Yhdestä faktorista ei tehty summamuuttujaa, koska pojille puhuminen oli ainoa muuttuja, joka vahvimmin latautui kyseiselle faktorille. Erillisinä muuttujina käsiteltiin jatkossa läheisten ystävien määrä ja ystävien kanssa vietetyt illat viikossa, koska ne eivät selvästi latautuneet millekään faktorille. Kahta seurustelumuttujaa käsiteltiin koko ajan erikseen, sillä ne oli suunnattu vain 7. ja 9. luokan oppilaille.

TAULUKKO 4. Summamuuttujien nimet ja erillismuuttujat, joista summamuuttujat on muodostettu

Summamuuttuja	Erillismuuttujat
Yksinäisyys	Yksinäisyyden tunteet Ulkopuoliseksi jäämisen tunteet Yksinäisyyden kokemukset koulussa
Vanhempien sosiaalinen tuki	Isälle puhumisen helppous Äidille puhumisen helppous Vanhempien valmius auttaa kouluongelmissa Kodin ilmapiiri
Kontaktinoton helppous	Ystävien saannin helppous Vastakkaiseen sukupuoleen tutustumisen helppous Tytöille puhumisen helppous

Summamuuttujat luokiteltiin seuraavalla tavalla:

Yksinäisyys:

- 1) Yksinäiset (3-5 pistettä kyseisestä summamuuttujasta, n=504, 11 %)
- 2) Keskiryhmä (6-8 pistettä, n=2812, 62 %)
- 3) Seuralliset (9-10 pistettä, n=1230, 27 %)

Vanhempien sosiaalinen tuki:

- 1) Hyvä (4-5 pistettä, n=2071, 51 %)
- 2) Melko hyvä (6-7 pistettä, n=1389, 34 %)
- 3) Huono (8-12 pistettä, n=632, 15 %)

Kontaktinoton helppous:

- 1) Helppoa (3-4 pistettä, n=843, 21 %)
- 2) Melko helppoa (5-6 pistettä, n=2455, 62 %)
- 3) Vaikeaa (7-8 pistettä, n=653, 17 %)

Erilliset sosiaalisten suhteiden muuttajat ja niiden luokittelut:**Läheisten ystävien määrä:**

- 1) Ei yhtään (n=98, 2 %)
- 2) Yksi (n=437, 29 %)
- 3) Kaksi (n=894, 19 %)
- 4) Kolme tai useampia (n=3364, 70 %)

Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa:

- 1) 0-1 iltaa (n=881, 19 %)
- 2) 2-5 iltaa (n=2855, 61 %)
- 3) 6-7 iltaa (n=939, 20 %)

Vakituiset seurustelukokemukset:

- 1) Kyllä (n=1395, 45 %)
- 2) Ei (n=1703, 55 %)

Tämän hetkinen vakituinen seurustelu:

- 1) Kyllä (n=396, 13 %)
- 2) Ei (n=2703, 87 %)

Liikuntaharrastuksen luokittelu:**Vapaa-aikana harrastetun liikunnan määrä:**

- 1) Aktiiviset (4-7 kertaa viikossa, n=2050, 43 %)
- 2) Kohtuuliikkujat (1-3 kertaa viikossa, n=2332, 48 %)
- 3) Passiiviset (kerran kuussa-harvemmin tai ei koskaan, n=414, 9 %)

Taustamuuttajat ja niiden luokittelut:**Luokka-aste:**

- 1) 5-luokka (n=1691, 35 %)
- 2) 7-luokka (n=1628, 33 %)
- 3) 9-luokka (n=1545, 32 %)

Sukupuoli:

- 1) Poika (n=2397, 50 %)
- 2) Tyttö (n=2466, 50 %)

Asuinpaikkakunta:

- 1) Kaupunki (n=2906, 61 %)
- 2) Maaseutu (n=1847, 39 %)

Urheiluseuran jäsenyys:

- 1) Ei seurassa (n=2666, 44 %)
- 2) Seurassa (n=2123, 56 %)

8.4 Tutkimuksen luotettavuus

Mittarin kokonaisluotettavuuden muodostavat yhdessä reliabelius ja validius. Validius määritellään mittarin kyvyksi mitata täsmälleen sitä, mitä se on tarkoitettu mittaamaan ja mittauksen eri vaiheissa sattuvat satunnaisvirheet puolestaan alentavat tuloksen reliabeliutta. Voidaankin sanoa, että huono reliabelius alentaa myös mittarin kokonaisvaliditeettia, mutta päinvastainen ei päde: reliabelius on riippumaton validiudesta. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1999, 88-95.) Kyseisen kansainvälisen koululaistutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi on toteutettu useita eri tutkimuksia selvittämään sekä kansallisen että kansainvälisen aineiston reliabiliteettia ja validiteettia. Tutkimuksen luotettavuutta lisää myös se, että kysely toteutetaan useassa maassa ja toistetaan aina tietyn ajanjakson jälkeen. Lisäksi luotettavuus tarkistetaan aineiston keräämisen ja analysoinnin aikana. (Piette ym. 1993, 392.)

8.4.1 Reliabiliteetti

Tutkimuksen tulosten reliabiliteettiin liittyvä aineiston puhdistaminen suoritettiin vuoden 1998 aineistolle Bergenin yliopistossa Norjassa. Aineiston puhdistamisen ensimmäisessä vaiheessa kyselylomakkeista tarkastettiin ne muuttujat, joissa koodausmerkinnät eivät olleet vaihtelualueen sisällä ja lisäksi systemaattisen epäasiallisesti täytetyt lomakkeet poistettiin. Toisessa vaiheessa poistettiin lisäksi ne vastaukset, joista ei selvinnyt vastaajan ikä tai sukupuoli ja myös ne, joissa vastaajan ikä poikkesi vähintään puoli vuotta kyseisen luokkasteen keski-ikästä. Myös ne lomakkeet poistettiin, joissa oli vähintään 25 % puuttuvia havaintoja niin sanotuissa avainmuuttujissa (WHO:n tutkimuksen kannalta), joista oman tutkimuksemme kannalta olennainen muuttuja oli asuinpaikka. (Välimaa 2000, 57.)

Summamuuttujien sisäistä johdonmukaisuutta ja reliabiliteettia tutkittiin Cronbachin alfa-kertoimen avulla. Yksinäisyyden summamuuttujan alfa-kerroin oli melko korkea (0.67). Yhden summamuuttujan osion poistaminen ei olisi korottanut alfa-kerrointa vaan päinvastoin alentanut sitä. Myös vanhempien sosiaalisen tuen alfa-kerroin muodostui melko korkeaksi (0.60) ja myöskään tässä summamuuttujassa jonkin osion poisto ei olisi parantanut

summamuuttujan sisäistä johdonmukaisuutta. Alfa-kerroin oli kuitenkin edellisiä alhaisempi kontaktinoton helppoudessa (0.52), jossa kertoimen arvo olisi noussut 0.61:een, jos osio tytöille puhuminen olisi poistettu. Kuitenkin tämä summamuuttuja koostui vain kolmesta erillismuuttujasta, ja vaikka osion poisto olisi lisännyt reliabiliutta, olisi se toisaalta alentanut validiutta.

Mittarin johdonmukaisuutta arvioitiin lisäksi tarkastelemalla sosiaalisten suhteiden muuttujien välisiä korrelaatioita (liite 2/taulukko 1). Yksi vahvimista yhteyksistä (0.48) oli yksinäisyyden tunteilla ja ulkopuoliseksi jäämisen tunteilla sekä yksinäisyyden kokemuksilla koulussa ja ulkopuoliseksi jäämisen tunteilla (0.36). Negatiivinen yhteys (-0.32) oli puolestaan ulkopuoliseksi jäämisen tunteilla ystävien saannin helppouteen. Äidille puhumisen helppous korreloi odotetusti melko voimakkaasti (0.41) isälle puhumisen helppouden kanssa. Kodin ilmapiirillä oli positiivinen yhteys (0.34) vanhempien valmiuteen auttaa kouluongelmissa. Lisäksi vastakkaiseen sukupuoleen tutustumisen helppous oli yhteydessä (0.45) ystävien saannin helppouteen sekä vakituisiin seurustelukokemuksiin (0.40), joilla puolestaan oli luonnollisesti positiivinen yhteys (0.40) tämän hetkiseen vakituisen seurusteluun.

Tutkimuksen ulkoiseen reliabiliteettiin on positiivisesti yhteydessä se, että sama kyselytutkimus toteutetaan useassa eri maassa rinnakkaistutkimuksen tapaan ja lisäksi tutkimus toistetaan uudestaan tietyn ajanjakson jälkeen. Pietten ym. (1993, 393) mukaan tämä parantaa tutkimuksen yksittäisen tuloksen tai yhteyden luotettavuutta esimerkiksi silloin, kun tuloksia tarkastellaan perinteisellä 5 %:n tilastollisella todennäköisyystasolla.

Tutkimuksen reliabiliteettia pyrittiin kohottamaan myös siten, että kyselylomakkeeseen vastattuaan kukin oppilas sai itse sulkea lomakkeensa kirjekuoreen, joka kerättiin yhteiseen postituskuoreen. Tämän tarkoituksena oli anonymiteetin ohella tukea koululaisten luottamusta tutkimukseen ja mahdollisimman rehellistä vastaamista. Mahdollisuus saada itse sulkea vastauslomake kirjekuoreen luultavasti myös vähensi opettajan läsnäolon vaikutusta oppilaiden vastaamistaipumukseen. (Välimaa 2000, 56.)

8.4.2 Validiteetti

WHO:n koululaistutkimuksen kysymysten tarkoituksenmukaisuutta ja mielekkyyttä testattiin pilottikyselyn avulla ja tämän lisäksi jokaisessa maassa tehtiin ennen varsinaista tutkimusta esitestaus, jonka tarkoituksena oli tutkia kysymysten ymmärrettävyyttä ja validiteettia. Myös englanninkielisen kansainvälisen kyselylomakkeen kääntämistä eri maiden kielille kontrolloidaan tarkasti. Kääntämisen suorittavat kullekin kielelle kaksi toisistaan riippumatonta kääntäjää, jotka yhdessä sopivat kyselylomakkeen lopullisesta versiosta, joka vielä lopuksi käännetään takaisin englannin kielelle. Kaikki poikkeamat alkuperäisestä kyselylomakkeesta tämän prosessin aikana tulee ilmoittaa tutkimuksen koordinaattorille. (Piette ym. 1993, 391-392.) Validiteettiin liittyy myös se, että tutkimukseen osallistuvat koehenkilöt ymmärtävät tutkimuksen tarkoituksen ja pitävät siihen osallistumista järkevänä. Tähän pyrittiin vaikuttamaan kyselylomakkeen johdantosivulla (liite 3), jossa selvitettiin tutkimuksen tarkoitusta, laajuutta ja menettelytapoja.

Mittauksen validiteettia tarkasteltiin myös faktorianalyysin avulla. Seurustelumuuttujat jätettiin pois faktorianalyysistä, koska ne oli suunnattu vain 7. ja 9. luokan oppilaille. Kun faktorianalyysi tehtiin lopuille sosiaalisten suhteiden muuttujille, eivät läheisten ystävien määrä (0.27) ja ystävien kanssa vietetyt illat viikossa (0.31) latautuneet erityisen selvästi millekään yksittäiselle faktorille, ja tämän lisäksi niiden kommunaliteetit olivat niin alhaisia, että ne jätettiin lopullisen faktorianalyysin ulkopuolelle yksittäisiksi muuttujiksi. Myös faktoreiden selitysaste parani, kun nämä kaksi muuttujaa jätettiin analyysistä pois. Lopullisessa faktorianalyysissä muodostui neljä faktoria (liite 4/taulukko 1), jotka selittivät 59.2 % sosiaalisten suhteiden kokonaisvaihtelusta. Kaikkien muuttujien kommunaliteetit olivat myös korkeampia kuin 0.50. Summamuuttujat (ks. kappale 8.3) muodostettiin tämän faktorianalyysin perusteella.

Tämän tutkimuksen summamuuttujien nimet muodostettiin yksittäisten muuttujien sekä erityisesti kyseisiin muuttujiin liittyvien alkuperäisten kysymysten pohjalta (liite 1). Yksinäisyyden summamuuttujalle latautuivatkin vahvimmin juuri ne kysymykset, joissa selvästi kysyttiin yksinäisyyteen liittyviä tunteita ja kokemuksia, joten yksinäisyys lienee

parhaiten tätä summamuuttujaa kuvaava käsite. Vanhempien sosiaalisen tuen voi puolestaan ajatella pitävän sisällään juuri äidille ja isälle puhumisen helppouden, kodin ilmapiirin ja vanhempien valmiuden auttaa kouluongelmissa.

Kolmas summamuuttuja, kontaktinoton helppous, ei ole ehkä yhtä yksiselitteinen ja selvä kuin kaksi edellistä summamuuttujaa. Tässä tutkimuksessa kontaktinoton helppous liitettiin ystävien saannin helppouteen, vastakkaiseen sukupuoleen tutustumisen helppouteen ja tytöille puhumisen helppouteen, joiden voi ajatella läheisesti liittyvän yksilön sosiaalisiin vuorovaikutustaitoihin ja kommunikaatiokykyyn. Toisaalta tässä muuttujassa painottuu kontaktinotto vastakkaiseen sukupuoleen, mikä voi läheisesti liittyä murrosikäisen nuoren itsevarmuuteen tai haluun ottaa kontaktia myös vastakkaiseen sukupuoleen, joten sosiaaliset taidot tai ystävyysuhteet olisivat luultavasti olleet liian yleistettyjä käsitteitä kuvaamaan tätä muuttujaa. Tämän lisäksi tytöille puhuminen on oletettavasti tytöille yleisesti helpompaa kuin pojille, ja vastaajien joukossahan oli sekä tyttöjä että poikia. Yksittäisten muuttujien nimet muodostettiin suoraan alkuperäisten kysymysten pohjalta.

Tulosten ulkoista validiteettia parantaa se, että tutkimuksen otoskoko (n=4864) oli erittäin suuri ja koko maan kattava. Tämän lisäksi olivat molemmat sukupuolet ja kolme luokkaa otoksessa tasaisesti edustettuina (taulukko 1), mikä osaltaan parantaa validiteettia. Tässä tutkimuksessa vastausprosentit olivat korkeita (keskimäärin 91 % eri luokka-asteilla ja sukupuolilla), joten kato ei ollut kovinkaan suuri. Pääasiassa kato muodostui niistä oppilaista, jotka olivat kyselypäivänä poissa koulusta sairauden tai muun syyn vuoksi.

8.5 Aineiston käsittely

Aineiston tilastollisessa käsittelyssä käytettiin SPSS-ohjelmaa. Aluksi kaikista muuttujista laskettiin suorat jakaumat, joiden perusteella tehtiin mahdolliset muuttujien uudelleen luokittelut. Lopullisessa tulosten analysoinnissa käytettiin tutkimusongelmien ratkaisemiseksi taulukossa 5 ilmeneviä tilastollisia menetelmiä.

TAULUKKO 5. Tutkimusongelmat ja käytetyt analyysimenetelmät

Tutkimusongelma	Analyysimenetelmät
1. Minkälaisia ovat sosiaaliset suhteet lapsilla ja nuorilla?	suorat prosenttijakaumat
1.1 Onko sosiaalisissa suhteissa eroja 5-, 7- ja 9-luokkalaisten välillä?	1-suuntainen varianssianalyysi, LSD-moniarvotesti, keskiarvot, keskihajonnat, ristiintaulukointi, khin neliötesti
1.2 Onko sosiaalisissa suhteissa eroja tyttöjen ja poikien välillä?	t-testi, keskiarvot, keskihajonnat, ristiintaulukointi, khin neliötesti
1.3 Onko sosiaalisissa suhteissa eroja kaupungin ja maaseudun välillä?	samat kuin edellisessä
1.4 Onko sosiaalisissa suhteissa eroja urheiluseuraan kuuluvilla ja kuulumattomilla?	samat kuin edellisessä
2. Onko sosiaalisilla suhteilla ja liikuntaharrastuksella yhteyttä?	Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerroin, 1-suuntainen varianssianalyysi, LSD-moniarvotesti, keskiarvot, keskihajonnat, ristiintaulukointi, khin neliötesti
2.1 Ovatko yhteydet erilaisia 5-, 7- ja 9-luokkalaisilla?	2-suuntainen varianssianalyysi, LSD-moniarvotesti, keskiarvot, keskihajonnat, kolmisuuntainen ristiintaulukointi, khin neliötesti
2.2 Ovatko yhteydet erilaisia tytöillä ja pojilla?	samat kuin edellisessä
2.3 Ovatko yhteydet erilaisia kaupungissa ja maaseudulla asuvilla?	samat kuin edellisessä
2.4 Ovatko yhteydet erilaisia urheiluseuraan kuuluvilla ja kuulumattomilla?	samat kuin edellisessä

* $p < .05$ tilastollisesti melkein merkitsevä

** $p < .01$ tilastollisesti merkitsevä

*** $p < .001$ tilastollisesti erittäin merkitsevä

9 TULOKSET

Ensimmäisen tutkimusongelman tarkoituksena oli kuvailla koko perusjoukon sosiaalisia suhteita ja tämä toteutettiin prosenttijakaumia tarkastelemalla. Aluksi kuvasimme sosiaalisia suhteita summamuuttujien (yksinäisyys, vanhempien sosiaalinen tuki ja kontaktinoton helppous) avulla. Seuraavaksi sosiaalisia suhteita kuvattiin yleisesti kaikilla yksittäisillä muuttujilla, joita olivat: läheisten ystävien määrä, ystävien kanssa vietetyt illat viikossa, ystävien saannin helppous, vastakkaiseen sukupuoleen tutustumisen helppous, pojille/tytöille puhumisen helppous, vakituiset seurustelukokemukset, tämän hetkinen vakituinen seurustelu, yksinäisyyden tunteet, ulkopuoliseksi jäämisen tunteet, yksinäisyyden kokemukset koulussa, äidille/isälle puhumisen helppous, vanhempien valmius auttaa kouluongelmissa ja kodin ilmapiiri.

Jatkossa sosiaalisissa suhteissa ilmeneviä eroja käsiteltiin vain summamuuttujien sekä tiettyjen yksittäisten muuttujien suhteen. Näitä yksittäisiä muuttujia olivat läheisten ystävien määrä, ystävien kanssa vietetyt illat, vakituiset seurustelukokemukset ja tämän hetkinen vakituinen seurustelu. Sosiaalisissa suhteissa ilmeneviä eroja tarkasteltiin taustamuuttujien suhteen (luokka-aste, sukupuoli, asuinpaikkakunta ja urheiluseuran jäsenyys). Toisen tutkimusongelman tarkoitus oli puolestaan tarkastella liikuntaharrastuksen yhteyttä sosiaalisiin suhteisiin.

Keskiarvojen välisiä eroja tarkasteltaessa on huomioitava se, että mitä pienempi keskiarvo yksinäisyyden summamuuttujassa on, sitä yksinäisemmiksi nuoret ovat itsensä kokeneet. Vanhempien sosiaalinen tuki on sitä parempaa ja kontaktinotto sitä helpompaa, mitä pienempi kyseinen keskiarvo on. Läheisten ystävien määrässä ja ystävien kanssa vietetyissä illoissa/viikko korkea keskiarvo kertoo suuremmasta ystävien määrästä ja useammista ystävien kanssa vietetyistä illoista viikossa.

9.1 Sosiaalisten suhteiden kuvausta

Summamuuttujan mukaan koululaisista oli yksinäisiä 11 %, seurallisia noin kolmasosa (27 %) ja keskiryhmään kuului 62 % koululaisista. Hyvänä vanhempien sosiaalisen tuen koki noin puolet vastaajista, melko hyvänä 34 % ja huonona tukea piti 15 % vastaajista. Kontaktinoton helppoutta kuvaavan summamuuttujan mukaan kontaktinotto oli helppoa noin viidesosalle ja vaikeaa hieman alle viidesosalle (17 %) koululaisista. Suurimmalle osalle koululaisista kontaktinotto oli melko helppoa (62 %) (liite 5/kuviot 1, 2 ja 3).

Enemmistöllä 5-, 7- ja 9-luokkalaisista oli kolme tai useampia läheisiä ystäviä (70 %) ja vain kaksi prosenttia ilmoitti, ettei heillä ole yhtään läheistä ystävää. Noin viidesosalla koululaisista oli kaksi läheistä ystävää ja hieman alle kymmenesosalla yksi läheinen ystävä (liite 5/kuvio 4). Yli puolet (61 %) vastaajista ilmoitti, että he viettävät 2-5 iltaa viikossa ystävien kanssa. Melkein joka päivä ystäviensä kanssa aikaa vietti viidesosa koululaisista (6-7 iltaa viikossa) ja myös noin viidesosa koululaisista vietti ystävien kanssa yhden tai ei yhtään iltaa viikossa (liite 5/kuvio 5). Ystävien saantia piti helppona 68 % vastaajista ja hyvin helppona 14 %. Vaikeana sitä piti noin viidesosa koululaisista (liite 5/kuvio 6). Suurin osa koululaisista (54 %) koki vastakkaiseen sukupuoleen tutustumisen melko helppona ja 28 % lapsista ja nuorista piti sitä vaikeana (liite 5/kuvio 7). Puhumista pojille todella vaikeavista asioista pidettiin vaikeampana kuin tytöille puhumista. Puhuminen pojille oli vaikeaa 38 %:lle vastaajista ja helppona sitä piti 62 %, kun taas tytöille puhuminen oli helppoa 71 %:lle ja vaikeaa noin kolmasosalle peruskoululaisista (liite 5/kuviot 8 ja 9).

Seurustelukysymykset oli suunnattu vain 7- ja 9-luokkalaisille. Heistä hieman alle puolet (45 %) ilmoitti joskus seurustelleensa vakituisesti. Seurustelevien osuus oli huomattavasti pienempi, kun kysyttiin vakituista seurustelua tällä hetkellä. Vakituudessa seurustelusuhteessa ilmoitti olevansa 13 % nuorista (liite 5/kuviot 10 ja 11).

Hieman yli puolet koululaisista tunsi joskus itsensä yksinäiseksi ja usein yksinäiseksi itsensä tuntevia oli 13 % vastaajista. Noin kolmasosa ei tuntenut itseään koskaan yksinäiseksi (liite 5/kuvio 12). Toisaalta koululaisista noin kymmenesosa tunsi, että toiset ovat jättäneet heidät aina tai usein ulkopuoliseksi joissakin tilanteissa. Kuitenkin suurin osa heistä tunsi, että toiset

ovat jättäneet heidät ulkopuoliseksi harvoin (47 %) tai ei koskaan (10 %) (liite 5/kuvio 13). Enemmistö oppilaista (74 %) ei ollut myöskään joutunut olemaan kertaakaan yksin koulussa kevätlukukauden aikana. Kerran tai pari kertaa yksin oli joutunut olemaan noin viidesosa oppilaista ja muutaman kerran kuussa tai useita kertoja viikossa 8 % (liite 5/kuvio 14).

Äidille puhumista todella vaivaavista asioista pidettiin helpompana kuin isälle puhumista. Äidille puhumista piti helppona 79 % koululaisista ja vaikeana 21 %, kun taas isälle puhuminen oli helppoa 56 %:lle ja vaikeaa 44 %:lle (liite 5/kuviot 15 ja 16). Suurin osa (66 %) koululaisista oli sitä mieltä, että vanhemmat ovat aina valmiita auttamaan heitä kouluongelmissa ja vain viisi prosenttia ilmoitti, että vanhemmat ovat harvoin tai ei koskaan auttamishaluisia kouluun liittyvissä ongelmissa. Hieman yli viidesosa vastaajista ilmoitti, että vanhemmat ovat usein valmiita auttamaan heitä (liite 5/kuvio 17). Lapsista ja nuorista suurin osa oli myös sitä mieltä, että kodin ilmapiiri oli joko erittäin hyvä (41 %) tai melko hyvä (46 %). Huonona kodin ilmapiiriä piti vain kolme prosenttia koululaisista (liite 5/kuvio 18).

9.1.1 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot 5-, 7- ja 9-luokkalaisten välillä

Eri luokka-asteiden välisiä eroja sosiaalisissa suhteissa tutkittiin 1-suuntaisella varianssianalyysillä. Testin tulosten mukaan keskiarvojen erot olivat *yksinäisydessä* tilastollisesti erittäin merkitseviä (taulukko 6). Luokka-asteiden varianssit erosivat toisistaan erittäin merkitsevästi yksinäisydessä. LSD-monivertailutestillä tarkasteltiin lisäksi erikseen kahden luokka-asteen keskiarvojen välisen eron merkitsevyyttä. Tämän testin tuloksista ilmeni se, että 5. luokka erosi sekä 7. luokasta että 9. luokasta tilastollisesti erittäin merkitsevästi, mutta 7. luokka ei eronnut merkitsevästi 9. luokasta. Viidesluokkalaisilla oli yksinäisyyden kokemuksia keskimäärin enemmän kuin ylempien luokka-asteiden oppilailla. Seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisilla oli puolestaan yksinäisyyden summamuuttujassa aivan sama keskiarvo. Myös ristiintaulukoinnin tulokset (liite 6/taulukko 1) toivat esille edellä mainitun eron yksinäisten määrässä 5- ja 9-luokkalaisten välillä, sillä 15 % viidesluokkalaisista oli yksinäisiä, kun taas vastaava osuus yhdeksäsluokkalaisilla oli 7 %. Keskiryhmässä ja seurallisilla luokka-asteiden väliset erot eivät olleet niin suuria kuin yksinäisten ryhmässä.

TAULUKKO 6. Yksinäisyys eri luokka-asteilla

Luokka-aste	n	ka	kh	1-suuntainen var.analyysi F-arvo	LSD-testi
5-luokka (R1)	1562	2.10	0.63	10.05***	R1-R2***
7-luokka (R2)	1535	2.19	0.60	df=2/4543	R1-R3***
9-luokka (R3)	1449	2.19	0.55		

***p<.001 df=vapausasteet

Vanhemmilta saadussa sosiaalisessa tuessa keskiarvojen väliset erot olivat myös tilastollisesti erittäin merkitsevät (taulukko 7). Ryhmien väliset varianssit erosivat kuitenkin myös tässä muuttujassa erittäin merkitsevästi. Kaikki kolme luokka-astetta erosivat toisistaan LSD-testin mukaan erittäin merkitsevästi vanhempien sosiaalisessa tuessa, mutta keskiarvojen välinen ero oli kuitenkin suurempi 5- ja 9-luokkalaisten välillä. Viidesluokkalaisten kokivat vanhemmilta saadun sosiaalisen tuen parempana kuin kahden ylemmän luokka-asteen oppilaat. Lisäksi 7-luokkalaisten pitivät tukea parempana kuin 9-luokkalaisten nuoret. Ristiintaulukointi osoitti tätä eroa viidennen luokan ja yhdeksännen luokan välillä, sillä jopa 63 % nuoremmista piti tukea hyvänä, kun taas vanhemmista yhdeksäsluokkalaisten vain 35 % koki tuen hyvänä (liite 6/taulukko 2).

TAULUKKO 7. Vanhempien sosiaalinen tuki eri luokka-asteilla

Luokka-aste	n	ka	kh	1-suuntainen var.analyysi F-arvo	LSD-testi
5-luokka (R1)	1489	1.45	0.64	135.69***	R1-R2***
7-luokka (R2)	1379	1.63	0.72	df=2/4089	R1-R3***
9-luokka (R3)	1224	1.90	0.77		R2-R3***

***p<.001

Kontaktinoton helppouden kohdalla luokkien väliset erot olivat melkein merkitseviä ($p=.050$). Viidesluokkalaiset erosivat melkein merkitsevästi seitsemäsluokkalaisista ($p=.034$) ja yhdeksäsluokkalaisista ($p=.032$). Kontaktinotto oli alimman luokka-asteen oppilaille hieman vaikeampaa kuin ylemmille luokka-asteille.

Myös *läheisten ystävien määrän* sekä *ystävien kanssa viikossa vietettyjen iltojen keskiarvojen* eroja tutkittiin 1-suuntaisen varianssianalyysin avulla. Läheisten ystävien määrän suhteen luokka-asteet eivät eronneet toisistaan ($p=.290$). Ystävien kanssa vietetyissä illoissa oli kuitenkin erittäin merkitsevä ero (taulukko 8). Varianssien yhtäsuuruustestistä selvisi, että varianssit eivät eronneet toisistaan ystävien määrän muuttujassa, mutta ystävien kanssa vietetyissä illoissa ne erosivat toisistaan erittäin merkitsevästi. Ystävien kanssa vietetyissä illoissa 5. ja 9. luokan välinen ero oli erittäin merkitsevä, ja samoin oli myös 7. luokan ja 9. luokan välinen ero. Kuitenkaan viidesluokkalaisten keskiarvo ei merkitsevästi eronnut seitsemäsluokkalaisten keskiarvosta ystävien kanssa vietettyjen iltojen suhteen. Ystävien kanssa vietettyjen iltojen määrä kasvoi siirryttäessä 5. luokalta 7. luokalle ja eniten iltoja viikossa ystäviensä kanssa viettivät 9-luokkalaiset nuoret. Yhdeksäsluokkalaisista 25 % vietti 6-7 iltaa viikossa ystäviensä kanssa, kun taas viidesluokkalaisista näin teki 17 % ja seitsemäsluokkalaisista 19 % (liite 6/taulukko 3).

TAULUKKO 8. Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa eri luokka-asteilla

Luokka-aste	n	ka	kh	1-suuntainen var.analyysi F-arvo	LSD-testi
5-luokka (R1)	1643	1.96	0.62	17.06***	R1-R3***
7-luokka (R2)	1571	1.99	0.62	df=2/4672	R2-R3***
9-luokka (R3)	1461	2.09	0.63		

*** $p<.001$

Seurustelun kohdalla luokka-asteen välisiä eroja tarkasteltiin ristiintaulukoinnilla ja khin neliötestillä. (taulukot 9 ja 10) Seurustelukysymyksiin vastasivat vain 7- ja 9-luokkalaiset ja tuloksista ilmeni, että yhdeksäsluokkalaisista hieman yli puolet oli joskus seurustellut

vakituisesti ja seitsemäsluokkalaisista 39 % oli joskus ollut seurustelusuhteessa. Tällä hetkellä seurustelevien osuus oli seitsemäsluokkalaisista vain 8 %, kun taas yhdeksäsluokkalaisista jo noin viidesosa seurusteli tällä hetkellä vakituisesti. Khin neliötestin mukaan seurustelukysymysten tulokset olivat tilastollisesti erittäin merkitseviä.

TAULUKKO 9. Vakituiset seurustelukokemukset eri luokka-asteilla

	7-luokka		9-luokka		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Kyllä	623	39	772	51	1395	45
Ei	966	61	737	49	1703	55
Yhteensä	1589	100	1509	100	3098	100

$\chi^2=44.67$; df 1; $p<.001$

TAULUKKO 10. Tämän hetkinen vakituinen seurustelu eri luokka-asteilla

	7-luokka		9-luokka		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Kyllä	128	8	268	18	396	13
Ei	1463	92	1240	82	2703	87
Yhteensä	1591	100	1508	100	3099	100

$\chi^2=65.72$; df 1; $p<.001$

9.1.2. Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot tyttöjen ja poikien välillä

Sukupuolten keskiarvojen eron tilastollista merkitsevyyttä mitattiin t-testillä. Testi osoitti, että *kaikissa summamuuttujissa* ero oli tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$). Tytöt olivat testin mukaan yksinäisempiä kuin pojat (taulukko 11). Pojista jopa 34 % kuului seurallisten ryhmään, mutta tytöistä seurallisia oli vain viidesosa (liite 7/taulukko 1). Pojat myös kokivat vanhempien sosiaalisen tuen parempana kuin tytöt (liite 7/taulukko 2), mutta toisaalta tytöt kokivat kuitenkin kontaktinoton helpommaksi kuin pojat (liite 7/taulukko 3).

TAULUKKO 11. Yksinäisyys sukupuolen mukaan

Sukupuoli	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Pojat	2225	2.26	0.60	11.06	0.000***
Tytöt	2320	2.07	0.58		

***p<.001

Myös läheisten ystävien määrässä ja ystävien kanssa vietetyissä illoissa oli erittäin merkitseviä eroja tyttöjen ja poikien välillä (taulukot 12 ja 13). Pojilla oli enemmän läheisiä ystäviä kuin tytöillä ja he myös viettivät tyttöjä enemmän aikaa ystävien kanssa viikossa. Pojilla oli tyttöjä useammin kolme ystävää tai enemmän (pojat 75 %, tytöt 66 %) (liite 7/taulukko 4). Toisaalta ristiintaulukoinnin tulokset osoittivat myös sen, että pojat olivat tyttöjä useammin vailla yhtään läheistä ystävää (pojat 3 %, tytöt 1 %).

TAULUKKO 12. Läheisten ystävien määrä sukupuolen mukaan

Sukupuoli	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Pojat	2365	3.63	0.73	5.16	0.000***
Tytöt	2427	3.52	0.75		

***p<.001

TAULUKKO 13. Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa sukupuolen mukaan

Sukupuoli	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Pojat	2303	2.04	0.62	3.49	0.000***
Tytöt	2371	1.98	0.63		

***p<.001

Tytöt (47 %) olivat seurustelleet joskus vakituisesti hieman poikia (43 %) useammin. Ero oli khin neliötestin mukaan melkein merkitsevä (p=.025) (liite 7/taulukko 5). Tyttöissä oli myös poikia enemmän tällä hetkellä seurustelevia. Heistä 16 % ilmoitti olevansa

seurustelusuhhteessa, kun taas tällä hetkellä seurustelevia poikia oli 10 %. Tämän hetkessä seurustelussa sukupuolten välinen ero oli erittäin merkitsevä (taulukko 14).

TAULUKKO 14. Tämän hetkinen vakituinen seurustelu sukupuolen mukaan

	Pojat		Tytöt		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Kyllä	149	10	247	16	396	13
Ei	1383	90	1320	84	2703	87
Yhteensä	1532	100	1567	100	3099	100

$\chi^2=25.33$; df 1; $p<.001$ (Fisher's Exact Test)

9.1.3 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot kaupungin ja maaseudun välillä

Yksinäisyydessä ei ollut merkitsevää eroa kaupungissa ja maaseudulla asuvien välillä ($p=.994$) eikä eroja ollut myöskään *vanhemmilta saadussa sosiaalisessa tuessa* asuinpaikkakuntien välillä ($p=.138$). Kuitenkin *kontaktinotto* oli kaupungissa asuville hieman helpompaa kuin maaseudulla asuville koululaisille. Ero oli melkein merkitsevä ($p=.013$) (liite 8/taulukko 1).

Asuinpaikkakuntien väliset erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä silloin, kun kyseessä oli *läheisten ystävien määrä* ($p=.255$). Erot olivat kuitenkin erittäin merkitseviä *ystävien kanssa vietettyjen iltojen* kohdalla (taulukko 15). Kaupungeissa asuvat viettivät useampia iltoja viikossa ystäviensä kanssa kuin maaseudulla asuvat. Kaupunkilaisista 23 % vietti ystäviensä kanssa 6-7 iltaa viikossa ja maaseudulla asuvista 16 % (liite 8/taulukko 2).

TAULUKKO 15. Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa asuinpaikkakunnan mukaan

Asuinpaikkakunta	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Kaupunki	2799	2.06	0.63	6.70	0.000***
Maaseutu	1773	1.93	0.62		

*** $p<.001$

Kaupunkilaisista suurempi osa (48 %) kuin maalla asuvista (41 %) oli joskus *seurustellut* vakituisesti. Tämä ero oli erittäin merkitsevä (taulukko 16). Tämän hetkessä seurustelussa kaupunkilaiset ja maalla asuvat eivät kuitenkaan eronneet merkitsevästi toisistaan ($p=.658$).

TAULUKKO 16. Vakituiset seurustelukokemukset asuinpaikkakunnan mukaan

	Kaupunki		Maaseutu		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Kyllä	867	48	502	41	1369	45
Ei	947	52	722	59	1669	55
Yhteensä	1814	100	1224	100	3038	100

$\chi^2=13.58$; df 1; $p<.001$ (Fisher's Exact Test)

9.1.4 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot urheiluseuraan kuuluvien ja kuulumattomien välillä

Yksinäisyydessä, vanhempien sosiaalisessa tuessa ja kontaktinoton helppoudessa oli erittäin merkitseviä eroja urheiluseuraan kuuluvien ja kuulumattomien välillä. Tulosten mukaan urheiluseuraan kuuluvat olivat seurallisempia kuin urheiluseuraan kuulumattomat lapset ja nuoret (liite 9/taulukko 1). Myös vanhemmilta saadun sosiaalisen tuen kokivat urheiluseuraan kuuluvat parempana (liite 9/taulukko 2). Seuraan kuulumattomille oli lisäksi kontaktinotto vaikeampaa kuin seuran jäsenille (taulukko 17). Seuraan kuulumattomista nuorista 20 % koki kontaktinoton vaikeaksi, kun taas seuran jäsenistä se oli vaikeaa 13 %:lle (liite 9/taulukko 3).

TAULUKKO 17. Kontaktinoton helppous urheiluseuran jäsenyyden mukaan

Urheiluseuran jäsenyys	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Ei seurassa	2165	2.00	0.62	5.95	0.000***
Seurassa	1730	1.89	0.60		

*** $p<.001$

Läheisten ystävien määrässä oli merkitseviä eroja urheiluseuran jäsenten ja seuraan kuulumattomien välillä ($p=.001$) (liite 9/taulukko 4). Erot olivat erittäin merkitseviä, kun kyseessä oli *ystävien kanssa vietetyt illat* (taulukko 18). Seuraan kuuluvilla koululaisilla oli läheisiä ystäviä keskimäärin enemmän kuin seuraan kuulumattomilla. He myös viettivät useammin iltoja viikossa ystäviensä kanssa. Seuraan kuuluvilla oli jonkin verran yleisemmin kolme ystävää tai enemmän (73 %) kuin seuraan kuulumattomilla (68 %) (liite 9/taulukko 5). Kun tarkasteltiin ystävien kanssa vietettyjä iltoja viikossa, suurin ero ryhmien välillä oli siinä, että 22 % urheiluseuraan kuulumattomista nuorista vietti 0-1 iltaa viikossa ystäviensä parissa, kun taas seuran jäsenistä näin teki 15 % (liite 9/taulukko 6).

TAULUKKO 18. Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa urheiluseuran jäsenyyden mukaan

Urheiluseuran jäsenyys	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Ei seurassa	2556	1.98	0.65	-3.96	0.000***
Seurassa	2047	2.05	0.59		

*** $p<.001$

Seuraan kuuluvilla ja seuraan kuulumattomilla oli erittäin merkitsevä ero *vakituksissa seurustelukokemuksissa*. Seurassa olevista noin puolet ilmoitti joskus seurustelleensa vakituisesti ja ei seurassa olevista 41 % (taulukko 19). Ryhmien välinen ero ei kuitenkaan ollut merkitsevä *tämän hetkisessä vakituksessa seurustelussa* ($p=.581$).

TAULUKKO 19. Vakituksiset seurustelukokemukset urheiluseuran jäsenyyden mukaan

	Ei seurassa		Seurassa		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Kyllä	724	41	643	51	1367	45
Ei	1051	59	631	49	1682	55
Yhteensä	1775	100	1274	100	3049	100

$\chi^2=28.11$; df 1; $p<.001$ (Fisher's Exact Test)

9.2 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin

Liikuntaharrastuksen ja sosiaalisten suhteiden yhteyksiä selvitettiin Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokertoimen avulla. Liikuntaharrastus oli tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä summamuuttujista vanhempien sosiaaliseen tukeen (0.12), kontaktinoton helppouteen (0.11) sekä yksinäisyyteen (-0.10). Yksittäisillä muuttujilla korrelaatiot olivat alhaisempia kuin summamuuttujilla (taulukko 20). Liikuntaharrastus ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä tämän hetkiseen vakituiseen seurusteluun. Tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava se, että suuri otoskoko vaikuttaa korottavasti korrelaatiokertoimien merkitsevyytasoihin.

TAULUKKO 20. Liikuntaharrastuksen ja sosiaalisten suhteiden muuttujien väliset korrelaatiot (Pearson) (asteikoiden suunta yhdenmukaistettu)

Muuttuja	Liikuntaharrastus
Yksinäisyys	-.10**
Vanhempien sosiaalinen tuki	.12**
Kontaktinoton helppous	.11**
Läheisten ystävien määrä	.09**
Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa	.07**
Vakituiset seurustelukokemukset	.05**
Tämän hetkinen vakituinen seurustelu	-.02
n=4864	***p<.001 **p<.01 *p<.05

Liikuntaharrastusryhmien keskiarvojen eroja tutkittiin 1-suuntaisella varianssianalyysillä. Testin mukaan ryhmien väliset erot *yksinäisyydessä* olivat erittäin merkitseviä (taulukko 21). Aktiivisten, kohtuuliikkujien ja passiivisten varianssit erosivat kuitenkin yksinäisyyden suhteen toisistaan erittäin merkitsevästi. Ryhmien välisessä tarkastelussa ilmeni, että aktiiviset

koululaiset erosivat sekä kohtuuliikkujista että passiivisista erittäin merkitsevästi. Kohtuuliikkujat erosivat puolestaan passiivista merkitsevästi. Aktiiviset olivat keskiarvojen perusteella seurallisempia kuin kohtuuliikkujat ja passiiviset. Aktiivisista koululaisista oli seurallisia 32 % ja kohtuuliikkujista 24 %, kun taas passiivisten ryhmässä 21 % kuului seurallisten luokkaan (liite 10/taulukko 1).

TAULUKKO 21. Yksinäisyys liikuntaharrastuksen mukaan

Liikuntaharrastus	n	ka	kh	1-suuntainen var.analyysi F-arvo	LSD-testi
Aktiiviset (R1)	1916	2.22	0.61	22.24***	R1-R2***
Kohtuuliikkujat (R2)	2194	2.13	0.57	df=2/4490	R1-R3***
Passiiviset (R3)	383	2.02	0.63		R2-R3**

***p<.001 **p<.01

Myös *vanhempien sosiaalisesta tuesta* eri liikuntaharrastusryhmät erosivat toisistaan erittäin merkitsevästi (taulukko 22). Varianssit olivat ryhmillä kuitenkin melkein merkitsevästi eri suuret. LSD-testin mukaan kaikki kolme ryhmää erosivat toisistaan erittäin merkitsevästi. Passiiviset kokivat vanhempien sosiaalisen tuen heikoimpana ja aktiiviset parhaimpana. Passiivisista 36 % piti tukea hyvänä, kun taas aktiivisista huomattavasti useampi (56 %) oli sitä mieltä. Kohtuuliikkujista tuen koki hyvänä 48 % (liite 10/taulukko 2).

TAULUKKO 22. Vanhempien sosiaalinen tuki liikuntaharrastuksen mukaan

Liikuntaharrastus	n	ka	kh	1-suuntainen var.analyysi F-arvo	LSD-testi
Aktiiviset (R1)	1768	1.56	0.70	31.51***	R1-R2***
Kohtuuliikkujat (R2)	1951	1.68	0.74	df=2/4034	R1-R3***
Passiiviset (R3)	381	1.89	0.77		R2-R3***

***p<.001

Kontaktinoton helppous ei poikennut muista summamuuttujista eli myös siinä erot olivat eri liikuntaharrastusryhmien välillä erittäin merkitseviä (taulukko 23). Aktiivisten, kohtuuliikkujen ja passiivisten varianssit erosivat toisistaan erittäin merkitsevästi. Aktiivisten keskiarvo erosi erittäin merkitsevästi sekä kohtuuliikkujen että passiivisten keskiarvosta. Passiivisten ja kohtuuliikkujen välinen ero oli puolestaan merkitsevä. Aktiiviset kokivat kontaktinoton helpompana kuin kohtuuliikkujat ja passiiviset koululaiset kokivat sen muita vaikeampana. Passiivisista 29 % piti kontaktinottoa vaikeana, kun vastaava luku oli kohtuuliikkujilla 17 % ja aktiivisilla 14 % (liite 10/taulukko 3).

TAULUKKO 23. Kontaktinoton helppous liikuntaharrastuksen mukaan

Liikuntaharrastus	n	ka	kh	1-suuntainen var.analyysi F-arvo	LSD-testi
Aktiiviset (R1)	1634	1.88	0.61	23.26***	R1-R2***
Kohtuuliikkujat R2)	1920	1.99	0.59	df=2/3891	R1-R3***
Passiiviset (R3)	340	2.10	0.68		R2-R3**

***p<.001 **p<.01

Läheisten ystävien määrässä oli erittäin merkitseviä eroja eri liikuntaharrastusryhmien välillä (taulukko 24). Varianssien yhtäsuuruustesti osoitti kuitenkin sen, että varianssit erosivat toisistaan erittäin merkitsevästi. Keskiarvojen ero oli erittäin merkitsevä aktiivisten ja passiivisten sekä kohtuuliikkujen ja passiivisten välillä. Aktiivisten ja kohtuuliikkujen välillä ero oli merkitsevä. Aktiivisten ryhmällä oli eniten ystäviä (ka=3.63) ja passiivisten ryhmällä (ka=3.39) vähiten. Aktiivisista 74 %:lla oli kolme tai useampia ystäviä, kohtuuliikkujista 68 %:lla ja passiivisilla 60 %:lla (liite 10/taulukko 4).

TAULUKKO 24. Läheisten ystävien määrä liikuntaharrastuksen mukaan

Liikuntaharrastus	n	ka	kh	1-suuntainen	LSD-testi
				var.analyysi	
				F-arvo	
Aktiiviset (R1)	2015	3.63	0.71	18.88***	R1-R2**
Kohtuuliikkujat (R2)	2301	3.55	0.74	df=2/4723	R1-R3***
Passiiviset (R3)	410	3.39	0.84		R2-R3***

***p<.001 **p<.01

Myös *ystävien kanssa vietetyissä illoissa* oli erittäin merkitseviä ($p=.000$) eroja aktiivisten, kohtuuliikkujien ja passiivisten välillä (liite 10/taulukko 5). Varianssit eivät kuitenkaan olleet tämänkään muuttujan kohdalla yhtä suuret, vaan erosivat toisistaan erittäin merkitsevästi. Keskiarvot erosivat toisistaan erittäin merkitsevästi aktiivisilla ja passiivisilla, kun taas kohtuuliikkujien ja aktiivisten sekä kohtuuliikkujien ja passiivisten keskiarvojen välinen ero oli merkitsevä. Aktiiviset viettivät useampia iltoja viikossa ystäviensä kanssa kuin kohtuuliikkujat ja passiiviset. Liikuntaharrastusryhmät näyttivätkin eroavan selvästi toisistaan erityisesti 0-1 iltaa viikossa ystävien kanssa viettävien luokassa siten, että aktiivisista 16 %, kohtuuliikkujista 20 % ja passiivista jopa 30 % ilmoitti viettävänsä vain 0-1 iltaa viikossa ystävien kanssa (liite 10/taulukko 6).

Vakituksissa seurustelukokemuksissa eri liikuntaharrastusryhmät erosivat toisistaan merkitsevästi (taulukko 25). Eniten vakituksia seurustelukokemuksia oli aktiivisilla nuorilla (48 %), kun taas kohtuuliikkujilla ja passiivisilla nuorilla niitä oli melkein yhtä paljon (42 % ja 43 %). *Tämän hetkessä vakituksessa seurustelussa* ryhmien väliset erot eivät olleet merkitseviä ($p=.176$). Aktiivisista ja kohtuuliikkujista seurusteli vakituksella tällä hetkellä 12 % ja passiivisista nuorista 16 %.

TAULUKKO 25. Vakituiset seurustelukokemukset liikuntaharrastuksen mukaan

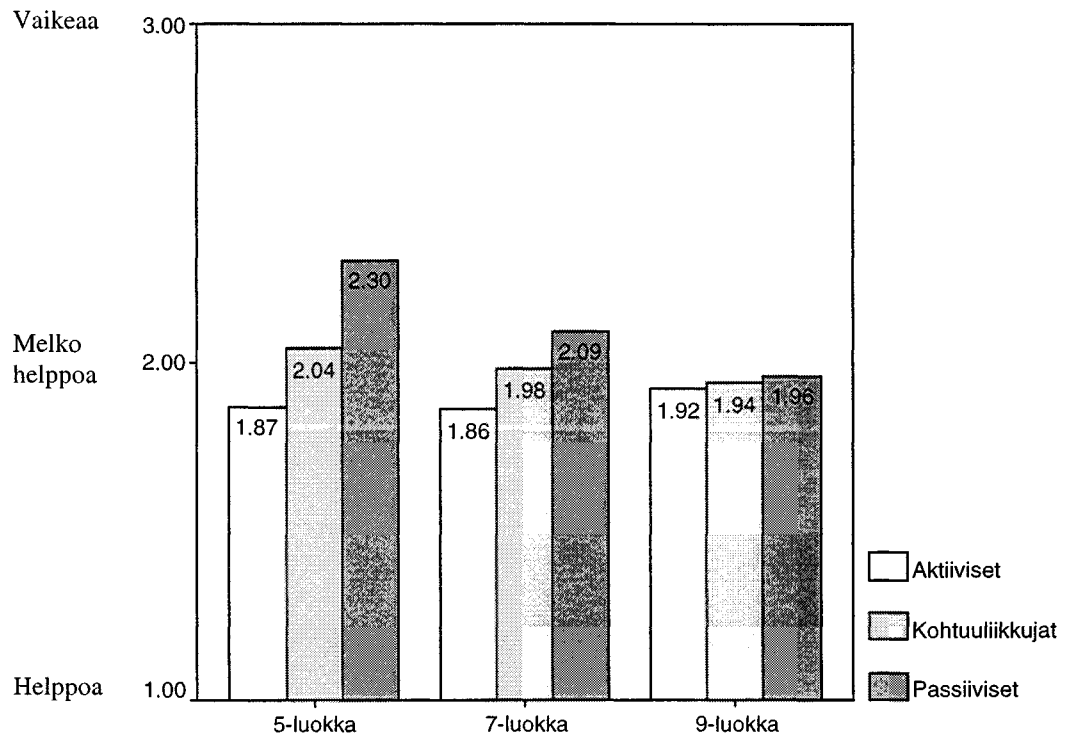
	Aktiiviset		Kohtuuliikkujat		Passiiviset		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Kyllä	620	48	630	42	125	43	1375	45
Ei	661	52	857	58	164	57	1682	55
Yhteensä	1281	100	1487	100	289	100	3057	100

$\chi^2=10.50$; df 2; $p<.01$

9.2.1 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin 5-, 7- ja 9-luokkalaisilla

Koska kappaleissa 9.1 ja 9.2 todettiin taustamuuttujien eri ryhmien sekä liikuntaharrastusryhmien eroavan sosiaalisissa suhteissa, päätettiin mahdollisia yhdysvaikutuksia tutkia kaksisuuntaisella varianssianalyysillä ja kolmisuuntaisella ristiintaulukoinnilla. Liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen yhdysvaikutus ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä, kun kyseessä oli *yksinäisyys* ($p=.179$) tai *vanhempien sosiaalinen tuki* ($p=.359$).

Kontaktinoton helppoudessa liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen yhdysvaikutus oli sen sijaan tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p=.000$) (kuvio 2). Kontaktinotto oli joka luokka-asteella helpointa aktiivisille ja vaikeinta passiivisille, mutta 5. luokalla erot olivat eri liikuntaharrastusryhmien välillä suuremmat kuin muilla luokka-asteilla. Aktiivisista kontaktinotto oli helpointa 7-luokkalaisille, kun taas kohtuuliikkujien ja passiivisten ryhmässä se oli helpointa 9-luokkalaisille. Aktiivisille 9-luokkalaisille kontaktinotto oli jopa vaikeampaa kuin 5-luokkalaisille aktiiviliikkujille eli aktiivisten ryhmä poikkesi tämän suhteen kohtuuliikkujista ja passiivisista, joilla kontaktinotto oli aina helpointa 9-luokkalaisille, seuraavaksi helpointa 7-luokkalaisille ja vaikeinta 5-luokkalaisille. Kolmisuuntainen ristiintaulukointi osoitti esimerkiksi sen, että aktiivisista 5-luokkalaisista 26 % koki kontaktinoton helppona, 7-luokkalaisista 27 % ja aktiivisista 9-luokkalaisista 23 %. Vaikeinta kontaktinotto oli passiivisille 5-luokkalaisille (36 % piti sitä vaikeana) ja helpointa aktiivisille 7-luokkalaisille.

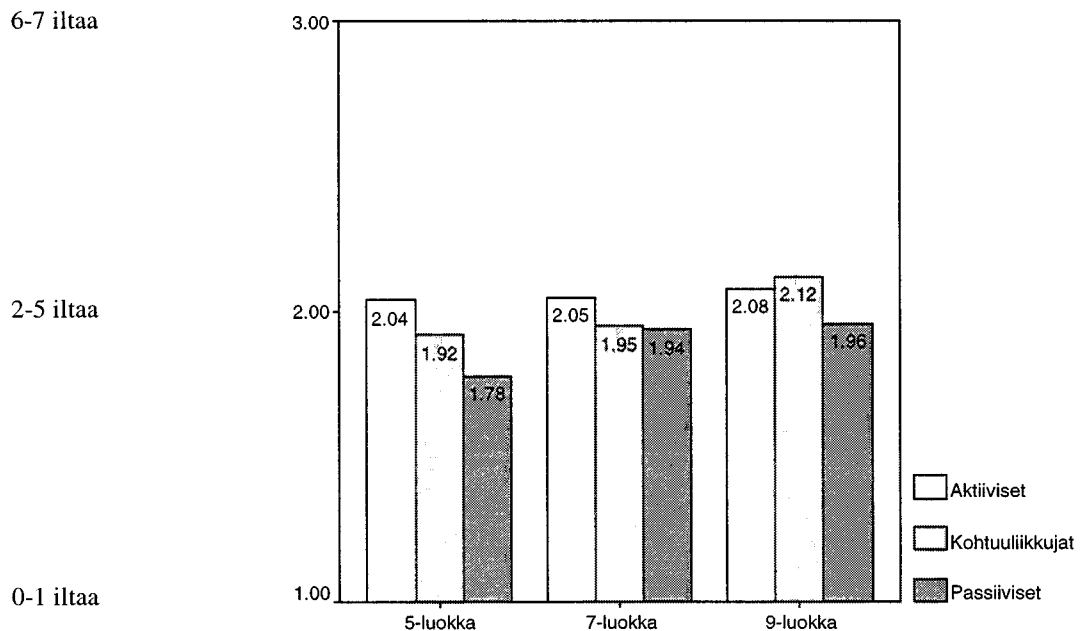

KUVIO 2. Kontaktinoton helppous liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen mukaan

Liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen yhdysvaikutus *läheisten ystävien määrässä* oli tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=.044$) (liite 11/kuvio 1). Viidennellä luokalla eri aktiivisuusryhmien väliset erot olivat suuremmat kuin muilla luokka-asteilla. Yhdeksännellä luokalla aktiivisten ja kohtuuliikkujien keskiarvot olivat yhtä suuret (3.57). Aktiivisten ryhmässä eniten läheisiä ystäviä oli viidesluokkalaisilla ja passiivisten ryhmässä 7-luokkalaisilla. Kohtuuliikkujien ryhmässä läheisiä ystäviä oli yhtä paljon sekä seitsemäsluokkalaisilla että yhdeksäsluokkalaisilla ja vähiten ystäviä samassa ryhmässä oli viidesluokkalaisilla. Ristiintaulukointi toi muun muassa esille sen, että passiivisilla viidesluokkalaisilla oli prosentuaalisesti vähiten kolme tai useampia läheisiä ystäviä (56 %).

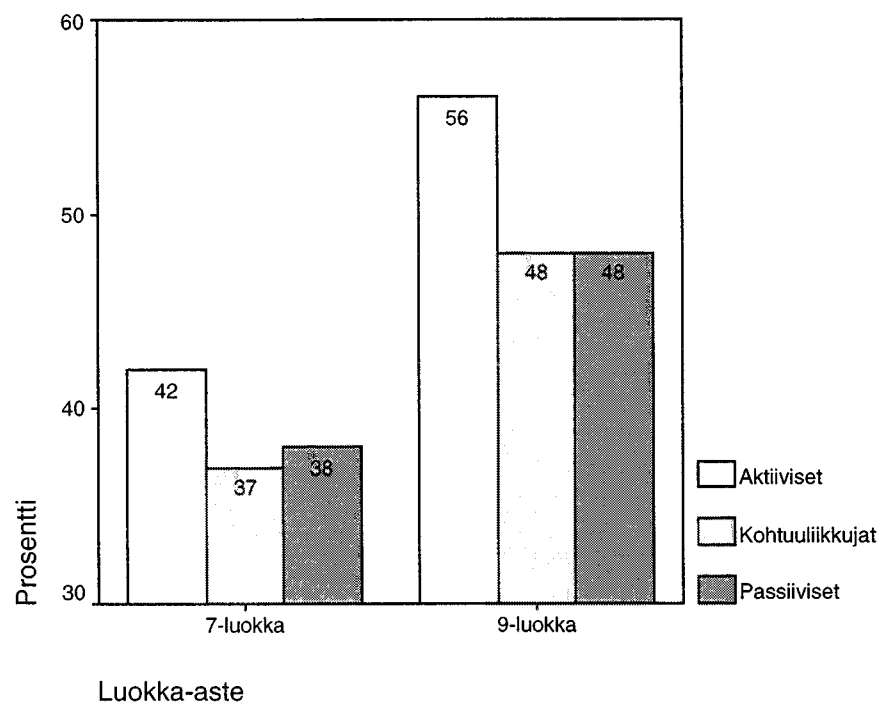
Toisaalta taas aktiivisilla viidesluokkalaisilla oli prosentuaalisesti eniten kolme tai useampia ystäviä (77 %).

Liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen yhdysvaikutus *ystävien kanssa vietetyissä illoissa* oli puolestaan tilastollisesti merkitsevä ($p=0.005$) (kuvio 3). Aktiiviset nuoret viettivät 5. ja 7. luokalla muita enemmän iltoja viikossa ystävien kanssa, mutta 9. luokalla kohtuuliikkujat viettivät enemmän iltoja viikossa ystäviensä kanssa kuin aktiiviset ja passiiviset. Eniten iltoja ystävien kanssa viettivät aktiivisten, kohtuuliikkujien ja passiivisten ryhmässä 9-luokkalaiset ja vähiten jokaisessa liikuntaharrastusryhmässä viidesluokkalaiset. Vaikka ystävien kanssa vietettyjen iltojen määrä kasvoi samansuuntaisesti kaikissa liikuntaharrastusryhmissä, olivat luokka-asteiden väliset erot aktiivisten ryhmässä paljon pienempiä eli luokka-aste oli muilla nuorilla erottelevampi tekijä kuin aktiivisilla koululaisilla. Myös ristiintaulukointi antoi samankaltaisia tuloksia. Aktiivisista 9-luokkalaisista 22 % ja aktiivisista viidesluokkalaisista 21 % vietti ystävien kanssa 6-7 iltaa viikossa, kun taas kohtuuliikkujilla vastaavat luvut olivat 27 % ja 14 % sekä passiivisilla 23 % ja 13 %.

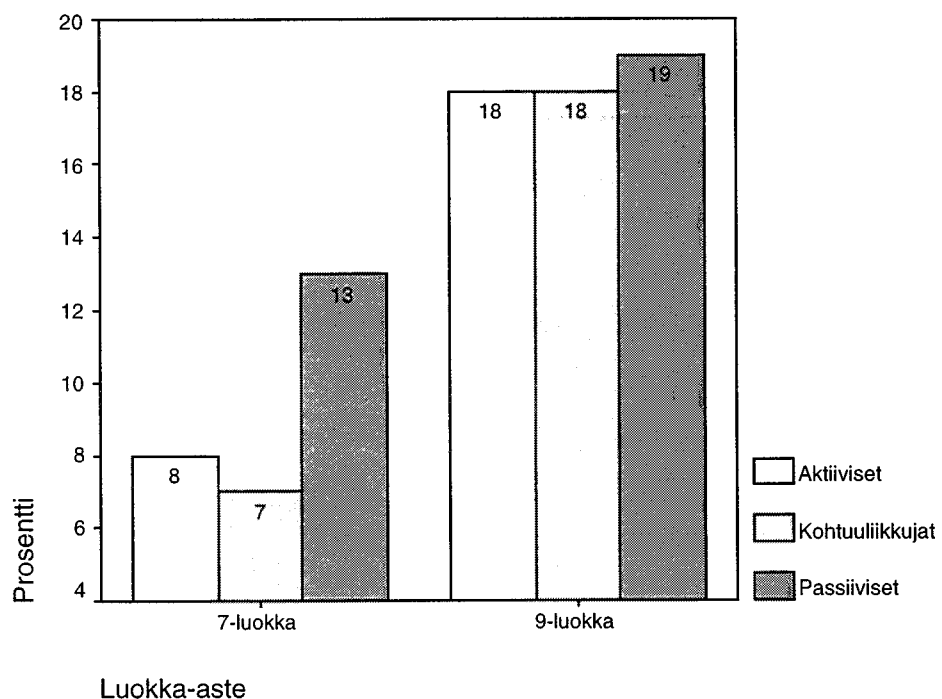
KUVIO 3. Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen mukaan

Seurustelumuuttujien kohdalla liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen mahdollista yhdysvaikutusta tutkittiin kolmisuuntaisen ristiintaulukoinnin avulla. Khin neliötestin avulla tutkittiin lisäksi liikuntaharrastusryhmien välisiä eroja kolmella eri luokka-asteella. *Vakituisissa seurustelukokemuksissa* liikuntaharrastusryhmät erosivat toisistaan yhdeksännellä luokalla melkein merkitsevästi ($p=.016$), mutta 7. luokalla erot eivät olleet merkitseviä ($p=.138$) (kuvio 4). Ristiintaulukointi osoitti sen, että aktiivisista 7-luokkalaisista oli seurustellut vakituisesti 42 %, kun vastaava osuus 9-luokkalaisilla oli 56 %. Luokka-aste erotteli seurustelun suhteen selvimmin juuri aktiivisten ryhmässä. Seitsemäsluokkalaisista kohtuuliikkujista oli joskus vakituisesti seurustellut myös pienempi osuus (37 %) kuin 9-luokkalaisista (48 %) kohtuuliikkujista. Muita useammin vakituisesti olivat seurustelleet aktiiviset yhdeksäsluokkalaiset ja kaikista vähiten vakituisia seurustelukokemuksia oli 7-luokkalaisilla kohtuuliikkujilla ja passiivisilla.

KUVIO 4. Vakituisesti seurustelleet liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen mukaan

Tämän hetkessä vakituksessa seurustelussa liikuntaharrastusryhmien väliset erot olivat melkein merkitseviä 7. luokalla ($p=.038$) (kuvio 5), mutta 9. luokalla erot eivät olleet merkitseviä ($p=.948$). Eniten tällä hetkellä seurustelivat passiiviset 9-luokkalaiset (19 %) ja vähiten tällä hetkellä seurustelevia oli 7-luokkalaisissa kohtuuliikkujissa (7 %) ja saman luokka-asteen aktiivisissa (8 %). Suurin ero luokka-asteiden välillä oli kohtuuliikkujien ryhmässä, jossa 7-luokkalaisista seurusteli siis 7 % ja 9-luokkalaisista 18 %. Yhdeksännellä luokalla tällä hetkellä seurustelevat jakautuivat melko tasaisesti jokaiseen aktiivisuusryhmään, mutta seitsemännellä luokalla passiiviset seurustelivat selvästi muita useammin.

KUVIO 5. Tällä hetkellä vakituksessa seurustelevat liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen mukaan

9.2.2 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin tytöillä ja pojilla

Kaksisuuntainen varianssianalyysi osoitti sen, että liikuntaharrastuksella ja sukupuolella ei ollut yhdysvaikutusta *yksinäisyydessä* ($p=.487$), *vanhempien sosiaalisessa tuessa* ($p=.978$) eikä *kontaktinoton helppoudessa* ($p=.922$). Yhdysvaikutusta ei ollut myöskään yksittäisistä muuttujista *läheisten ystävien määrässä* ($p=.526$) eikä *ystävien kanssa vietetyissä illoissa/viikko* ($p=.239$).

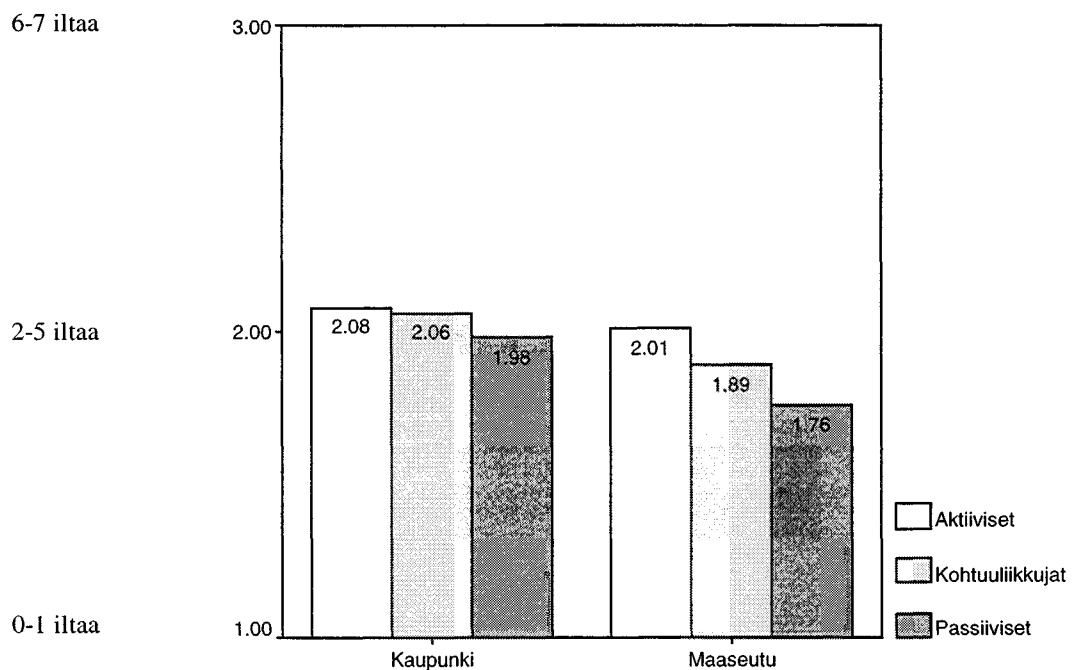
Pojilla eri liikuntaharrastusryhmät erosivat toisistaan erittäin merkitsevästi ($p=.000$), kun kyseessä olivat *vakituiset seurustelukokemukset*. Tytöillä erot eivät olleet merkitseviä ($p=.854$) (liite 12/kuvio 1). Seurustelukokemuksia oli eniten aktiivisilla pojilla, joista puolet ilmoitti seurustelleensa vakituisesti. Aktiivisilla pojilla oli muista liikuntaharrastusryhmistä poiketen jopa hieman enemmän vakituisia seurustelukokemuksia kuin aktiivisilla tytöillä, sillä kohtuullisesti liikkuvilla ja passiivisilla pojilla (35 % ja 39 %) oli vähemmän vakituisia seurustelukokemuksia kuin kohtuullisesti liikkuvilla ja passiivisilla tytöillä (48 % ja 46 %). Vähiten vakituisia seurustelukokemuksia oli kohtuullisesti liikkuvilla pojilla. *Tämän hetkisessä vakituksessa seurustelussa* erot eivät olleet merkitseviä.

9.2.3 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin kaupungissa ja maaseudulla

Yksinäisyyden suhteen liikuntaharrastuksella ja asuinpaikkakunnalla ei ollut yhdysvaikutusta ($p=.940$). Yhdysvaikutus ei myöskään ollut tilastollisesti merkitsevä *vanhempien sosiaalisessa tuessa* ($p=.584$) eikä *kontaktinoton helppoudessa* ($p=.395$). Myöskään yksittäisistä muuttujista *läheisten ystävien määrässä* yhdysvaikutus ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($p=.475$).

Yhdysvaikutusta liikuntaharrastuksella ja asuinpaikkakunnalla sen sijaan oli tilastollisesti merkitsevästi *ystävien kanssa vietetyissä illoissa* ($p=.008$) (kuvio 6). Maaseudulla liikuntaharrastusryhmät erosivat selvemmin toisistaan kuin kaupungissa. Kaikissa liikuntaryhmissä kaupunkilaiset näyttivät viettävän useampia iltoja ystävien kanssa viikossa kuin maaseudulla asuvat. Kuitenkin aktiivisten ryhmässä kaupungissa ja maaseudulla asuvat

erosivat toisistaan vähemmän kuin muissa liikuntaharrastusryhmissä. Aktiivisista kaupunkilaisista 23 %, kohtuuliikkujista 22 % ja passiivisista 24 % vietti ystävien kanssa 6-7 iltaa viikossa, kun taas maaseudulla asuvista aktiivisista 18 %, kohtuuliikkujista 14 % ja passiivisista 13 % vietti yhtä monta iltaa viikossa ystävien kanssa. Maaseudulla asuvista myös suurempi osa vietti vain 0-1 iltaa viikossa ystävien kanssa, mikä tuli selvästi esille passiivisten ryhmässä, jossa kaupunkilaisista 26 % ilmoitti viettävänsä 0-1 iltaa viikossa ystävien kanssa ja maaseudulla asuvista jopa 37 %.

KUVIO 6. Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa liikuntaharrastuksen ja asuinpaikkakunnan mukaan

Kaupungissa eri liikuntaharrastusryhmät erosivat toisistaan melkein merkitsevästi *vakituksissa seurustelukokemuksissa* ($p=.035$) (liite 12/kuvio 2). Maaseudulla erot eivät olleet merkitseviä ($p=.224$). Kaupungissa aktiivisilla oli eniten seurustelukokemuksia ja passiivisilla niitä oli vähiten. Aktiivisilla kaupunkilaisilla oli vakituksia seurustelukokemuksia enemmän (51 %) kuin maaseudulla asuvilla aktiivisilla koululaisilla (43 %). Vähiten vakituksia

seurustelukokemuksia oli maaseudun kohtuuliikkujilla (38 %) ja eniten puolestaan kaupungissa asuvilla aktiivisilla nuorilla. Passiivisten ryhmä erosi muista siinä, että maaseudulla asuvilla passiivisilla nuorilla oli hieman enemmän vakituksia seurustelukokemuksia kuin kaupungissa asuvilla passiivisilla. Kuitenkin *tämän hetkisessä vakituksessa seurustelussa* ei ollut merkitseviä eroja eri liikuntaharrastusryhmien välillä kaupungissa ja maaseudulla.

9.2.4 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin urheiluseuraan kuuluvilla ja kuulumattomilla

Liikuntaharrastuksen ja urheiluseuran jäsenyyden yhdysvaikutus *yksinäisyydessä* oli tilastollisesti melkein merkitsevä ($p=.038$) (liite 11/kuvio 2). Seuran jäsenillä liikuntaharrastusryhmien väliset erot olivat suurempia kuin seuraan kuulumattomilla. Aktiivisista ja kohtuudella liikkuvista koululaisista johonkin urheiluseuraan kuuluvat olivat seurallisempia kuin seuraan kuulumattomat nuoret. Kuitenkin passiivisten ryhmässä seuraan kuuluvat olivat yksinäisempiä kuin seuraan kuulumattomat nuoret. Yksinäisimpiä olivat passiiviset seuraan kuuluvat nuoret (31 % yksinäisiä) ja seurallisimpia puolestaan aktiiviset urheiluseuran jäsenet (9 % yksinäisiä). Seuraan kuulumattomista, passiivisista nuorista oli yksinäisiä 18 %. Kohtuuliikkujilla jäsenten ja ei-jäsenten väliset erot olivat hyvin pieniä. *Vanhempien sosiaalisessa tuessa ja kontaktinoton helppoudessa* liikuntaharrastuksen ja urheiluseuran jäsenyyden yhdysvaikutus ei ollut tilastollisesti merkitsevä ($p=.556$ ja $p=.121$). Yhdysvaikutusta ei myöskään ollut yksittäisistä muuttujista *ystävien määrässä* ($p=.898$) eikä *ystävien kanssa vietetyissä illoissa* ($p=.072$). *Vakituksissa seurustelukokemuksissa ja tämän hetkisessä vakituksessa seurustelussa* ei ollut merkitseviä eroja eri liikuntaharrastusryhmien välillä.

10 POHDINTA

10.1 Sosiaaliset suhteet

Yksinäisyyttä koskevat tulokset olivat tässä tutkimuksessa hyvin samansuuntaisia kuin aikaisemmissa tutkimuksissa. Noin kolmasosa nuorista oli seurallisia eikä yksinäisiä ollut kuin hieman yli kymmenesosa. Nuorilla näytti myös olevan hyvät suhteet vanhempiinsa, koska suurin osa nuorista koki vanhempien sosiaalisen tuen hyvänä. Hieman yllättävä oli kuitenkin kontaktinoton helppoutta koskeva tulos, jonka mukaan noin viidesosa koululaisista piti kontaktinottoa vaikeana. Syynä tähän saattaa olla se, että murrosiässä kiinnostus vastakkaiseen sukupuoleen kasvaa ja kontaktinotto saatetaan kokea vaikeana, sillä nuoret ovat hyvin itsekriittisiä, ja he usein pelkäävät nolatuksi tulemista. Monesti murrosiässä esiintyykin itseen kohdistuvia epävarmuuden tunteita, jotka vaikeuttavat kontaktinottoa muihin nuoriin.

Nuorilla näytti tämän tutkimuksen perusteella olevan melko laaja ystäväpiiri, sillä enemmistöllä oli kolme tai useampia läheisiä ystäviä ja suurin osa vietti myös aikaansa ystävien kanssa 2-5 iltaa viikossa. Voisi olettaa, että lapsilla ja murrosikäisillä nuorilla ystäväpiiri onkin yleensä suurempi kuin murrosiän jo ohittaneilla, joilla ei ole niin paljon aikaa opiskelun/töiden takia pitää yllä kovin laajaa ystäväpiiriä. Ei voida kuitenkaan varmuudella tietää, ovatko nuoret ymmärtäneet samalla tavalla sen, mitä läheisellä ystävällä tarkoitetaan. Kaverin ja läheisen ystävän ero ei välttämättä ole kaikille selvää ja läheisenä ystävänä onkin voitu pitää myös kaveria, johon suhde ei ole niin intensiivinen ja luottamuksellinen kuin hyvään ystävään. Yksittäisistä muuttujista ystävien saannin ja vastakkaiseen sukupuoleen tutustumisen helppous toi esille summamuuttujan lisäksi, että kontaktinotto ei ollut kaikille nuorille kovin helppoa. Ystävien saanti oli vaikeaa noin viidesosalle nuorista ja vastakkaiseen sukupuoleen tutustumista piti vaikeana 28 % nuorista. Tämä saattaa johtua jo aikaisemmin mainituista murrosiän mukanaan tuomista epävarmuuden tunteista, mutta toisaalta ystävien saanti tai erityisesti vastakkaiseen sukupuoleen tutustuminen ei ole aina helppoa aikuisillekaan.

Seurustelun tulokset tukivat aikaisempia tutkimuksia ja niiden perusteella ei ollut yllättävää, että nuorista hieman alle puolet ilmoitti seurustelleensa vakituisesti joskus aikaisemmin, mutta vain hieman yli kymmenesosa ilmoitti seurustelewansa tällä hetkellä. Nuoret saattavat pitää lyhyitäkin seurustelusuhteita vakituisena seurusteluna, minkä vuoksi joskus seurustelleiden osuus oli noinkin suuri. Pitkäaikainen vakituinen seurustelu yleistyy iän myötä eikä se ole vielä kovinkaan yleistä 13- ja 15-vuotiailla nuorilla.

Yksinäisyys ei ollut koululaisten keskuudessa kovin yleistä, niin kuin jo summamuuttujan tuloksista ilmeni. Siispä yksittäisistä muuttujista yksinäisyyden tunteet, ulkopuoliseksi jäämisen tunteet ja yksinäisyyden kokemukset koulussa eivät olleet nuorille tavallisia. Koululuokassa saattaa siitä huolimatta kuitenkin olla muutama itsensä hyvin yksinäiseksi tunteva oppilas. Laine korostaakin (1989, 107-108), että näiden oppilaiden emotionaalisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin sekä heidän kehitysmahdollisuuksiensa edistämisen takia olisi syytä pyrkiä löytämään yksinäisyydestä kärsivät oppilaat ja yrittää auttaa heitä. Tämä pieni yksinäisten joukko voi olla suuressa riskissä syrjäytyä myöhemmin yhteiskunnassa, jos he tuntevat jo koulussa itsensä yksinäiseksi eikä heillä ole vapaa-ajallakaan sosiaalista tukea antavia läheisiä ystäviä. Voi olla, että nämä yksinäiset oppilaat ovat usein myös koulukiusaamisen uhreja.

Suurin osa nuorista piti kodin ilmapiiriä joko erittäin tai melko hyvänä ja vain muutama prosentti piti sitä huonona. Tulos oli siinä mielessä hieman yllättävä, että monesti murrosiässä olevat nuoret ovat eri mieltä vanhempiensa kanssa useista eri asioista, mikä saattaa aiheuttaa rajujakin konflikteja heidän välillään ja huonontaa kodin ilmapiiriä. Tutkimuksen mukaan suhteet vanhempiin olivat yleisesti ottaen kuitenkin hyvät. Suurempi osa nuorista piti vanhemmille puhumista helppona kuin vaikeana ja äidille puhumista pidettiin helpompana kuin isälle puhumista. Äiti onkin usein se henkilö perheessä, jonka puoleen lapset ja nuoret kääntyvät mieltä vaivaavissa asioissa. Brannen ym. (1994) tutkimuksessa tuli esille, että äidille oli tärkeää ylläpitää keskustelusuhdetta kasvaviin lapsiinsa ja hän saattoi myös toimia viestien välittäjänä isän ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa. Useissa tutkimuksissa onkin todettu emotionaalisen sosiaalisen tuen olevan naisten aluetta ja naiset ovat miehiä useammin sekä emotionaalisen tuen antajia että saajia. (Välimaa 1996, 26.) Nuorten kokemaa vanhempien

sosiaalista tukea kuvasti tässä tutkimuksessa myös se, että suurin osa nuorista oli sitä mieltä, että vanhemmat ovat aina valmiita auttamaan heitä kouluongelmissa. Tätä voidaankin pitää odotettuna, sillä useimmat vanhemmat kokevat lapsensa koulumenestyksen tärkeäksi ja auttavat tarvittaessa lapsiaan heidän kouluongelmissaan.

10.1.1 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot 5-, 7- ja 9-luokkalaisten välillä

Aikaisempien tutkimusten perusteella oli odotettua, että viidesluokkalaisten kokivat itsensä yksinäisemmiksi kuin seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisten nuoret, sillä yksinäisyyden tunteiden on todettu olevan yleisempiä alemmilla luokka-asteilla. Vanhemmilla koululaisilla ystävyys-suhteet ovat luultavasti vakiintuneempia kuin ala-asteen viidennellä luokalla, mikä voi ehkäistä yksinäisyyden kokemuksia. Toisaalta olisi voinut kuvitella, että seitsemäsluokkalaisten koululaisilla, joista moni on mennyt yläasteelle uuteen kouluympäristöön, olisi ollut enemmän yksinäisyyden kokemuksia kuin yhdeksäsluokkalaisten nuorilla. Laineen mukaan yläasteella ja lukiossa läheisyyden ja ymmärtämisen puute toveripiirissä aiheuttaa eniten ongelmia, vaikka seuraa löytyisikin. Sen sijaan ala-asteella jo seuran löytäminen koettiin vaikeaksi. (Laine 1990, 41.) Yksinäisyys saattaa siis olla luonteeltaan erilaista eri ikäisillä.

län ja luokka-asteen yhteys vanhempien sosiaaliseen tukeen tuli selvästi esille. Murrosiässä olevat 7- ja 9-luokkalaisten pitivät vanhemmilta saatua sosiaalista tukea huonompana kuin viidesluokkalaisten koululaisien. Tämä ei liene yllättävää, sillä juuri yläasteiässä vanhempien ja nuorten väliset konfliktit lisääntyvät ja nuoret voivat usein tuntea, että vanhemmat eivät heitä tarpeeksi hyvin ymmärrä. Lisäksi voi olla niinkin, että vanhemmat kokevat nuoremman lapsen tarvitsevan enemmän heidän tukeaan kuin yläasteelle siirtyneen vanhemman lapsen. Nuori voi myös itse antaa ymmärtää, ettei hän tarvitse vanhempiensa emotionaalista tukea, vaikka todellisuudessa sitä kaipaisikin.

Luokkien väliset erot tulivat melkein merkitseviksi kontaktinoton helppoudessa. Kontaktinotto oli hieman vaikeampaa viidesluokkalaisten kuin seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisten. Tähän

saattaa olla syynä se, että viidesluokkalaiset eivät ole vielä niin kiinnostuneita vastakkaisesta sukupuolesta kuin ylempien luokka-asteiden oppilaat ja he saattavatkin sen vuoksi kokea vastakkaiseen sukupuoleen tutustumisen vaikeampana kuin seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaiset (vastakkaiseen sukupuoleen tutustumisen helppous ja tytöille puhumisen helppous olivat kontaktinoton erillismuuttujia). Ala-asteella myös liikutaan ehkä tiiviimmin oman luokan oppilaiden kanssa kuin yläasteella, jossa eri opetusryhmissä saattaa olla oppilaita monelta luokalta. Yläasteen oppilaiden sosiaalis-kognitiivinen kehitys on yleisesti ala-asteikäisiä edellä, joten he pystyvät paremmin ottamaan huomioon muita ja toimimaan sosiaalisemmin kuin ala-asteikäiset (vrt. Selmanin teoria roolinoton kehittymisestä: kappale 3.2). Polven (1998) tutkimuksessa ilmenikin, että 17-vuotiaat nuoret olivat sosiaalisempia kuin 11-vuotiaat. Toisaalta vastakkaisen tuloksen saivat Keitaanniemi ja Nupponen (1987, 249-250), joiden mukaan ala-asteen oppilaiden sosiaaliset toiminnot olivat altruistisempia kuin yläasteen oppilaiden sosiaaliset toiminnot.

Luokka-asteiden välillä ei ollut eroja läheisten ystävien määrässä. Kuitenkin vuoden 1994 WHO-koululaistutkimuksessa tytöillä oli eroja 5- ja 9-luokkalaisten välillä, mutta pojilla ei juurikaan ilmennyt eroja luokka-asteiden välillä. Yhdeksäsluokkalaisten tytöillä oli enemmän ystäviä kuin viidesluokkalaisten. (Välimaa 1995, 186-187.) Tässä tutkimuksessa ystävien kanssa vietettyjen iltojen määrä kasvoi siirryttäessä ylemmille luokille, mikä oli odotettavaakin. Selvästi eniten iltoja viettivät ystäviensä kanssa yhdeksäsluokkalaisten nuoret, joilla on yleensä myöhemmät kotiintuloajatkin kuin nuoremmilla koululaisilla. Viidesluokkalaisten viettävät luultavasti myös yhdeksäsluokkalaisten yleisemmin aikaa iltaisin kotona vanhempiensa seurassa. Hendryn ym. (1993, 96) tutkimuksen tuloksista ilmenikin, että perheen kanssa vietetty vapaa-aika vähenee iän kertyessä ja nuori alkaa viettää yhä enemmän vapaa-aikaa vertaisryhmissä. Seurustelumuuttujien tulokset eivät myöskään olleet yllättäviä, sillä vakituisesti seurustelleiden määrä odotetusti kasvoi 7. luokalta 9. luokalle samoin kuin tällä hetkellä vakituisesti seurustelevien osuus. Biologinen kypsyminen ja seksuaalisten tunteiden herääminen ovatkin vahvasti yhteydessä ikään.

10.1.2 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot tyttöjen ja poikien välillä

Sukupuoli oli myös hyvin erotteleva tekijä sosiaalisissa suhteissa. Tytöt olivat poikia yksinäisempiä, mutta toisaalta pojat ilmoittivat tyttöjä yleisemmin, että heillä ei ole yhtään läheistä ystävää. Laineen (1990, 77) tutkimuksessa pojat näyttivät katsovan, että läheinen ystävä ei ole kovin tarpeellinen, kunhan ystäväpiiristä löytyy reiluja kavereita. Pojat eivät siis ehkä kaipaakaan niin läheistä ystävyysuhdetta kuin tytöt ja heille riittääkin laaja, mutta ei niin tiivis kaveripiiri kuin tytöillä. Tytöt saattavat puolestaan kokea yksinäisyyden tunteita silloin, kun paras ystävä ei ole saatavilla. Lisäksi toisten tyttöjen kaveripiireihin voi olla vaikeaa päästä mukaan, kun taas pojat ottavat uusia jäseniä kaveripiiriinsä ehkä helpommin kuin tytöt. Kolmen henkilön porukoissa liikkuminen voikin olla vaikeaa erityisesti ala-asteikäisille tytöille. Brennenin mukaan yksinäisyyttä selvittäneissä tutkimuksissa esiintyy vaihtelevuutta sukupuolen mukaan eli joissakin tutkimuksissa eroja ei esiintynyt sukupuolten välillä, kun taas joissakin tytöt osoittautuivat yksinäisimmiksi kuin pojat (Laine 1990, 42).

Tytöt kokivat kontaktinoton helpommaksi kuin pojat. Saattaakin olla, että tyttöjen ystävyysuhteissa korostuvat tunnepuoli ja jaetut ajatukset, kun taas poikien ystävyysuhteet pohjautuvat enemmän yhteiselle toiminnalle ja kumppanuudelle. Tytöt haluavat ehkä myös poikia yleisemmin keskustella omista tunteistaan ja kokemuksistaan muiden kanssa, ja tyttöjen kasvatuksessa heitä saatetaan enemmän kannustaa kontaktinottoon ja verbaaliseen toimintaan kuin poikia, joiden kasvatuksessa sukupuolirooleille tyypillisesti korostuu tekeminen ja fyysinen toiminta tunnepuolta voimakkaammin. Aapola (1991) mainitseekin tyttöjen sosiaalistuvan hoivaamiseen, kun taas poikia rohkaistaan miehisyyteen ja kieltämään naiselliset piirteensä. Vähitellen pojat oppivatkin välttämään feminiinisyyttä. (Aapola 1991, 25.) Vuoden 1994 WHO-koululaistutkimuksessa tuli lisäksi esille se, että pojat ilmoittivat tyttöjä yleisemmin, että heillä ei ole tapana keskustella omista asioistaan, tunteista ja huolistaan muiden kanssa (Välimaa 1995, 184). Pojat kokivat kuitenkin tässä tutkimuksessa vanhemmilta saadun sosiaalisen tuen tyttöjä parempana. Saattaa ehkä olla, että tytöt ovat hieman vaativampia vanhemmilta saadun emotionaalisen ja henkisen tuen suhteen ja heidän odotuksensakin voivat olla sen vuoksi korkeammalla kuin poikien.

Pojilla oli tyttöjä enemmän läheisiä ystäviä ja he myös viettivät enemmän iltoja viikossa ystäviensä kanssa. Useat tutkimukset (Pitcher & Schultz 1983, 90; Erwin 1993, 159; Partanen 1995, 40-41) todistavatkin sitä, että pojille on tyypillistä liikkua isoissa kaveriporukoissa, kun taas tytöille on ominaisempaa kahdenkeskiset ystävyyssuhteet. Niin kuin jo kappaleen alussa tuli ilmi, pojat eivät ehkä tarvitsekaan niin tiiviitä ystävyyssuhteita kuin tytöt. Sosiaalisissa suhteissa ja sosiaalisessa tuessa pätee kuitenkin se, että määrä ei välttämättä korvaa laatua, joten pari läheistä ja palkitsevaa ystävyyssuhdetta voi korvata joukon pinnallisempia kaverisuhteita. Lisäksi pitää muistaa se, että vastaajat ovat voineet hyvin eri tavalla ratkaista sen, ketkä heidän läheisiä ystäviänsä ovat ja ketkä eivät. Romppaisen mukaan tytöt myös viihtyvät poikia paremmin kotona (Latvala 2000, 17), mikä voi vähentää kavereiden kanssa vietettyjen iltojen määrää, jos tytöt myös viettävät enemmän aikaa vanhempiensa seurassa. Toisaalta tässä kysymyksessä ei eritelty sitä, vietettiinkö ystävien kanssa aikaa kotona vai jossakin muualla.

Tytöt olivat kuitenkin hieman poikia useammin seurustelleet joskus vakituisesti ja heistä myös suurempi osa ilmoitti seurustelewansa vakituisesti tällä hetkellä. Tulos ei ole kovin yllättävä, sillä tytöt kehittyvät poikia aikaisemmin ja kiinnostuvat näin myös vastakkaisesta sukupuolesta aikaisemmin kuin pojat. Tytöt kaipaavat ehkä myös poikia enemmän jo tässä iässä läheistä ja luottamuksellista seurustelusuhdetta. Tytöt ovat siis voineet mainita seurusteluksi lyhyetkin suhteet, kun taas pojat eivät ole pitäneet niitä vielä seurusteluna. Tyttöillä on lisäksi kulttuurisia ja normatiivisia paineita poikaystävän löytämiselle, koska he saavat poikia helpommin huonon maineen, jos he ovat seksuaalisessa suhteessa liian monen pojan kanssa seurustelematta heidän kanssaan (Pötsönen 1993, 13; Pötsönen 1998, 15).

10.1.3 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot kaupungin ja maaseudun välillä

Kaupungin ja maaseudun välisiä eroja ei ilmennyt sosiaalisissa suhteissa kovinkaan paljon. Eroja oli kuitenkin kontaktinoton helppouden, ystävien kanssa vietettyjen iltojen ja vakituisten seurustelukokemusten suhteen. Kontaktinotto oli hieman helpompaa kaupungissa asuville ja kaupungissa asuvat myös viettivät useampia iltoja ystävien kanssa kuin maaseudulla asuvat.

Tulos olikin odotettu, sillä kaupungissa asuvilla on luonnollisesti lyhyemmät välimatkat sosiaalisten suhteiden ylläpitoon ja kaupungissa on myös enemmän mahdollisuuksia viettää aikaa kavereiden kanssa iltaisin. Kaupunkilaisilla oli hieman enemmän vakituksia seurustelukokemuksia kuin maaseudulla asuvilla, mutta eroja ei ilmennyt tämän hetkessä vakituksessa seurustelussa. Myös tätä eroa voidaan selittää sillä, että kaupunkilaisille nuorille on helpompaa tavata samaa sukupuolta olevien ystävien lisäksi myös vastakkaista sukupuolta olevia nuoria. Yksinäisyydessä ei ilmennyt eroja, mikä ei ollut yllättävää. Yksinäisyys onkin hyvin subjektiivinen kokemus ja ihminen voi tuntea itsensä yksinäiseksi, vaikka hänellä olisikin laaja ystäväpiiri ja paljon mahdollisuuksia viettää aikaa ystävien kanssa eri tilanteissa. Toisaalta ihminen ei tunne välttämättä itseään yksinäiseksi, vaikka hänellä ei olekaan paljon kontakteja muihin ihmisiin.

10.1.4 Sosiaalisissa suhteissa ilmenevät erot urheiluseuraan kuuluvien ja kuulumattomien välillä

Tämä tutkimuksen mukaan näyttäisi siltä, että urheiluseuraan kuuluvat ovat seurallisempia kuin seuraan kuulumattomat. Seuraan kuuluvat saivat sosiaalisuuden ja seurallisuuden kannalta parempia keskiarvoja kaikissa muuttujissa lukuun ottamatta tämän hetkistä vakituista seurustelua, jossa eroja ei ilmennyt ryhmien välillä. Tulos tukee myös Polven (1998, 24) tutkimuksen havaintoa, jonka mukaan organisoidusti urheilevat nuoret olivat erittäin merkittävästi sosiaalisempia kuin omatoimisesti urheilevat ja urheilua harrastamattomat nuoret.

Seurassa urheileminen tuo monelle lapselle ja nuorelle uusia ystäviä, joita tavataan urheiluseuran harjoitusten lisäksi usein myös muutenkin vapaa-ajalla. Urheiluseuraan kuuluvien ystäväpiiri olikin suurempi kuin seuraan kuulumattomien ja he viettivät useampia iltoja viikossa ystävien kanssa sekä olivat seurallisempia kuin seuraan kuulumattomat. Urheileminen seurassa onkin pitkälti sosiaalista toimintaa, jossa ystäviä nähdään useita kertoja viikossa, opitaan tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja jossa opitaan sosiaalisia taitoja eli taitoja, jotka auttavat nuoria luomaan ja ylläpitämään sosiaalisia kontakteja. Polven

mukaan (1998, 55) organisoitua urheilua harrastaville on organisoidun ryhmän ja ohjauksen myötä vahvistunut itsekunnioitus, ja itseään kunnioittavan ja itsensä hyväksyvän on helpompi osoittaa toiselle yksilölle altruismia kuin päinvastaisessa tilanteessa. Itseään kunnioittavan nuoren on myös ehkä helpompi tutustua vastakkaiseen sukupuoleen. Seurassa urheilevilla olikin enemmän vakituisia seurustelukokemuksia kuin seuraan kuulumattomilla. Tätä saattaa myös selittää se, että seurassa urheilevat tapaavat ehkä myös useammin vastakkaista sukupuolta ja ovat heidän kanssaan enemmän sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kuin seuraan kuulumattomat.

Urheiluseuraan kuuluvat kokivat myös vanhempien sosiaalisen tuen seuraan kuulumattomia paremmaksi. Vanhemmat ovatkin usein aktiivisesti mukana seuran toiminnassa esimerkiksi osallistumalla talkoisiin, seuraamalla harjoituksia ja kilpailuja sekä kuljettamalla lapsiaan seuran harjoituksiin. He tukevat myös lapsensa urheiluharrastusta antamalla sekä henkistä että aineellista tukea.

10.2 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin

Tämän tutkimuksen tulokset puolsivat sitä, että liikuntaharrastuksella on positiivinen yhteys sosiaalisiin suhteisiin. Liikunnallisesti aktiiviset koululaiset olivat ikäisiään seurallisempia ja he myös kokivat vanhempien sosiaalisen tuen parempana kuin kohtuuliikkujat ja passiiviset koululaiset. Lisäksi liikunnallisesti aktiivisimmat lapset ja nuoret pitivät kontaktinottoa helpompana kuin vähemmän aktiiviset. Passiivisilla koululaisilla ei ollut myöskään niin paljon läheisiä ystäviä kuin kohtuuliikkujilla ja aktiivisilla, jotka myös viettivät keskimääräistä useampia iltoja viikossa ystäviensä kanssa. Liikuntaharrastuksella ei sen sijaan ollut yhtä selvää yhteyttä seurusteluun kuin muihin sosiaalisten suhteiden muuttujiin. On lisäksi huomattava, että sosiaalisten suhteiden ja liikuntaharrastuksen väliset korrelaatiot eivät olleet erityisen voimakkaita, vaikka ne näin suurella otosjoukolla olivatkin tilastollisesti merkitseviä. Tämän vuoksi ei voida puhuaakaan erityisen voimakkaita yhteyksistä liikuntaharrastuksen ja sosiaalisten suhteiden välillä.

Liikunnallisesti aktiiviset koululaiset olivat siis sekä kohtuuliikkujia että myös passiivisia ikätovereitaan seurallisempia. Tämä tulos tukee esimerkiksi Bigelowin, Lewkon ja Salhanin (1989, 152, 157-158) tutkimuksen tuloksia sen suhteen, että lasten mielestä joukkueurheilussa mukanaololla oli myönteisiä vaikutuksia heidän ystävyys-suhteisiinsa. Lisäksi voitaneen olettaa aktiivisilla koululaisilla olevan paremmat liikuntataidot kuin vähemmän liikkuvilla keskimäärin, joten myös Weissin ja Duncanin (1992, 179) tutkimuksen tulos saa tukea, sillä sen mukaan hyvät liikuntataidot omaavat lapset olivat suosittumia kaverisuhteissa sekä saivat osakseen hyväksyntää kavereiden keskuudessa. Aktiivinen liikunnan harrastaminen tapahtuu lapsilla ja nuorilla myös usein urheiluseuran piirissä (63 % aktiivisista koululaisista kuului tässä tutkimuksessa urheiluseuraan, kun taas kohtuuliikkujista seuraan kuului 34 % ja passiivisista 8 %), joten yksinäisyyden tunteita voi estää myös se, että urheiluseuran toiminnassa lapsi tapaa paljon ikäisiään nuoria ja solmii sitä kautta ystävyys-suhteita. Aikaisemman tutkimuksen mukaan urheiluseuraan kuuluvilla nuorilla oli enemmän kontakteja ystävien kanssa kuin seuraan kuulumattomilla (Kurz, Sack & Brinkhoff 1996, 143-145).

Nykyaikana on lisäksi erilaisten joukkuepelien ja kaveriporukoissa harrastetun omatoimisen liikunnan suosio kasvanut (Nurmela & Pehkonen 1998, 8, 12), joten liikuntaharrastus voi yhä useammin olla sosiaalista yhdessäoloa ja kavereiden tapaamista. Voidaan myös ajatella niin, että passiivisilla ja vähemmän liikkuvilla koululaisilla on enemmän aikaa kuin aktiivisilla nuorilla harrastaa nykyaikana suuren suosion saavuttaneita tietokonepelejä tai internetissä surffailua, joita yleensä harrastetaan yksin oman tietokoneen äärellä. Suosikin nuorisotutkimuksen mukaan 12-20-vuotiaista nuorista jopa 19 % oli tietokonefrikkejä, joista peräti 81 % oli poikia (Latvala 2000, 24). Näiden harrastusten parissa sosiaalisten suhteiden ja sosiaalisten taitojen ei voi olettaa kehittyvän yhtä positiivisesti kuin liikuntaharrastuksen parissa usein tapahtuu, vaikka tietokonepelejä voidaan pelata myös porukalla. Myös Polvi (1998) arvelee, että urheilua harrastamattomilla on enemmän tietopuolisia ja yksilöllisiä harrastuksia, mitä puoltaa se, että he arvostivat enemmän älykkyyttä kuin urheilua harrastavat. Lisäksi sekä organisoitua että omatoimista urheilua harrastavat nuoret osoittivat merkitsevästi suurempaa auttamishalua ja -pätevyyttä kuin urheilua harrastamattomat nuoret. (Polvi 1998, 24, 54.) Sosiaalisesti taitavan koululaisen on helpompi solmia ystävyys-suhteita niin

liikuntaharrastuksen parissa kuin koulussakin, mikä osaltaan saattaa olla vähäisempien yksinäisyyskokemusten takana.

Liikuntaharrastuksella oli voimakkain positiivinen yhteys vanhempien sosiaaliseen tukeen. Aktiiviset koululaiset kokivat tuen parempana kuin muut ja passiiviset puolestaan heikoimpana. Tämä kertoo osaltaan siitä, että liikuntaa ja urheilua harrastavilla lapsilla on keskimäärin paremmat suhteet vanhempiinsa kuin passiivisilla lapsilla ja nuorilla. Liikuntaharrastus on luultavasti useimpien vanhempien mielestä lapselle hyvä harrastus ja vanhemmat pyrkivät osaltaan tukemaan harrastuksen jatkumista. Usein aktiivinen liikuntaharrastus vaatii vanhemmilta mielenkiintoa ja halua tukea lastensa harrastusta esimerkiksi kuljettamalla heitä harjoituksiin, toimimalla huoltajina tai osallistumalla esimerkiksi urheiluseuran toiminnan tukemiseen. Liikuntaharrastuksen kautta lapsi ja vanhemmat ovat siten enemmän vuorovaikutuksessa toistensa kanssa kuin he olisivat ilman tätä harrastusta. Tästä johtuen myös muista ongelmista puhuminen vanhempien kanssa voi olla aktiivisille lapsille helpompaa.

Kun tarkastellaan liikuntaharrastuksen ja vanhempien sosiaalisen tuen yhteyksiä, ei voi unohtaa sitä sosiaalistumiseen liittyvää havaintoa, jonka mukaan liikunnallisesti aktiivisilla lapsilla on hyvin usein liikunnallisesti aktiivit vanhemmat. Erityisen vahva tämä yhteys on aktiivisten vanhempien ja poikien välillä. (Greendorfer, Lewko & Rosengren 1996, 99.) Tämän tietäen saattaa merkitystä olla myös sillä, että Heinilän (1986, 32) mukaan liikuntaosallistuminen on ”keskiluokkainen” ilmiö ja että ylempiin sosiaaliluokkiin kuuluvat aikuiset ovat suhteellisesti aktiivisimmin mukana liikuntatoiminnassa. Saattaakin siis olla, että myös näillä tekijöillä (vanhempien ammatti, sosioekonominen asema) on välillinen vaikutus sille, että aktiivisesti liikuntaa harrastavat koululaiset kokivat vanhempien sosiaalisen tuen parempana kuin vähemmän aktiiviset koululaiset. Luonnollisesti vanhempien sosioekonomisella asemalla on vaikutusta esimerkiksi siihen, kuinka hyvin he voivat tukea aineellisesti lastensa liikuntaharrastusta, ja kouluongelmissa auttaminen saattaa joskus olla ylempien sosiaaliluokkien vanhemmille helpompaa. Tässä tutkimuksessa vanhempien sosiaalinen tuki ei kuitenkaan käsittänyt sosiaalisen tuen aineellista puolta vaan kysymyksessä olivat juuri tietotuki, arvostustuki ja henkinen tuki.

Voidaan myös olettaa, että passiiviset nuoret viettävät enemmän vapaa-aikaansa sellaisten harrastusten (kavereiden kanssa oleminen, elokuvissa käynti) parissa, joissa vanhempien osallistuminen ja tuki eivät ole niin merkittävässä roolissa kuin aktiivisessa liikuntaharrastuksessa. Murrosikäiset nuoret saattavat usein lisäksi kokea, että he eivät halua viettää vapaa-aikaansa yhdessä vanhempien kanssa, ja sen vuoksi he helposti sulkevat vanhempansa sellaisen toiminnan ulkopuolelle, jossa vanhemmilta saatu tuki ei ole yhtä olennaisessa asemassa kuin esimerkiksi kilpaurheiluharrastuksessa. Oletettavaa on myös se, että vanhemmat, jotka tukevat lastaan esimerkiksi kouluongelmissa, tukevat häntä myös muilla elämänalueilla kuten harrastusten piirissä.

Kontaktinotto oli passiivisille nuorille vaikeampaa kuin kohtuuliikkuville ja aktiivisiin verrattuna kontaktinotto oli selvästi vaikeampaa. Tulos oli tässä tutkimuksessa odotettu, sillä passiiviset koululaiset olivat keskimäärin myös yksinäisempiä kuin aktiivisemmat ikätoverit. Lisäksi useiden aikaisempien urheilijoiden ja ei-urheilijoiden välisiä persoonallisuuden eroja selvittäneistä tutkimuksista voidaan yhteenvedona sanoa se, että ekstroverttisuus oli se persoonallisuuden piirre, joka yleisimmin erotti urheilijat urheilua harrastamattomista. Urheilua aktiivisesti harrastavien todettiin olevan ulospäinsuuntautuneempia kuin urheilua vähemmän harrastavien tai harrastamattomien. (Bierhoff-Alfermann 1986, 141.)

Liikunnallinen toiminta tuo muita vähemmän fyysisiä harrastuksia (esimerkiksi musiikin kuuntelu, piirtäminen, tietokonepelit) useammin eteen sellaisia tilanteita, joissa ihan konkreettinen kontaktinotto toiseen on välttämätöntä toiminnan onnistumiselle. Erityisesti joukkuepelit vaativat joukkueen jäsenten välistä yhteistyötä ja toisen auttamista yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Kontaktinotto liikunnassa ei myöskään jää vain fyysiseksi toiminnaksi vaan verbaalisella kommunikoinnilla on myös usein tärkeä rooli esimerkiksi säännöistä ja taktiikasta keskusteltaessa tai pelipaikoista ja rooleista päätettäessä. Lisäksi liikuntatilanteet tarjoavat mahdollisuuksia tutustua toiseen sukupuoleen, sillä liikunta on molemmilla sukupuolilla aktiivisuuden eroista huolimatta erittäin suosittu vapaa-ajan harrastus (Itkonen & Ranto 1991, 10; Kannas & Tynjälä 1998, 7). Liikunta voi myös toimia luonnollisena keinona päästä kontaktiin sekä omaa että vastakkaista sukupuolta olevien

nuorten kanssa, ja erityisesti tämä korostuu esimerkiksi oman seuran tai joukkueen yhteisillä kilpailumatkoilla, leireillä ja erilaisissa liikuntatapahtumissa. Ensisijainen motiivi liikunnan harrastamiselle onkin useiden tutkijoiden mukaan ystävien kanssa oleminen ja uusien ystävyysuhteiden solmiminen (Ryckman & Hamel 1992, 147-149). Toisaalta liikunnallinen aktiivisuus ja hyvät liikuntataidot vaikuttavat positiivisesti nuoren itsetuntoon, mikä osaltaan helpottaa kontaktinottoa muihin ja myös vastakkaiseen sukupuoleen.

Kuten edellisten tulosten perusteella saattoi odottaa, aktiivisilla koululaisilla oli myös keskimäärin enemmän läheisiä ystäviä kuin muilla nuorilla. Erityisesti kolme tai useampia ystäviä oli liikunnallisesti aktiivisilla nuorilla useammin kuin passiivisilla. Nämä tulokset, toisin kuin Kurzin, Sackin ja Brinkhoffin (1996, 249-250) tutkimustulokset, puoltaisivat sitä, että kasvavan liikunta-aktiivisuuden myötä myös ystävien määrä lisääntyisi. Huomattava on kuitenkin se, että heillä tarkastelun kohteena olivat seuraan kuulumattomat nuoret, kun taas tässä tutkimuksessa eri liikuntaharrastusryhmien sisällä on sekä seuraan kuuluvia että kuulumattomia nuoria, joten urheiluseuran jäsenyys voi osaltaan edistää aktiivisten nuorten ystävyysuhteiden muodostumista.

Läheisten ystävien määrään voi olla osuutta myös sillä, että liikuntaa harrastetaan usein isoissa kaveriporukoissa, mikä mahdollistaa paremman tutustumisen muihinkin kavereihin kuin vain omaan parhaaseen ystävään. Liikuntaa harrastetaan myös enemmän muiden seurassa kuin yksin (Nupponen & Telama 1998, 50). Lisäksi voi olla niinkin, että liikuntaa aktiivisesti harrastavilla nuorilla on läheisiä ystäviä sekä kotipiiristä, naapurustosta ja koulusta että myös liikuntaharrastuksen parista ja seurasta. Heillä on siis enemmän erilaisia sosiaalisia ympäristöjä, joissa läheisiä sosiaalisia suhteita voidaan solmia. Bronfenbrenner (ks. kappale 3.1) korostaakin juuri erilaisten ekologisten systeemien (kuten urheiluseuran) sekä näiden systeemien ja yksilön välisen vuorovaikutuksen merkitystä yksilön kehityksessä. Toisaalta tulee muistaa se, että muidenkin sosiaalisten harrastusten (näytelmäkerho, bändissä soittaminen, kuorossa laulaminen) kautta voi samalla tavalla löytää läheisiä, samanhenkisiä ystäviä.

Passiiviset koululaiset viettivät tämän tutkimuksen mukaan vähemmän iltoja viikossa ystävien kanssa kuin kohtuullisesti tai aktiivisesti liikkuvat nuoret. Edellisten tulosten perusteella tätä ei voida pitää yllättävänä. Osittain tulosta voidaan selittää sillä, että liikunta on usein juuri sosiaalista yhdessäoloa eli näitä kahta asiaa harrastetaan tavallaan yhtä aikaa. Toisaalta voitaisiin olettaa, että passiivisten liikuntaharrastusta ”korvaava” ajanvietto ei ole erityisen sosiaalista, sillä jopa kolmasosa passiivisista vietti vain 0-1 iltaa viikossa ystävien kanssa, mikä taas puoltaisi sitä asiaa, että passiivisten harrastukset ovat yksilöllisempiä.

Liikuntaharrastusryhmät erosivat merkitsevästi toisistaan vain vakituisten seurustelukokemusten suhteen. Seurustelumuuuttujien tulokset olivat kuitenkin hieman ristiriitaisia, sillä aktiivisilla nuorilla oli eniten vakituksia seurustelukokemuksia, mutta toisaalta heistä pienempi osa kuin passiivisista seurusteli tällä hetkellä vakituisesti. Kun kysymyksessä ovat vasta 13- ja 15-vuotiaat nuoret, tulee miettiä sitä millä tavalla he vakituisen seurustelun määrittelevät. Jollekin aktiiviselle nuorelle saattaa esimerkiksi samassa porukassa urheileminen jo merkitä vakituista seurustelua, kun taas toinen nuori voi asettaa vakituiselle seurustelulle paljon painavampia kriteerejä. Tässä iässä on myös sosiaalinen paine seurusteluun kova, joten nuoret ehkä mielellään ilmoittavat vakituksia seurustelukokemuksia jo olevan. Toisaalta myös Telama ja Laakso (1983, 64) mainitsivat 14 vuoden iässä seurustelevien harrastavan muita enemmän erittäin aktiivista liikuntaa eli sen perusteella ei olisi yllättävää se, että aktiivisilla nuorilla oli myös tämän tutkimuksen tulosten mukaan enemmän vakituksia seurustelukokemuksia.

10.2.1 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin 5-, 7- ja 9-luokkalaisilla

Liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen yhdysvaikutus oli erittäin merkitsevä kontaktinoton helppoudessa. Kontaktinotto oli joka luokka-asteella helpointa aktiivisille ja vaikeinta passiivisille, mutta 5. luokalla erot olivat liikuntaharrastusryhmien välillä suuremmat kuin muilla luokka-asteilla. Ehkä hieman yllättävää oli se, että aktiivisille 9-luokkalaisille kontaktinotto oli vaikeampaa kuin aktiivisille 5- ja 7-luokkalaisille, sillä muissa liikuntaharrastusryhmissä kontaktinotto oli aina helpointa 9-luokkalaisille. Vaikeinta

kontaktinotto oli passiivisille 5-luokkalaisille ja helpointa aktiivisille 7-luokkalaisille. Näyttääkin siltä, että liikuntaharrastus on erityisesti nuoremmille lapsille tärkeä kontaktinottoa helpottava tekijä. Ala-asteiässähän liikuntaharrastusta ja liikuntataitoja arvostetaan kovasti, mutta saattaa olla, että yläasteen lopulla se ei saavuta enää samanlaista yleistä arvostusta, joten päteminen muissa nuorille tärkeissä asioissa (bailaaminen, discossa käynti) voi siinä iässä liikuntaharrastuksen ohella kasvattaa itsevarmuutta ja tätä kautta helpottaa kontaktinottoa.

Myös läheisten ystävien määrässä liikuntaharrastuksella ja luokka-asteella oli yhdysvaikutusta. Viidennellä luokalla eri liikuntaharrastusryhmien väliset erot olivat suuremmat kuin muilla luokka-asteilla ja yhdeksännellä luokalla aktiivisilla ja kohtuuliikkujilla oli keskimääräisesti yhtä paljon läheisiä ystäviä. Aktiivisilla viidesluokkalaisilla oli prosentuaalisesti eniten kolme tai useampia läheisiä ystäviä, kun taas passiivisilla viidesluokkalaisilla niitä oli vähiten. Aktiivisten joukossa kolme tai useampia ystäviä omaavien koululaisten osuus pieneni ylemmille luokka-asteille siirryttäessä. Muissa liikuntaharrastusryhmissä viidesluokkalaisilla vastaava osuus oli päinvastaisesti pienempi kuin muilla luokka-asteilla. Voikin olla, että liikunnallisesti erittäin aktiiviset nuoret, jotka usein harrastavat myös kilpaurheilua, saattavat iän myötä keskittyä yhä enemmän liikuntaharrastukseensa, jolloin läheisten ystävien määrä voi heillä hieman laskea siitä, mitä se oli vielä ala-asteella. Näin voi käydä etenkin silloin, kun liikuntaharrastuksen ulkopuolisille ystäville ei enää samalla tavalla jää aikaa, tai jos liikuntaa vähemmän harrastavilla ystäville on hyvin erilaiset kiinnostuksen kohteet kuin liikunnallisesti aktiivisella nuorella. Murrosiässä myös monet nuoret lopettavat aktiivisen liikuntaharrastuksen tai seurassa urheilemisen, ja erityisesti yksilölajeissa voi yhdessä harjoittelevien nuorten määrä iän myötä vähentyä. Tämänkin muuttujan kohdalla on kuitenkin muistettava se, että aktiivisilla oli silti keskimäärin useammin kolme tai enemmän ystäviä kuin vähemmän liikkuvilla koululaisilla, myös yhdeksännellä luokalla.

Ystävien kanssa vietetyissä illoissa liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen yhdysvaikutus ilmeni siten, että aktiiviset nuoret viettivät 5. ja 7. luokalla muita enemmän iltoja viikossa ystävien kanssa, mutta 9. luokalla kohtuuliikkujat viettivät enemmän iltoja viikossa ystäviensä kanssa kuin aktiiviset ja passiiviset. Aktiivisten ryhmässä eri luokka-asteiden väliset erot olivat paljon

pienempiä kuin kohtuuliikkujilla ja passiivisilla, vaikkakin ystävien kanssa vietettyjen iltojen määrä kasvoi samansuuntaisesti kaikissa ryhmissä, eli määrä kasvoi ylemmille luokille siirryttäessä. Erityisesti kohtuuliikkujat viettivät yhdeksännellä luokalla selvästi enemmän iltoja ystävien kanssa kuin viidennellä luokalla. Näyttäisi siltä, että iän merkitys tulee vähemmän liikkuvilla nuorilla selvemmin esiin kuin aktiivisilla nuorilla, joilla liikuntaharrastus luultavasti paljon säätelee ystävien kanssa vietettyjen iltojen määrää. Aktiiviset lapset tapaavat jo 5. luokalla ystäviään harrastuksen parissa tiettyinä iltoina viikossa, ja tässä ei luultavasti tapahdu suuria muutoksia ylemmille luokille siirryttäessä. Toisaalta viidesluokkalaiset liikuntaa vähemmän harrastavat lapset viettävät luultavasti enemmän aikaa kotona, kun taas yläasteelle tultaessa sosiaalinen kanssakäyminen ja iltojen vietto ystävien kanssa selvästi lisääntyy. Murrosiässähän vapaa-aikaa vietetään yhä enemmän kodin ulkopuolella ja ystävien kanssa.

Vakituisissa seurustelukokemuksissa liikuntaharrastusryhmät erosivat toisistaan yhdeksännellä luokalla, mutta 7. luokalla erot eivät olleet merkitseviä. Aktiivisten ryhmässä 7. ja 9. luokka erosivat toisistaan muita ryhmiä enemmän eli aktiiviset yhdeksäsluokkalaiset olivat seurustelleet selvästi useammin kuin aktiiviset seitsemäsluokkalaiset. Tämän hetkissä seurustelukokemuksissa eri liikuntaharrastusryhmät erosivat toisistaan merkitsevästi 7. luokalla, mutta 9. luokalla merkitseviä eroja ei ollut. Yhdeksännellä luokalla tällä hetkellä seurustelevat jakautuivat melko tasaisesti jokaiseen aktiivisuusryhmään, mutta seitsemännellä luokalla passiiviset seurustelivat muita useammin. Voikin olla, että vielä seitsemännellä luokalla liikuntaharrastus korvaa aktiivisilla muuta seurustelua, kun taas vähemmän liikkuvat nuoret kiinnostuvat seurustelumielessä vastakkaisesta sukupuolesta hieman aikaisemmin tai heillä on ehkä enemmän aikaa vakitukselle seurustelulle. Jälkimmäinen pätee tietenkin vain siinä tapauksessa, että passiivisilla nuorilla ei ole jotain toista yhtä paljon aikaa vievää harrastusta kuin mitä liikuntaharrastus on. Ristiriitaista tuloksissa on kuitenkin jälleen se, että aktiivisilla on kummallakin luokka-asteella selvästi enemmän vakituisia seurustelukokemuksia, mutta tällä hetkellä seurustelevia on aktiivisista erityisesti seitsemännellä huomattavasti pienempi osa kuin passiivisista nuorista.

10.2.2 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin tytöillä ja pojilla

Liikuntaharrastuksella ja sukupuolella ei ollut yhdysvaikutusta summamuuttujissa eikä läheisten ystävien määrässä ja ystävien kanssa vietetyissä illoissa viikossa. Pojilla eri liikuntaharrastusryhmät kuitenkin erosivat toisistaan, kun kyseessä olivat vakituiset seurustelukokemukset. Tyttöillä ei merkitseviä eroja liikuntaharrastuksen suhteen kuitenkaan ollut. Aktiivisilla pojilla oli eniten seurustelukokemuksia ja kohtuullisesti liikkuvilla pojilla niitä oli vähiten. Aktiivisilla pojilla oli muista liikuntaharrastusryhmistä poiketen jopa enemmän seurustelukokemuksia kuin aktiivisilla tytöillä. Tulosten mukaan aktiiviset pojat siis selvästi eroavat vähemmän liikkuvista pojista vakituisten seurustelukokemusten suhteen, ja tähän saattaisi merkitystä olla muun muassa sillä, että liikuntaharrastus ja hyvät liikuntataidot tukevat nuorten poikien itsetuntoa, mikä puolestaan helpottaa vastakkaiseen sukupuoleen tutustumista ja seurustelun aloittamista. Tyttöjen keskuudessa voidaan myös ihailta urheilussa hyvin menestyviä ja aikaisin kehittyneitä poikia. Yleisestihän aikaisin kehittyneet pojat menestyvät kyseisessä iässä (11-15-vuotiaat) urheilussa myöhemmin kehittyviä poikia paremmin (Malina 1988, 229, 239; Baxter-Jones 1995, 59-62; Armstrong & Welsman 1997, 17).

Tytöillä eroja ei niinkään ollut vakituissa seurustelukokemuksissa. Pojista poiketen kohtuullisesti liikkuvat tytöt olivat seurustelleet vakituisesti hieman useammin kuin aktiiviset ja passiiviset tytöt. Yläasteella vakituinen seurustelu on melko vähäistä ja voisi kuvitella, että urheilua vähemmän harrastavat ja aikaisin kehittyneet tytöt ovat yleensä niitä, jotka vakituisen seurustelun aikaisemmin aloittavat. Rogol (1988) esimerkiksi esittää, että aikaisin kehittyneet tytöt ajautuvat helpommin ulos urheilun piiristä, ja monissa tyttöjen ja naisten keskuudessa suosituissa lajeissa (voimistelu, tanssi) aikainen fyysinen kehittyminen on jopa menestyksen kannalta haitaksi. Lisäksi myöhemmin kehittyvät tytöt eivät välttämättä koe samanlaista naisena olemiseen ja seurusteluun liittyvää sosiaalista painetta kuin aikaisemmin kehittyvät tytöt saattavat tuntea. (Rogol 1988, 175.) Tyttöillä aikainen biologinen kypsyminen saattaa siis erityisesti joissakin lajeissa olla liikuntaharrastuksen jättämisen yhtenä syynä. Luonnollisesti aikaisin kehittyneillä tytöillä herää myös kiinnostus vastakkaista sukupuolta kohtaan aikaisemmin. Toisaalta myös palloilulajien suosio on tyttöjen keskuudessa koko ajan kasvanut

ja monissa yksilölajeissakin aikaisesta kehittämisestä on poikien tapaan myös tytöillekin murrosiässä etunsa.

Vähemmän liikkuville tytöille seurustelu voi olla tärkeä ajanvieton muoto, kiinnostuksen kohde ja pätemisen keino, kun taas aktiivisilla tytöillä liikuntaharrastus suuntaa kiinnostusta ja vie myös vapaa-ajasta ison osan. Toisaalta näin tapahtuu myös pojilla, joten hieman varauksella tulee suhtautua siihen tulokseen, että aktiivisilla pojilla olisi kaikista eniten vakituisia seurustelukokemuksia. Ovathan vastaajat vielä niin nuoriakin, ettei vakituisia seurustelukokemuksia kovin monta tai monella ole voinut olla.

10.2.3 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin kaupungissa ja maaseudulla

Ystävien kanssa vietetyissä illoissa liikuntaharrastuksella ja asuinpaikalla oli yhdysvaikutusta. Maaseudulla liikuntaharrastusryhmät erosivat selvemmin toisistaan kuin kaupungissa. Kaikissa liikuntaharrastusryhmissä kaupunkilaiset viettivät useampia iltoja viikossa ystävien kanssa viikossa kuin maaseudulla asuvat. Eniten iltoja ystävien kanssa viettivät viikossa aktiiviset kaupunkilaiset ja vähiten passiiviset maaseudulla asuvat. Tähän vaikuttanee se, että maaseudulla ei ole tarjolla liikunta-aktiviteettien lisäksi niin paljon muita huvituksia (elokuvateattereita, kahviloita, konsertteja) kuin kaupungeissa, ja maaseudulla juuri liikunta saattaakin kerätä aktiivisia koululaisia viettämään iltoja yhdessä. Edelliselle antaa tukea Heinilän (1986, 38) maininta siitä, että mitä hallitsevampi asema liikuntaseuralla ja sen edustamalla vapaa-ajan käytön intresseillä on paikkakunnalla muuhun vapaa-ajan tarjontaan verrattuna, sitä paremmat edellytykset seuralla on rekrytoida väestöä jäsenyyteen ja urheiluseuratoimintaan. Kaupungissa asuvilla on siis enemmän mahdollisuuksia valita missä ja millä tavalla he iltoja ystäviensä kanssa viettävät ja tämä selittäisi esimerkiksi myös sitä, että maaseudulla asuvat aktiiviset viettivät keskimääräisesti vähemmän iltoja viikossa ystäviensä kanssa kuin kohtuullisesti liikkuvat kaupunkilaisnuoret.

Kaupungissa eri liikuntaharrastusryhmät erosivat toisistaan vakituisissa seurustelukokemuksissa, mutta maaseudulla erot eivät olleet merkitseviä. Aktiivisilla kaupunkilaisnuorilla oli eniten seurustelukokemuksia ja vähiten niitä oli puolestaan

maaseudulla asuvilla kohtuuliikkujilla. Passiivisten ryhmä erosi muista, sillä maaseudulla asuvilla passiivisilla nuorilla oli hieman enemmän vakituisia seurustelukokemuksia ja heistä myös seurusteli tällä hetkellä suurempi osa kuin kaupungissa asuvista passiivisista. Tätä tulosta voi pitää yllättävänä, sillä muissa ryhmissä kaupunkilaisilla oli enemmän seurustelukokemuksia. Lisäksi voisi olettaa, että kaupunki on juuri passiiviselle nuorelle maaseutua otollisempi ympäristö aloittaa seurustelu ja tutustua vastakkaiseen sukupuoleen sekä uusiin ihmisiin. Kaupungissa on nuorille tarjolla monipuolisesti eri harrastusmahdollisuuksia ja tapahtumia, minkä osaltaan luulisi helpottavan nuorten kanssakäymistä ja seurustelua.

10.2.4 Liikuntaharrastuksen yhteys sosiaalisiin suhteisiin urheiluseuraan kuuluvilla ja kuulumattomilla

Liikuntaharrastuksella ja urheiluseuralla oli yhdysvaikutusta yksinäisyydessä. Seuran jäsenillä liikuntaharrastusryhmien väliset erot olivat suurempia kuin seuraan kuulumattomilla. Yksinäisimpiä olivat passiiviset seuraan kuuluvat nuoret ja seurallisimpia puolestaan aktiiviset urheiluseuran jäsenet. Aktiivisista ja kohtuudella liikkuvista nuorista johonkin urheiluseuraan kuuluvat olivat seurallisempia kuin seuraan kuulumattomat nuoret. Aiempiin tuloksiin verrattuna hieman ristiriitaista oli se, että seuraan kuuluvat passiiviset olivat yksinäisempiä kuin seuraan kuulumattomat passiiviset nuoret. Toisaalta seurassa olevia passiivisia nuoria oli yhteensäkin vain 32, joten se voi hieman osaltaan vääristää tuloksia. Kuitenkin tuloksesta voisi päätellä sen, että seuran jäsenyys ei sinänsä ehkäise yksinäisyyttä vaan juuri aktiivinen seurassa olo edistää ystävyysuhteiden solmimista ja seurallisuutta. Liikunnallisesti muita vähemmän aktiiviset nuoret saattavat helposti tuntea itsensä seurassakin ulkopuolisiksi, jos heitä ei seuran toiminnassa samalla tavalla huomioida kuin määrätietoisemmin urheilevia nuoria. Voi myös ehkä olla niinkin, että aktiiviset nuoret eivät samalla tavalla ystävysty niiden seurakavereiden kanssa, joilla on erilaiset tavoitteet liikunnallisen menestyksen suhteen. Lisäksi passiiviset urheiluseuraan kuulumattomat nuoret ovat voineet löytää muiden harrastusten kautta läheisiä ihmissuhteita, ja he eivät sen vuoksi tunne itseään yhtä yksinäiseksi.

Urheiluseurojen tulisikin entistä enemmän ottaa toiminnassaan huomioon myös ne lapset ja nuoret, jotka eivät välttämättä halua itse aktiivisesti tai kilpailumielessä liikuntaa harrastaa, mutta jotka kumminkin haluavat pysyä urheiluseuran toiminnassa jollain tavalla mukana. Myös Heinilä (1986, 59) painottaa sitä, että liikuntaseuran ohjelman on eriydyttävä eri jäsenryhmien erilaisten intressien mukaan ja uudistuttava muuttuvien intressien mukana. Lisäksi Itkonen (1990) korostaa, että seuratoiminnan tulisi palkita muullakin tavoin kuin urheilullisena menestymisenä. Nykypäivän nuorten elämäntilanne on muuttunut laadullisesti siten, että urheiluseuratoiminnan uudistuminen on välttämätöntä tai muussa tapauksessa urheiluseurat häviävät kilpailun nuorison suosiosta. (Itkonen 1990, 16, 17.)

10.3 Tutkimusmenetelmien pohdintaa

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää 5-, 7- ja 9-luokkalaisten koululaisten sosiaalisia suhteita sekä liikuntaharrastuksen ja sosiaalisten suhteiden välisiä yhteyksiä. Sosiaaliset suhteet ovat varsin laaja-alainen käsite ja niitä voidaan lähestyä monella eri tavalla. Tässä tutkimuksessa painottuivat: lasten ja nuorten ystävyysuhteiden määrä, yksinäisyyden kokemukset, ajanvietto ystävien kanssa, vuorovaikutus, kontaktinotto, seurustelu ja vanhempien sosiaalinen tuki. Sosiaaliset suhteet pitivät siis sisällään myös sosiaalisiin taitoihin ja sosiaaliseen tukeen läheisesti liittyviä asioita. Tutkimuksessa saatiinkin melko monipuolisesti määrällistä tietoa siitä, miten koululaiset itse sosiaaliset suhteensa kokevat. Kansainvälisen WHO-tutkimuksen kysymysten validiteettia on useilla tavoilla tutkittu, joten ainakin yksittäisten kysymysten validiteetin voidaan sanoa olevan korkea ja myös faktorianalyysin selitysaste oli hyvä (59.2 %) (ks. kappale 8.4.2). Syvällisyyden lisäämiseksi tutkimuksen kyselylomakkeessa olisi voinut olla sosiaalisia suhteita käsitteleviä avoimia kysymyksiä, jotka olisivat antaneet tietoa suhteiden laadullisesta puolesta sekä tuoneet esiin nuorten perusteluja eri vastauksille.

Valmis tutkimuslomake oli jossain mielessä ongelmallinen. Esimerkiksi seurustelukysymyksissä vakituisen seurustelun pituudesta ei ollut annettu mitään ohjeellista kestoja tai määritelmää, joten tuloksiin on suhtauduttava varauksella. Tietyissä kohdissa, kuten pohdinnassa, olisi ollut selkeämpää ja mielekkäämpää erottaa toisistaan organisoitua

(urheiluseuran jäsenyys) ja omaehtoista liikuntaa harrastavat nuoret eri liikuntaharrastusryhmien sisällä. Jaottelu olisi kuitenkin toisaalta monimutkaistanut liikuntaharrastuksen ja sosiaalisten suhteiden välisten yhteyksien tarkastelua. Suurin osa aktiivisista nuorista (63 %) kuitenkin harrasti liikuntaa urheiluseurassa. Tutkimuksemme kannalta olisi lisäksi ollut hyvä kysymyksen asettelussa jollain tavalla tarkentaa sitä, mitä läheisillä ystävillä tarkoitetaan. Lisäksi esimerkiksi yksinäisyyttä koskeviin kysymyksiin vastaaminen on saattanut olla joillekin nuorille vaikeaa, sillä yksinäisyyden tunteet voivat olla hyvinkin riippuvaisia sen hetkisestä tunnetilasta ja ajankohdasta. Tulosten luotettavuutta olisikin lisännyt samoille vastaajille tehty uusintakysely. Useilla koululaisilla on myös saattanut olla vaikeuksia vastata vanhempien sosiaalista tukea käsitteleviin kysymyksiin, koska nykyaikana on entistä enemmän uusperheitä ja yksinhuoltajia perinteisen ydinperheen sijaan.

Liikunnan harrastamisen aktiivisuutta kysyttiin vain yhdellä kysymyksellä, mikä saattaa heikentää tulosten luotettavuutta. On tyypillistä, että vastaajat usein liioittelevat harrastamansa liikunnan määrää, sillä liikuntaa pidetään yleisesti hyvänä harrastuksena. Lisäksi liikuntaaktiivisuus voi merkittävästikin vaihdella eri vuodenaikoina. Toisaalta tulosten luotettavuutta parantaa kysymyksen asettelu ("Kuinka usein tavallisesti harrastat liikuntaa vapaa-aikanasi niin, että hengästyit ja hikoilet?"), jossa liikuntaharrastuksen intensiteetti määritellään. Tämän olettaisi sulkevan pois sellaisen liikunnan harrastamisen, joka ei ole kovin intensiivistä eikä harrastuksen omaista kuten esimerkiksi kävely matka kouluun.

Eri muuttujissa ryhmien väliset varianssit erosivat tilastollisesti merkittävästi toisistaan. Varianssianalyysiäkin käytettiin sekä luokka-asteiden välisiä eroja tarkasteltaessa että myös liikuntaharrastusryhmien välisiä eroja tutkittaessa. Keskihajonta on varianssin neliöjuuri ja siihen liittyen mielenkiintoinen tulos sinällään oli se, että yhdeksännen luokan keskihajonta oli kaikissa muissa muuttujissa suurin (erityisen suuri ero oli vanhempien sosiaalisessa tuessa), mutta yksinäisyydessä yhdeksännen luokan keskihajonta (0.55) oli pienempi kuin viidennen (0.63) ja seitsemännen (0.60) luokan. Tästä voi päätellä esimerkiksi sen, että yhdeksännellä luokalla murrosikäiset nuoret kokevat vanhempien sosiaalisen tuen hyvin eri tavalla ja vastaukset eivät ole niin yhdenmukaisia kuin alemmilla luokilla. Toisaalta taas yksinäisyyteen

liittyvissä vastauksissa ei ollut yhdeksännellä luokalla niin paljon hajontaa kuin muilla luokkasteilla.

Liikuntaharrastusryhmien variansseja verrattaessa voitiin todeta, että passiivisten ryhmällä oli kaikissa muuttujissa suurempi keskihajonta kuin aktiivisten tai kohtuuliikkujien ryhmällä. Erityisen suuri ero oli läheisten ystävien määrässä, jossa aktiivisten keskihajonta oli 0.71, kohtuuliikkujien 0.74 ja passiivisten 0.84. Vaikuttaisikin tämän perusteella siltä, että erityisesti passiivisten nuorten joukossa voi olla sellaisia koululaisia, joilla on hyvin vähän läheisiä ystäviä, mutta toisaalta heidän joukostaan löytyy myös nuoria, joilla on paljonkin läheisiä ystäviä. Suurella otoskoolla lienee varianssienkin suhteen merkitystä eli pienetkin erot ryhmien varianssien välisissä eroissa muodostuivat näin suurella otoskoolla tilastollisesti merkitseviksi.

Tutkimuksen otoskoko oli siis erittäin suuri, ja sen takia monet pienet erot ryhmien keskiarvoissa olivat tilastollisesti merkitseviä. Kuten aikaisemmin on jo mainittu, tulokset voidaan aineiston suuren koon vuoksi yleistää koskemaan koko Suomen 11-, 13- ja 15-vuotiaita lapsia ja nuoria.

10.4 Yhteenveto ja jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan sanoa, että aktiivisella liikunnan harrastamisella ja erityisesti urheiluseurassa tapahtuvalla aktiivisella liikunnan harrastamisella on positiivinen yhteys sosiaalisiin suhteisiin. Tuloksia voidaan pitää merkityksellisinä jo terveydenkin kannalta, sillä hyvien suhteiden vanhempiin ja ystäviin on todettu olevan yhteydessä hyvään koettuun terveyteen (Välimaa 2000, 103). Liikunnalla ja urheilulla on siis potentiaalia toimia hyvänä kasvatuksen välineenä sekä ylläpitää ja tukea lasten ja murrosikäisten nuorten sosiaalisia suhteita. Liukkonenkin korostaa urheiluun liittyvän tiettyjä ominaispiirteitä, jotka tekevät siitä hyvän kasvatuksen välineen. Näitä ominaispiirteitä ovat esimerkiksi: vapaaehtoisuus, aktiivinen toiminta, vuorovaikutus, tavoitteellisuus, kasvatustilanteet ja suunnitelmallisuus. (Liukkonen 1990, 47, 48.) Olennaisesti vapaa-ajan liikuntatoiminnan sisältöön ja luonteeseen voivat vaikuttaa ne valmentajat ja ohjaajat, jotka

vetävät lasten organisoitua liikuntaa. Heidän koulutuksessaan ei varmaan liikaa voida korostaa liikunnan kasvatuksellista puolta sekä lasten yksilöllisyyttä ja erilaisia tarpeita.

Huomionarvoista on myös se, että juuri ne nuoret, joiden persoonallisuuden kehittyminen eniten hyötyisi urheilutoiminnasta, jäävät urheilutoiminnan ulkopuolelle (Liukkonen 1990, 45). Tämä ei toisaalta ole mitenkään yllättävää, jos lasten ja nuorten liikunnassa korostetaan liikaa kilpailullisuutta ja hyviä liikuntataitoja. Nykyaikana on kuitenkin urheiluseuratoiminnassa entistä enemmän korostettu lasten ehdoilla urheilemista ja sitä, että taidoista huolimatta jokainen voi halutessaan osallistua urheilu- ja kilpailutoimintaan. Esimerkkinä tästä voidaan mainita Suomen Palloliiton ”Kaikki pelaa” -projekti, jonka tavoitteena on taata juniorisarjoissa kaikille pelaajille mahdollisuus saada peliaikaa tiettyjen sääntömuutosten avulla. Mielestämme myös liikunnanopettajat voivat koulussa yrittää aktivoita passiivisia koululaisia koulun ulkopuoliseen vapaa-ajan liikuntatoimintaan. He voivat antaa oppilaille tietoa ja vinkkejä eri lajeista sekä niistä seuroista ja muista tahoista, jotka vapaa-ajan liikuntaa järjestävät.

Liikunnan ammattilaisten ja vanhempien tulisi mielestämme kuitenkin arvostaa muitakin harrastuksia kuin pelkästään liikuntaa ja urheilua. Kun lapsella on kokemuksia useista erilaisista sosiaalisista ympäristöistä ja kun hän lisäksi on vuorovaikutuksessa erilaisten ihmisten kanssa, hän luultavasti myös helpommin oppii avarakatseisuuteen ja arvostamaan muita ihmisiä sellaisena kuin he ovat. Osuvasti Werner Fritzsich onkin todennut: ”Urheilu on maailman tärkein sivuasia”.

Aihetta olisi jatkossa mielenkiintoista tutkia siten, että liikuntaharrastuksen suuntautuneisuus eli lajikysymys otettaisiin käsittelyyn mukaan. Klassinen oletushan on, että introvertit yksilöt suuntautuvat enemmän yksilölajeihin ja ekstrovertit puolestaan joukkuelajeihin (Bierhoff-Alfermann 1986, 129). Lajivalinnalla saattaa siis myös olla yhteyttä sosiaalisuuteen ja sosiaalisiin suhteisiin. Lisäksi haastattelulla voitaisiin täydentää ja syventää kyselytutkimuksen tarjoamaa tietoa. Mielenkiintoista olisi myös tietää, ovatko aktiivisten nuorten sosiaaliset suhteet keskittyneet juuri liikuntaharrastuksen ympärille, vai onko heillä läheisiä ystävyyssuhteita myös muiden harrastusten piiristä.

LÄHTEET

- Aapola, S. 1991. Ystävyyden keinulauta. Helsinkiläistyttöjen ystävyyskulttuurista. Tasa-arvojulkaisuja. Sarja D: Naistutkimusraportteja 2/1991. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Aikio, A. & Vornanen, R. 1993. Uusi sivistyssanakirja. Keuruu: Otava.
- Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1999. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. 1.-3. painos. Juva: WSOY.
- Armstrong, N. & Welsman, J. 1997. Young people & physical activity. New York: Oxford University Press.
- Baxter-Jones, A. D. G. 1995. Growth and development of young athletes. Should competition levels be age related? *Sports Medicine* 20 (2), 59-64.
- Bierhoff-Alfermann, D. 1986. Sportpsychologie. Stuttgart: W. Kohlhammer Druckerei GmbH & Co.
- Bigelow, J.B., Lewko, J.H. & Salhani, L. 1989. Sport-involved children's friendship expectations. *Journal of Sport and Exercise Psychology* 11 (2), 152-160.
- Bluehardt, M. H., Wiener, J. & Shephard, R. J. 1995. Exercise programmes in the treatment of children with learning disabilities. *Sports Medicine* 19 (1), 55-72.
- Brustad, R. J. 1996. Parental and peer influence on children's psychological development through sport. Teoksessa F. L. Smoll & R. E. Smith (toim.) *Children and youth in sport. A biopsychosocial perspective*. Madison: Brown & Benchmark, 112-124.
- Cohen, S. & Syme, L. S. 1985. *Social support and health*. London: Academic Press.
- Damon, W. 1989. *Die soziale Entwicklung des Kindes*. Stuttgart: Ernst Klett Verlage.
- Duncan, S. C. 1993. The role of cognitive appraisal and friendship provisions in adolescents' affect and motivation toward activity in physical education. *Research Quarterly for Exercise and Sport* 64 (3), 314-323.
- Durkin, K. 1995. *Developmental social psychology. From infancy to old age*. Massachusetts: Blackwell Publishers.
- Erwin, P. 1993. *Friendship and peer relations in children*. Chichester: John Wiley & Sons.

- Evans, J. & Roberts, G. C. 1987. Physical competence and the development of children's peer relations. *Quest* 39 (1), 23-25.
- Gordon, T. & Lahelma, E. 1992. Tyttöjen toiseus opetuksessa ja koulutuksessa. Teoksessa S. Näre & J. Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Tietolipas 124. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Tampere: Tammer-paino, 314-327.
- Greendorfer, S. L. 1987. Psycho-social correlates of organized physical activity. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance* 58 (7), 59-63.
- Greendorfer, S. L., Lewko, J. H. & Rosengren, K. S. 1996. Family and gender-based influences in sport socialization of children and adolescents. Teoksessa F. L. Smoll & R. E. Smith. (toim.) *Children and youth in sport. A biopsychosocial perspective*. Madison: Brown & Benchmark, 89-111.
- Heinilä, K. 1986. Liikuntaseura sosiaalisena organisaationa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntasuunnittelun laitoksen tutkimuksia 38.
- Hellstedt, J. C. 1995. Invisible players: A family systems model. Teoksessa S. M. Murphy (toim.) *Sport psychology interventions*. Champaign, IL: Human Kinetics, 117-146.
- Hendry, L. B., Shucksmith, J., Love, J. G. & Glendinning, A. 1993. *Young people's leisure and lifestyles*. Lontoo: Routledge.
- Himberg, L. & Jauhiainen, R. 1998. *Suhteita - Minä, me ja muut*. 1. painos. Porvoo: WSOY.
- Hirsjärvi, S. (toim.) 1982. *Kasvatustieteen käsitteistö*. Helsinki: Otava.
- Hurme, H. 1995. Perhe kehityksen kontekstina. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.) *Näkökulmia kehityspsykologiaan, kehitys kontekstissaan*. 1.-2. painos. Porvoo: WSOY, 139-156.
- Itkonen, H. 1990. Lapsi nykypäivän Suomessa. Teoksessa J. Westergård & H. Itkonen (toim.) *Lapsi ja nuori urheiluseurassa*. Turku: Työväen urheiluliitto, 11-17.
- Itkonen, H. & Ranto, E. 1991. *Elämäntyylit, nuoriso ja liikunta*. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitoksen tutkimuksia 54.
- Kahila, S. 1993. Opetusmenetelmän merkitys prososiaalisessa oppimisessä. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 29.
- Kalliopuska, M. 1990. *Empatia - tie ihmisyyteen*. 3. painos. Helsinki: Kirjayhtymä.

- Kalliopuska, M. 1995. Sosiaaliset taidot. 2. painos. Helsinki: Edita.
- Kannas, L. & Brunell, V. (toim.) 2000. Subjektiv hälsa, hälsovanor och skoltrivsel. Jämförelse mellan svensk- och finskspråkiga elever 1994-1998. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitoksen julkaisusarja 10/2000.
- Kannas, L. & Tynjälä, J. 1998. WHO-Koululaistutkimus 1986-1998: Liikunta myötätuulessa nuorten arjessa. Liikunta ja Tiede 35 (4), 4-10.
- Kartovaara, L. 1994. Perheen rakenne ja sen kehitys. Teoksessa L. Kartovaara & H. Sauli (toim.) Suomalainen perhe. Väestö 1994:5. Helsinki: Tilastokeskus, 9-28.
- Kartovaara, L. 1994. Yksinhuoltajaperheet. Teoksessa L. Kartovaara & H. Sauli (toim.) Suomalainen perhe. Väestö 1994:5. Helsinki: Tilastokeskus, 55-64.
- Keitaanniemi, T. & Nupponen, H. 1987. Liikuntakykyisyyden ja koululiikunnan tehostamisen yhteydet peruskoulun oppilaiden sosiaaliin toimintoihin. Liikunta ja tiede 24 (5), 246-250.
- Keskinen, V. 1991. Urbaania nuorta etsimässä. Teoksessa J. Lähteenmaa & L. Siurala (toim.) Nuoret ja muutos. Tilastokeskuksen tutkimuksia 177. Helsinki: Tilastokeskus, 175-183.
- Kontula, O. 1991. Nuorten seksuaalisuuden itsenäistymisen vuosikymmenet. Teoksessa J. Lähteenmaa & L. Siurala (toim.) Nuoret ja muutos. Tilastokeskuksen tutkimuksia 177. Helsinki: Tilastokeskus, 137-146.
- Kontula, O. & Meriläinen, J. 1988. Nuorten kypsyminen seurusteluun ja seksuaalisuuteen. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Terveyskasvatus. Sarja tutkimukset 9/1988. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kumpusalo, E. 1991. Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallituksen raportteja 8/1991. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Kunesh, M. A., Hasbrook, C. A. & Lewthwaite, R. 1992. Physical activity socialization: peer interactions and affective responses among a sample of sixth grade girls. *Sociology of Sport Journal* 9 (4), 385-396.
- Kurz, D., Sack, H-G. & Brinkhoff, K-P. 1996. Kindheit, Jugend und Sport in Nordrhein-Westfalen. Der Sportverein und seine Leistungen. Heft 44. Düsseldorf: Ministerium für Stadtentwicklung, Kultur und Sport des Landes Nordrhein-Westfalen.

- Kurz, D. & Tietjens, M. 2000. Das Sportengagement der Jugendlichen. Julkaisematon. Tarjottu julkaistavaksi "Sportwissenschaft" lehdessä.
- Kähkönen, J., Niittynen, A., Packalén, L., Parviainen, P., Ruotsalainen, L. & Taponen, H. 1996. Koillisen kasit. Kahdeksaluokkalaiset Koillis-Helsingissä. Helsingin kaupunki, nuorisosiainkeskus. Koillinen nuorisokeskus. Maaliskuu 1996.
- Laakso, L. 1981. Lapsuuden ja nuoruuden kasvuympäristö aikuisiän liikuntaharrastusten selittäjänä. Retrospektiivinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 14.
- Laakso, L. 1986. Aikuisväestön vapaa-ajan liikuntaharrastus. Teoksessa P. Vuolle, R. Telama & L. Laakso (toim.) Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 87-99.
- Laakso, L., Telama, R. & Yang, X. 1996. Finland. Teoksessa P. De Knop, L-M. Engström, B. Skirstad & M. R. Weiss. *Worldwide trends in youth sport*. Champaign, IL: Human Kinetics, 126-138.
- Lahikainen, A.R. & Pirttilä-Backman A-M. 1996. *Sosiaalipsykologian perusteet*. Helsinki: Otava.
- Laine, K. 1989. Yksinäisyyden kokeminen peruskoulun ala-asteella. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. *Julkaisusarja A: 137*. Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Laine, K. 1990. Yksinäisyyden kokeminen peruskoulun yläasteella ja lukiossa. Turku: Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. *Julkaisusarja A: 144*. Turun yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Laine, K. 1997. Ihmissuhteet. Teoksessa S. Aho & K. Laine (toim.) *Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen*. Helsinki: Otava, 163-201.
- Latvala, T. 2000. Aktivismin alkuvoimaa. Katsaus 1990-luvun nuorten maailmoihin. *Tutkimuskatsauksia 1/2000*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Lewko, J. H. & Greendorfer, S. L. 1982. Family influence and sex differences in children's socialization into sport: a review. Teoksessa R. A. Magill, M. J. Ash & F. L. Smoll (toim.) *Children in sport*. Champaign, Illinois: Human Kinetics, 279-293.

- Liikuntakomitea 1990. Liikuntapolitiikan linjat 1990-luvulla. Komiteanmietintö 1990:24.
Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Liinamo, A., Rimpelä, M., Kosunen, E. & Jokela, J. 1997. Kouluterveys 1996 -tutkimus Pohjois-Karjalan läänissä. Seksuaalikasvatus ja seurustelukokemukset. Joensuu: Pohjois-Karjalan lääninhallitus. Stakes. Jyväskylän ja Tampereen yliopistojen terveystieteen laitokset.
- Liinamo, A., Koskinen, M., Rimpelä, M., Kosunen, E. & Jokela, J. 1998. Kouluterveys 1996 ja 1998 Keski-Suomessa: Seksuaaliopetus ja seurustelukokemukset. Länsi-Suomen lääninhallitus, sosiaali- ja terveysosasto. Kouluterveys 2002 -ohjelma. Stakes. Jyväskylän ja Tampereen yliopistojen terveystieteen laitokset.
- Liukkonen, J. 1990. Kasvattaako urheilu? Teoksessa J. Westergård & H. Itkonen (toim.) Lapsi ja nuori urheiluseurassa. Turku: Työväen urheiluliitto, 41-56.
- Lähteenmaa, J. & Siurala, L. 1991. Nuorten vapaa-aika. Teoksessa J. Lähteenmaa & L. Siurala (toim.) Nuoret ja muutos. Tilastokeskuksen tutkimuksia 177. Helsinki: Tilastokeskus, 83-92.
- Lähteenmaa, J. & Siurala, L. 1991. Nuorten sosiaalinen hyvinvointi ja terveys. Teoksessa J. Lähteenmaa & L. Siurala (toim.) Nuoret ja muutos. Tilastokeskuksen tutkimuksia 177. Helsinki: Tilastokeskus, 119-131.
- Malina, R. M. 1988. Competitive youth sports and biological maturation. Teoksessa E. W. Brown & C. F. Branta (toim.) Competitive sports for children and youth. An overview of research and issues. Champaign, Illinois: Human Kinetics, 227-245.
- Marcoen, A. & Goossens, L. 1993. Loneliness, attitude towards aloneness, and solitude: Age differences and developmental significance during adolescence. Teoksessa S. Jackson & H. Rodriguez-Tomé (toim.) Adolescence and its social worlds. Hove, UK: Lawrence Erlbaum Associates, 197-227.
- Martens, R. 1982. Kid sports: A den of iniquity or land of promise. Teoksessa R. A. Magill, M. J. Ash & F. L. Smoll (toim.) Children in sport. Champaign, Illinois: Human Kinetics, 204-218.
- McPherson, B. 1982. The child in competitive sport: influence of the social milieu. Teoksessa R. A. Magill, M. J. Ash & F. L. Smoll (toim.) Children in sport. Champaign, Illinois: Human Kinetics, 247-278.

- Menze-Sonneck, A. 1998. Mädchen und junge Frauen im Sportverein: Sportkarrieren und Fluktuation im Sport. Schorndorf: Karl Hofmann.
- Niemi, I. & Pääkkönen, H. 1989. Ajankäytön muutokset 1980-luvulla. Tilastokeskuksen tutkimuksia 153. Helsinki: Tilastokeskus.
- Nieminen, M. 1994. Perhe-ennuste. Teoksessa L. Kartovaara & H. Sauli (toim.) Suomalainen perhe. Väestö 1994:5. Helsinki: Tilastokeskus, 45-53.
- Nupponen, H. & Telama, R. 1998. Liikunta ja liikunnallisuus osana 11-16 –vuotiaiden eurooppalaisten nuorten elämäntapaa. Liikuntakasvatuksen julkaisuja 1. Jyväskylä: Liikuntakasvatuksen laitos.
- Nurmela, S. & Pehkonen, J. 1998. Liikuntagallup 1997-98. Lasten ja nuorten liikuntatutkimus. SLU-julkaisusarja 2/98. Helsinki: Suomen Liikunta ja Urheilu.
- Partanen, R. 1995. ”Koulua käydään tulevaisuutta varten, vapaa-ajasta nautitaan nyt”. Koulun ulkopuolisten oppimisympäristöjen tarkastelua. Nuorisotutkimus 13 (3), 33-44.
- Piaget, J. 1988. Lapsi maailmansa rakentajana. Juva: WSOY.
- Piette, D., Maes, L., Peeters, R., Prevost, M., Stevens, A. M., De Smet, P. & Smith, C. 1993. The WHO-collaborative study: health behaviour in school children in Belgium. Methodology and dissemination of data. Arch Public Health 51, 387-405.
- Pitcher, E. G. & Schultz, L. H. 1983. Boys and girls at play. The development of sex roles. Massachusetts: Bergin & Garvey Publishers.
- Poikkeus, A-M. 1995. Lasten toverisuhteet ja sosiaaliset taidot. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan, kehitys kontekstissään. 1.-2. painos. Porvoo: WSOY, 122-138.
- Polvi, S. 1998. Teenks´mä oikein? Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 110. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö.
- Pötsönen, R. 1993. Kotipaikka ja seksi. Kotipaikan yhteys nuorten biologiseen kypsymiseen, seurusteluun ja seksuaalisiin kokemuksiin. Nuorisotutkimus 11 (1), 11-18.
- Pötsönen, R. 1995. Nuorten biologinen kypsyminen ja seksuaalinen kokeneisuus koulun terveystkasvatuksen haasteena. Teoksessa L. Kannas (toim.) Koululaisten kokema terveys, hyvinvointi ja kouluviihtyvyys. WHO-koululaistutkimus. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino, 15-29.
- Pötsönen, R. 1998. Naiseksi, mieheksi, tietoiseksi. Koululaisten seksuaalinen kokeneisuus,

- HIV/AIDS-tiedot, -asenteet ja tiedonlähteet. Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 59.
- Rimpelä, M., Jokela, J., Luopa, P., Liinamo, A., Huhtala, H., Kosunen, E., Rimpelä, A. & Siivola, M. 1996. *Kouluterveys 1996 – tutkimus. Kouluviihtyvyys, terveys ja tottumukset. Perustulokset yläasteilta ja kaupunkien väliset erot. Stakesin julkaisu. Aiheita 40/1996. Jyväskylän ja Tampereen yliopistojen terveystieteen laitokset. Helsinki: Stakes.*
- Rimpelä, M. & Liinamo, A. 1996. *Kouluterveys 1996. Tutkimus Keski-Suomesta. Yleissarja/Julkaisuja 1/1996. Jyväskylä: Keski-Suomen lääninhallitus.*
- Rimpelä, M., Luopa, P., Jokela, J., Liinamo, A. & Siivola, M. 1996. *Kouluterveys 1996 – tutkimus: Koulukokemukset, koettu terveys ja terveystottumukset Pohjois-Karjalassa. Huhtikuu 1996. Julkaisu 9/1996. Joensuu: Pohjois-Karjalan lääninhallitus.*
- Rogol, A. D. 1988. Pubertal development in endurance-trained female athletes. Teoksessa E. W. Brown & C. F. Branta (toim.) *Competitive sports for children and youth. An overview of research and issues. Champaign, Illinois: Human Kinetics, 173-193.*
- Rose, B., Larkin, D. & Berger, B. G. 1994. Perceptions of social support in children of low, moderate and high levels of coordination. *The ACHPER Healthy Lifestyles Journal* 41(4), 18-21.
- Ryckman, R. M. & Hamel, J. 1992. Female adolescents' motives related to involvement in organized team sports. *International Journal of Sport Psychology* 23 (2), 147-160.
- Shaffer, D. R. 1994. *Social & personality development. 3. painos. Pacific Grove, California: Brooks/Cole Publishing.*
- Shaffer, D. R. 2000. *Social & personality development. 4. painos. Belmont, California: Wadsworth/Thomson Learning.*
- Smith, R. E. & Smoll, F. L. 1982. Psychological stress: a conceptual model and some intervention strategies in youth sports. Teoksessa R. A. Magill, M. J. Ash & F. L. Smoll (toim.) *Children in sport. Champaign, Illinois: Human Kinetics, 178-195.*
- Taipale, V. 1992. *Lasten mielenterveystyö. Juva: WSOY.*
- Telama, R. & Laakso, L. 1983. *Liikuntaharrastus. Teoksessa M. Rimpelä, A. Rimpelä, S.*

- Ahlström, E. Honkala, L. Kannas, L. Laakso, O. Paronen, M. Rajala & R. Telama (toim.) Nuorten terveystavat Suomessa. Nuorten terveystapatutkimus 1977-79. Lääkintöhallituksen julkaisuja. Terveyskasvatus. Sarja tutkimukset 4/83. Helsinki: Lääkintöhallitus, 49-69.
- Telama, R., Silvennoinen, M., Laakso, L. ja Kannas, L. 1989. Kouluikäisten lasten liikuntaharrastus. Teoksessa T. Pyykkönen, R. Telama & J. Juppi (toim.) Liikkuvat lapset. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu 114. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 33-40.
- Telama, R., Silvennoinen, M. & Vuolle, P. 1986. Kouluikäisten liikuntakäyttäytyminen. Teoksessa P. Vuolle, R. Telama & L. Laakso (toim.) Näin suomalaiset liikkuvat. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 50. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 51-66.
- Vahtera, J. & Uutela, A. 1994. Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki terveysresursseina. *Duodecim* 110 (11), 1054-1060.
- Villberg, J. & Tynjälä, J. 2000. Materialet från skolelevsstudierna 1994 och 1998. Teoksessa L. Kannas & V. Brunell (toim.) Subjektiv hälsa, hälsovanor och skoltrivsel. Jämförelse mellan svensk- och finskspråkiga elever 1994-1998. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitoksen julkaisusarja 10/2000, 182-220.
- Vilkkumaa, I. 1998. Sosiaalisen taidon metsästys. Lähtökohtia sosiaalisen kyvykkyyden ymmärtämiseen. Teoksessa A. R. Lahikainen & A-M. Pirttilä-Backman (toim.) Sosiaalinen vuorovaikutus. Rauni Myllyniemen juhlaKirja. 1. painos. Keuruu: Otava, 222-239.
- Välimaa, R. 1993. Ystävyys ja yksinäisyys koulussa. Sosiaaliset suhteet nuorten terveyden pohjana. *Nuorisotutkimus* 11 (1), 3-10.
- Välimaa, R. 1995. Oppilaiden kokemuksia sosiaalisesta tuesta koulussa. Teoksessa L. Kannas (toim.) Koululaisten kokema terveys, hyvinvointi ja kouluviihtyvyys. WHO-koululaistutkimus. Opetushallitus. Helsinki: Hakapaino, 177-192.
- Välimaa, R. 1996. Nuorten sosiaaliset suhteet, sosiaaliset verkostot ja tuki. WHO-Koululaistutkimus. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti supplementtinumero* 33, 25-34.
- Välimaa, R. 2000. Nuorten koettu terveys kyselyaineistojen ja ryhmähaastattelujen valossa.

- Jyväskylän yliopisto. *Studies in Sport, Physical Education and Health* 68.
- Weiss, M. R. 1995. Children in sport: an educational model. Teoksessa S. M. Murphy (toim.) *Sport psychology interventions*. Champaign, IL: Human Kinetics, 39-69.
- Weiss, M. R. & Duncan, S. C. 1992. The relationship between physical competence and peer acceptance in the context of children's sport participation. *Journal of Sport and Exercise Psychology* 14 (2), 177-191.
- Weiss, M. R., Smith, A.L. & Theeboom, M. 1996. "That's What Friends Are For": Children's and teenagers' perceptions of peer relationships in the sport domain. *Journal of Sport and Exercise Psychology* 18 (4), 347-379.
- Wiggins, D. K. 1996. A history of highly competitive sport for American children. Teoksessa F. L. Smoll & R. E. Smith (toim.) *Children and youth in sport. A biopsychosocial perspective*. Madison: Brown & Benchmark, 15-30.

1. Sukupuoli
 Poika Tyttö
4. Millä luokalla olet?
 5. luokalla 7. luokalla 9. luokalla
5. Minkälaisella paikkakunnalla asut nykyisin?
 Kaupungissa, keskustassa tai muussa taajamassa
 Kaupungissa, keskustan ja taajaman ulkopuolella
 Maaseudulla kirkonkylässä, asutuskeskuksessa tai muussa taajamassa
 Maaseudulla kirkonkylän, asutuskeskuksen ja muiden taajamien ulkopuolella
21. Koulutuntien ulkopuolella: Kuinka usein tavallisesti harrastat liikuntaa vapaa-aikanasi niin, että hengästyit ja hikoilet?
 Päivittäin
 4-6 kertaa viikossa
 2-3 kertaa viikossa
 Kerran viikossa
 Kerran kuukaudessa
 Harvemmin kuin kerran kuukaudessa
 En koskaan
23. Oletko jonkin urheiluseuran jäsen?
 En
 Kyllä ja otan osaa urheiluseuran harjoituksiin
 Kyllä, mutta en osallistu urheiluseuran harjoituksiin
45. Tunnetko koskaan itseäsi yksinäiseksi?
 Kyllä, hyvin usein
 Kyllä, melko usein
 Kyllä, joskus
 En
55. Kuinka helppoa sinun on puhua seuraavien henkilöiden kanssa sinua todella vaivaavista asioista?

	Hyvin helppoa	Helppoa	Vaikeaa	Hyvin vaikeaa	Ei ole tai en tapaa
Isä	☐	☐	☐	☐	☐
Äiti	☐	☐	☐	☐	☐
Veljet	☐	☐	☐	☐	☐
Siskot	☐	☐	☐	☐	☐
Ystävät:					
Pojat	☐	☐	☐	☐	☐
Tytöt	☐	☐	☐	☐	☐

56. Onko sinun helppo tutustua toiseen sukupuoleen?

- Erittäin helppoa
 Melko helppoa
 Melko vaikeata
 Erittäin vaikeata

57. Kuinka monta läheistä ystävää sinulla on?

- Ei yhtään
 Yksi
 Kaksi
 Kolme tai useampia

58. Onko sinun helppoa vai vaikeaa saada uusia ystäviä?

- Erittäin helppoa
 Helppoa
 Vaikeaa
 Erittäin vaikeaa

60. Kuinka monena iltana viikossa vietät aikaa ystäväsi kanssa?

- 0 1 2 3 4 5 6 7 iltana

64. Merkitse se vaihtoehto, joka pitää paikkansa sinun kohdallasi.

	Aina	Usein	Silloin tällöin	Harvoin	En koskaan
Kuinka usein tunnet, että toiset ovat jättäneet sinut joissakin tilanteissa ulkopuoliseksi	☐	☐	☐	☐	☐
Kuinka usein tunnet itsesi avuttomaksi	☐	☐	☐	☐	☐
Kuinka usein luotat itseesi	☐	☐	☐	☐	☐

70. Seuraavaksi kolme kysymystä koulukiusaamisesta. Kiusaamisella tarkoitetaan tässä sitä, kun toinen oppilas tai ryhmä oppilaita sanoo tai tekee epämiellyttäviä asioita jollekin oppilaalle. Kiusaamista on myös se, kun oppilasta kiusoitellaan toistuvasti tavalla, josta hän ei pidä. Kiusaamista ei ole se, kun kaksi suunnilleen samanvahvuista oppilasta riitelee tai tappelee.

	Ei kertaakaan	Kerran tai kaksi kertaa	2-3 kertaa kuukaudessa	Noin kerran viikossa	Useita kertoja viikossa
Kuinka usein sinua on kiusattu tämän kevätlukukauden aikana?	☐	☐	☐	☐	☐
Kuinka usein olet osallistunut muiden kiusaamiseen tämän kevätlukukauden aikana?	☐	☐	☐	☐	☐
Kuinka usein tämän kevätlukukauden aikana toiset oppilaat eivät ole halunneet olla kanssasi koulussa ja olet joutunut olemaan yksin?	☐	☐	☐	☐	☐

72. Ole hyvä ja merkitse kunkin vanhempiasi koskevan väitteen kohdalle se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa mielipidettäsi. (Jos äitisi ja isäsi eivät asu yhdessä, vastaa sen kodin perusteella, jossa asut enemmän.)

	Aina	Usein	Silloin tällöin	Harvoin	Ei koskaan
Jos minulla on ongelmia koulussa, vanhempani ovat valmiita auttamaan minua	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhempani tulevat mielellään kouluun keskustelemaan opettajien kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhempani rohkaisevat minua menestymään koulussa	☐	☐	☐	☐	☐

82. Millaiseksi koet kotisi ilmapiirin?

- Erittäin hyväksi
- Melko hyväksi
- Ei hyväksi eikä huonoksi
- Melko huonoksi
- Erittäin huonoksi

103. Oletko koskaan seurustellut vakituisesti?

- Kyllä
- En

104. Seurusteletko vakituisesti tällä hetkellä?

- Kyllä
- En

LIITE 2.

TAULUKKO 1. Sosiaalisten suhteiden muuttujien väliset korrelaatiot (Spearman's rho)

Muuttuja	Läheist. ystäv. määrä	Ystävä. kanssa viet. ill. viikos.	Ystävä. saaminen helpp.	Vastak. sukup. tutust. helpp.	Pojille puhum. helpp.	Työille puhum. helpp.	Vakit seurust. kokem.	Tämän hetkin. vakit seurust.	Yksi-näis. tunteet	Ulkop. jäämis. tunteet	Yksi-näis. kokem. koul.	Isälle puhum. helpp.	Äidille puhum. helpp.	Vanh. valmius auttaa kouluu.
Läh.														
Yst.määrä														
Yst.ka. vi.ill.viik.	.17**													
Ystävien saan.helpp.	.28**	.19**												
Vast.suk. tut.helpp.	.20**	.20**	.45**											
Poj.pu.he.	.14**	.16**	.15**	.20**										
Tyt.pu.he.	.08**	.11**	.15**	.19**	.09**									
Vakit seur.kok.	.14**	.30**	.24**	.40**	.15**	.16**								
Täm.het. vak.seur.	.05**	.16**	.13**	.24**	.13**	.14**	.40**							
Yksin.tunt.	.19**	.10**	.27**	.16**	.10**	.00	.00	.01						
Ulkop. jääm.tunt.	.22**	.12**	.32**	.18**	.14**	.03	.06**	.01	.48**					
Yksin.kok.koul.	.16**	.10**	.23**	.13**	.06**	.07**	.06**	.03	.31**	.36**				
Isä.pu.he.	.10**	.01	.11**	.08**	.20**	.02	.07**	.05**	.18**	.19**	.02			
Äid.pu.he.	.06**	.02	.10**	.04**	.08**	.11**	.06**	.05**	.14**	.13**	.02	.41**		
Vanhem. val.aut.kou.	.06**	.00	.10**	.05**	.01	.06**	.06**	.06**	.13**	.13**	.07**	.21**	.23**	
Kodin ilmapiiri	.09**	.05**	.14**	.04**	.05**	.03	.10**	.06**	.21**	.20**	.11**	.26**	.26**	.34**
n=4864	p<.001***	p<.01**	p<.05*											

* Korrelaatioista ei ilmene yhteyden suunta, koska asteikot eivät aina eri muuttujilla mene samaan suuntaan (ks. liite 1).

WHO-KOULULAISTUTKIMUS

Health-Behaviour in School Aged Children
(HBSC-STUDY)

A WHO Cross-National Survey

LIITE 3.

KANSAINVÄLINEN TUTKIMUS KOULULAISTEN ELÄMÄNTYYLISTÄ 1998

HYVÄ KOULULAINEN

Olet mukana laajassa Maailman Terveysjärjestön (WHO) koordinoimassa kansainvälisessä koululaistutkimuksessa, jossa selvitetään nuorten elämäntyyliä. Noin 9000 suomalaisen koululaisen lisäksi kysymyksiin vastaavat koululaiset 30 Euroopan maassa, Kanadassa ja Yhdysvalloissa. Vastauksesi lisäävät merkittävästi tietämystä kouluikäisten nuorten elämäntyylistä eri maissa ja kulttuureissa.

Kaikki lomakkeen tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Nimeäsi Sinun ei tarvitse mainita missään vaiheessa. Tutkijoita lukuunottamatta kukaan muu ei tule näkemään lomaketta. Tietoja ei käsitellä henkilöittäin, vaan tilastollisina kokonaisuuksina. Vastaa kysymyksiin mahdollisimman rehellisesti.

Tutkimus toteutetaan Suomen osalta Jyväskylän yliopiston terveystieteen laitoksella.

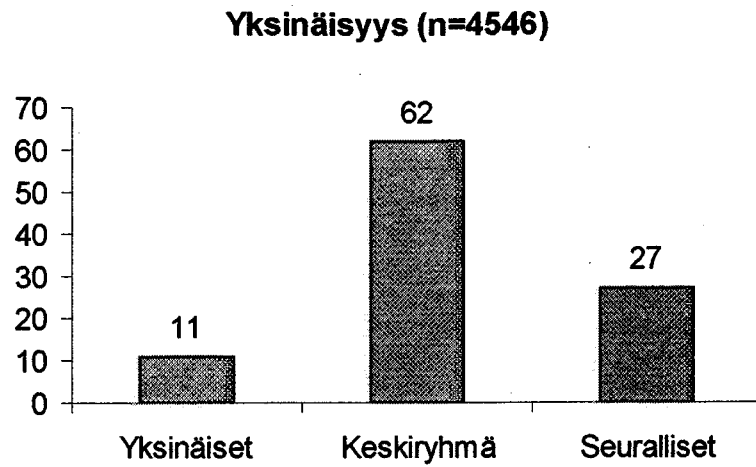
Kiitos avustasi ja hyvää jatkoa koulutyöllesi!

Lasse Kannas ja tutkijaryhmä
Professori

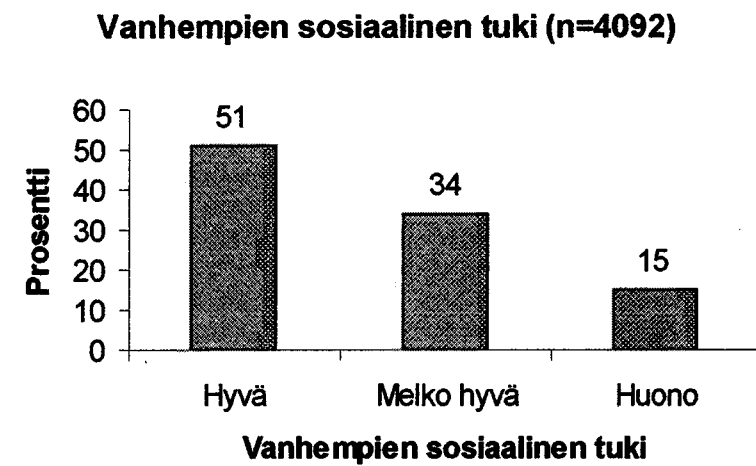
TAULUKKO 1. Sosiaalisia suhteita kuvaavien muuttujien varimax-rotatoitu faktorimatriisi (n=4864)

Muuttuja	Faktori 1	Faktori 2	Faktori 3	Faktori 4	h ²
Yksinäisyyden tunteet	.749	-.186	.021	-.095	.605
Isälle puhumisen helppous	-.076	.619	-.076	.515	.660
Äidille puhumisen helppous	.061	.710	.041	.254	.574
Pojille puhumisen helppous	-.083	-.022	.202	.772	.644
Työille puhumisen helppous	.157	.046	.748	-.089	.594
Vastakkaiseen sukupuoleen tutustumisen helppous	-.175	.009	.734	.234	.625
Ulkopuoliseksi jäämisen tunteet	.772	-.141	-.069	-.154	.645
Yksinäisyyden kokemukset koulussa	.696	.041	-.121	.113	.514
Vanhempien valmius auttaa kouluongelmissa	-.099	.667	.146	-.349	.597
Kodin ilmapiiri	-.255	.655	-.002	-.092	.503
Ystävien saannin helppous	-.407	.056	.603	.133	.550
Ominaisarvo	2.65	1.54	1.30	1.02	6.51

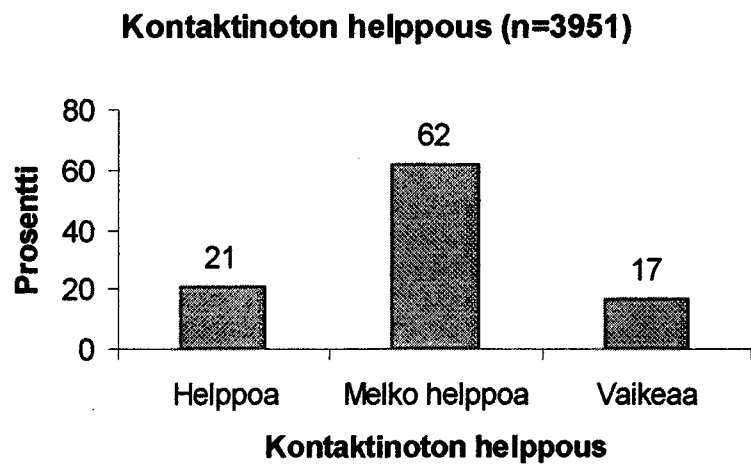
KUVIO 1.

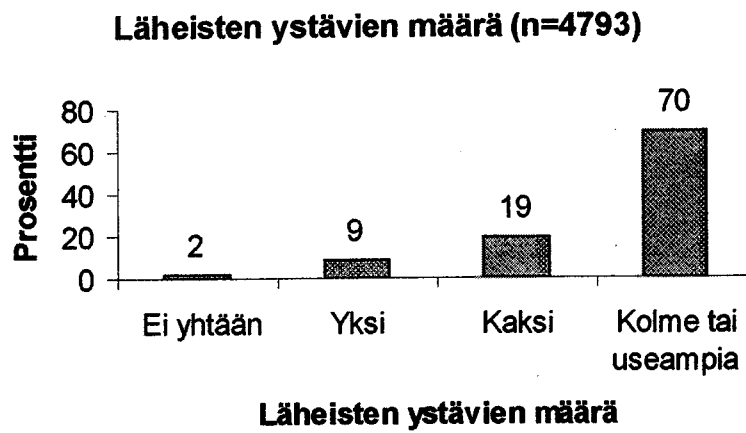
KUVIO 2.

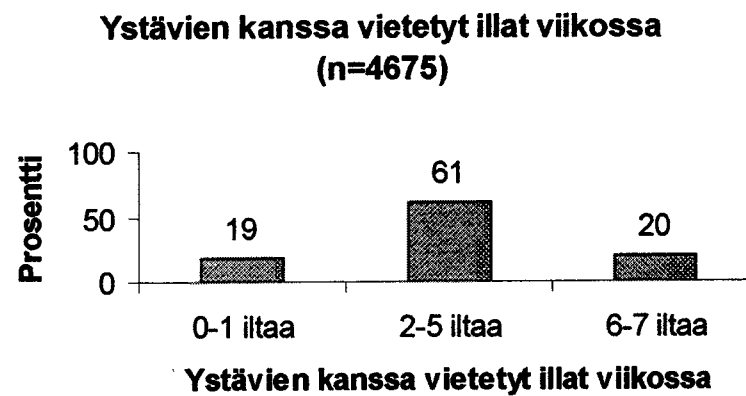
KUVIO 3.

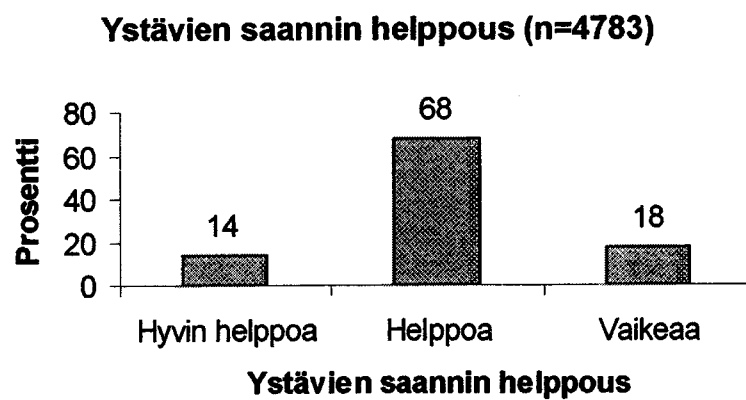
KUVIO 4.

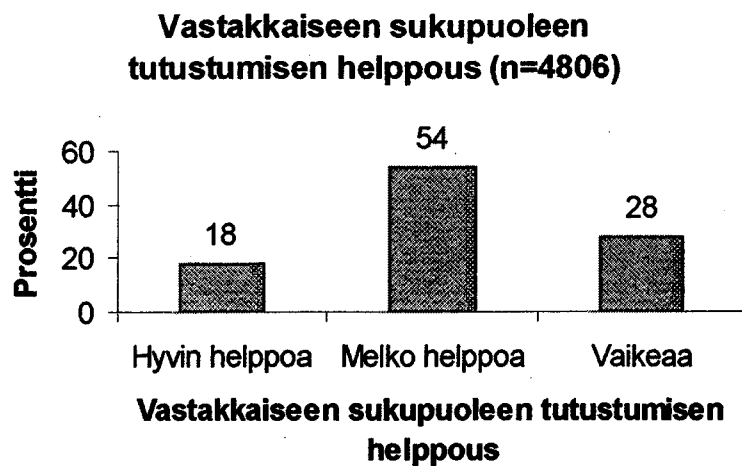
KUVIO 5.

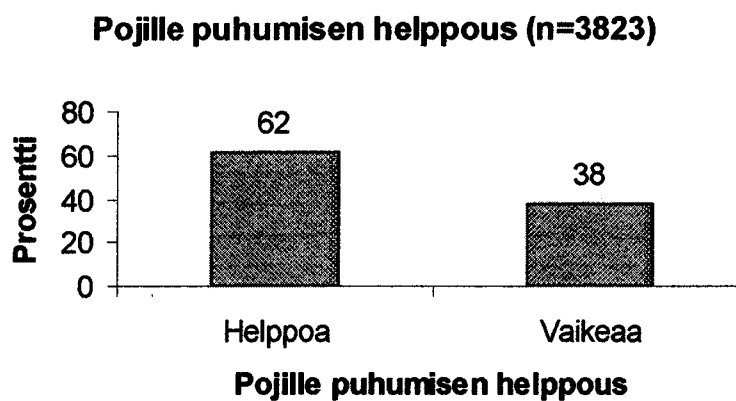
KUVIO 6.

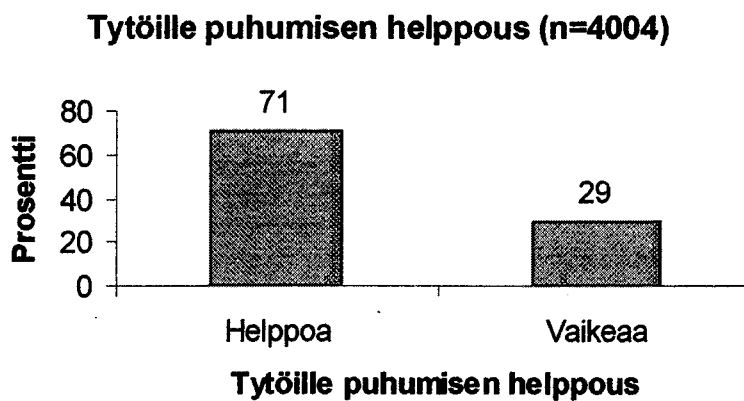
KUVIO 7.

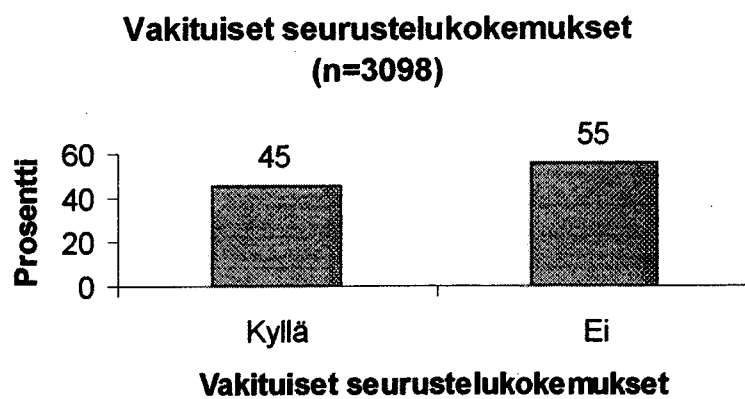
KUVIO 8.

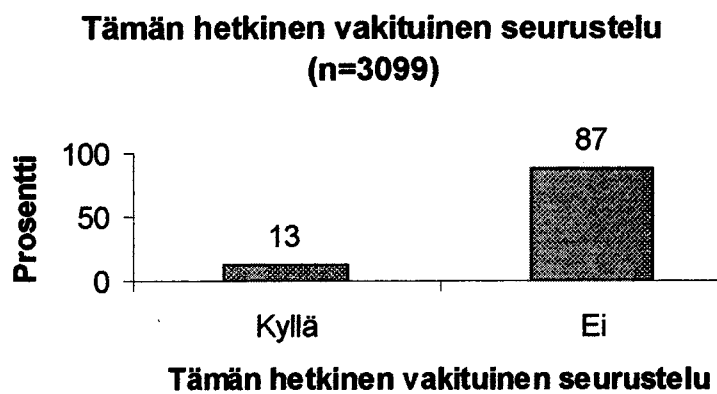
KUVIO 9.

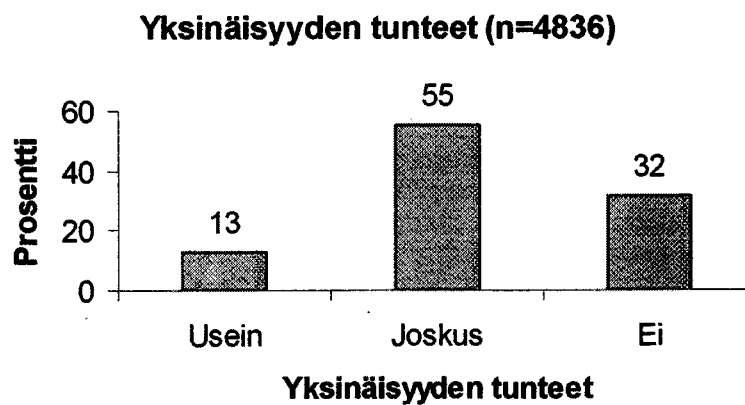
KUVIO 10.

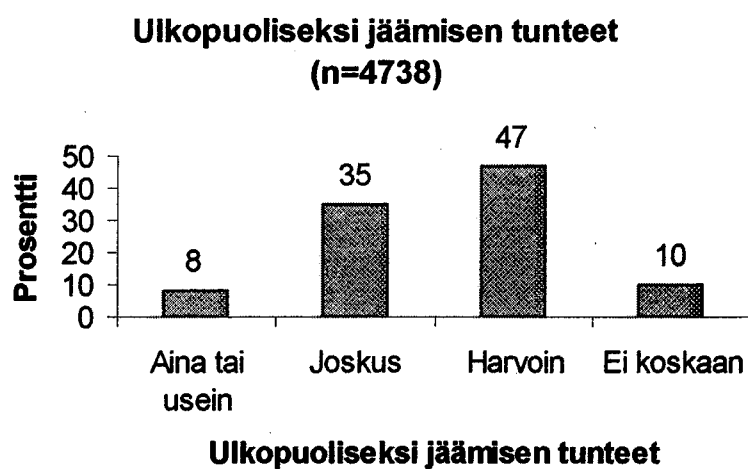
KUVIO 11.

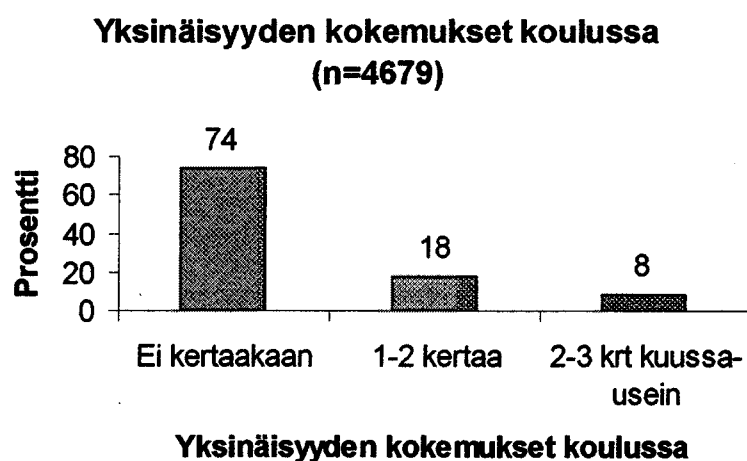
KUVIO 12.

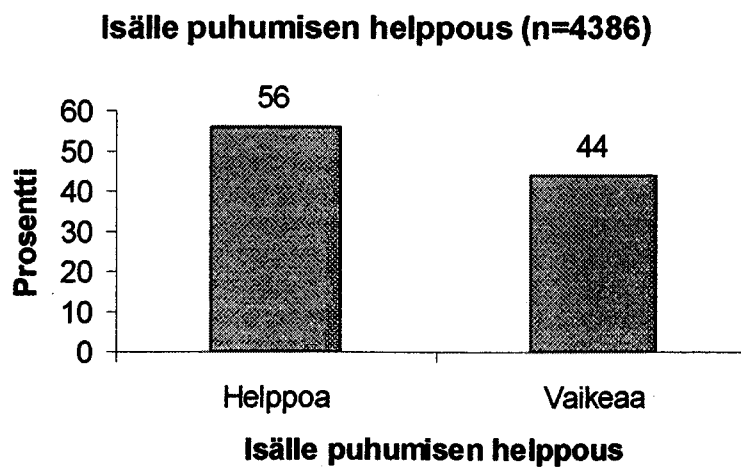
KUVIO 13.

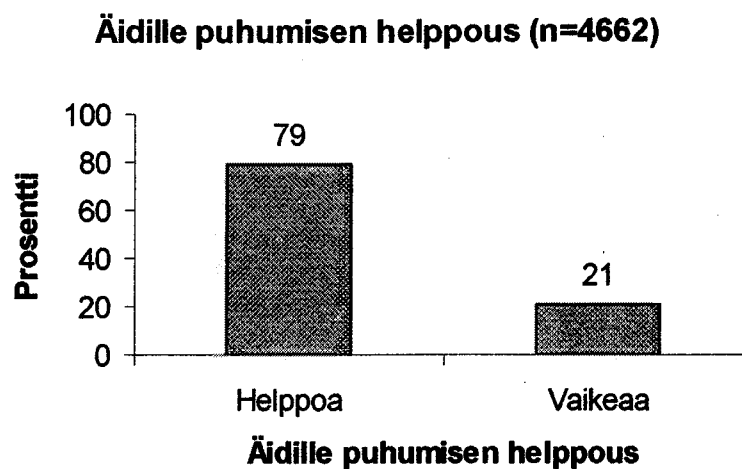
KUVIO 14.

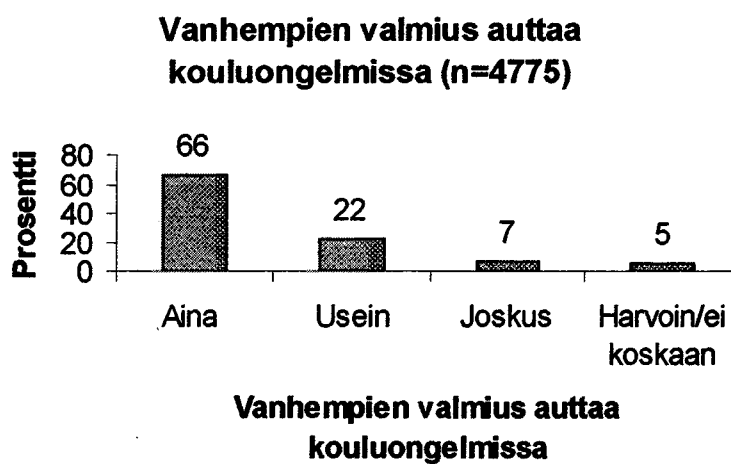
KUVIO 15.

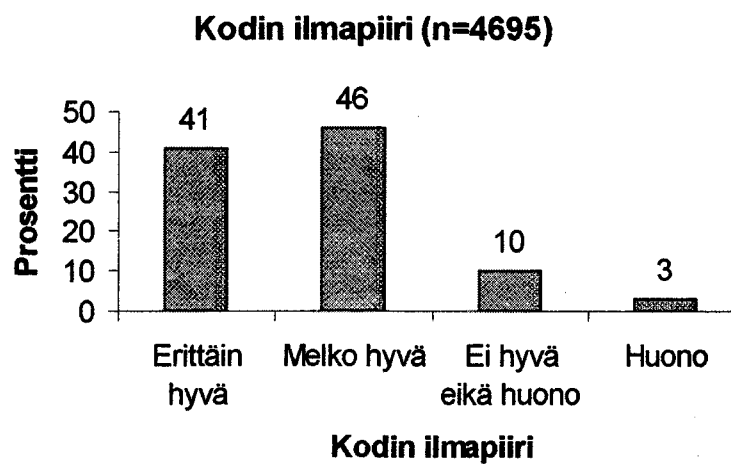
KUVIO 16.

KUVIO 17.

KUVIO 18.

TAULUKKO 1. Yksinäisyys eri luokka-asteilla

	5-luokka		7-luokka		9-luokka		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Yksinäiset	240	15	159	11	105	7	504	11
Keskiryhmä	918	59	926	60	968	67	2812	62
Seuralliset	404	26	450	29	376	26	1230	27
Yhteensä	1562	100	1535	100	1449	100	4546	100

$\chi^2=58.90$; df 4; $p<.001$

TAULUKKO 2. Vanhempien sosiaalinen tuki eri luokka-asteilla

	5-luokka		7-luokka		9-luokka		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Hyvä	938	63	702	51	431	35	2071	51
Melko hyvä	427	29	482	35	480	39	1389	34
Huono	124	8	195	14	313	26	632	15
Yhteensä	1489	100	1379	100	1224	100	4092	100

$\chi^2=256.72$; df 4; $p<.001$

TAULUKKO 3. Ystävien kanssa vietetyt illat eri luokka-asteilla

	5-luokka		7-luokka		9-luokka		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%	f	%
0-1 iltaa	343	21	306	19	232	16	881	19
2-5 iltaa	1018	62	970	62	867	59	2855	61
6-7 iltaa	282	17	295	19	362	25	939	20
Yhteensä	1643	100	1571	100	1461	100	4675	100

$\chi^2=36.13$; df 4; $p<.001$

TAULUKKO 1. Yksinäisyys sukupuolen mukaan

	Poijat		Työt		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Yksinäiset	185	8	319	14	504	11
Keskiryhmä	1280	58	1531	66	2811	62
Seuralliset	760	34	470	20	1230	27
Yhteensä	2225	100	2320	100	4545	100

$\chi^2=124.48$; $df 2$; $p<.001$

TAULUKKO 2. Vanhempien sosiaalinen tuki sukupuolen mukaan

Sukupuoli	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen
					todennäköisyys
Pojat	2053	1.59	0.72	-4.77	0.000***
Tytöt	2038	1.70	0.74		

*** $p<.001$

TAULUKKO 3. Kontaktinoton helppous sukupuolen mukaan

Sukupuoli	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen
					todennäköisyys
Pojat	1631	2.00	0.63	3.93	0.000***
Tytöt	2319	1.92	0.60		

*** $p<.001$

TAULUKKO 4. Läheisten ystävien määrä sukupuolen mukaan

	Pojat		Työt		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Ei yhtään	66	3	32	1	98	2
Yksi	156	6	281	12	437	9
Kaksi	375	16	519	21	894	19
Kolme tai useampia	1768	75	1596	66	3364	70
Yhteensä	2365	100	2428	100	4793	100

$\chi^2=78.73$; df 3; $p<.001$

TAULUKKO 5. Vakituiset seurustelukokemukset sukupuolen mukaan

	Pojat		Työt		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Kyllä	657	43	738	47	1395	45
Ei	872	57	831	53	1703	55
Yhteensä	1529	100	1569	100	3098	100

$\chi^2=5.18$; df 1; $p<.05$ (Fisher's Exact Test)

TAULUKKO 1. Kontaktinoton helppous asuinpaikkakunnan mukaan

Asuinpaikkakunta				t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
	n	ka	kh		
Kaupunki	2329	1.93	0.62	-2.47	0.013*
Maaseutu	1532	1.98	0.60		

*p<.05

TAULUKKO 2. Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa asuinpaikan mukaan

	Kaupunki		Maaseutu		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
0-1 iltaa	473	17	400	23	873	19
2-5 iltaa	1688	60	1093	61	2781	61
6-7 iltaa	638	23	280	16	918	20
Yhteensä	2799	100	1773	100	4572	100

 $\chi^2=45.04$; df 2; p<.001

TAULUKKO 1. Yksinäisyys urheiluseuran jäsenyyden mukaan

Urheiluseuran jäsenyys	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Ei seurassa	2488	2.13	0.60	-3.67	0.000***
Seurassa	1993	2.20	0.60		

***p<.001

TAULUKKO 2. Vanhempien sosiaalinen tuki urheiluseuran jäsenyyden mukaan

Urheiluseuran jäsenyys	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Ei seurassa	2200	1.69	0.74	3.97	0.000***
Seurassa	1840	1.60	0.72		

***p<.001

TAULUKKO 3. Kontaktinoton helppous urheiluseuran jäsenyyden mukaan

	Ei seurassa		Seurassa		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Helppoa	416	19	417	24	833	21
Melko helppoa	1327	61	1093	63	2420	62
Vaikeaa	422	20	220	13	642	17
Yhteensä	2165	100	1730	100	3895	100

 $\chi^2=38.08$; df 2; p<.001

TAULUKKO 4. Läheisten ystävien määrä urheiluseuran jäsenyyden mukaan

Urheiluseuran jäsenyys	n	ka	kh	t-testi	Tilastollinen todennäköisyys
Ei seurassa	2633	3.54	0.76	-3.47	0.001**
Seurassa	2086	3.61	0.72		

**p<.01

TAULUKKO 5. Läheisten ystävien määrä urheiluseuran jäsenyyden mukaan

	Ei seurassa		Seurassa		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
Ei yhtään	58	2	38	2	96	2
Yksi	258	10	174	8	432	9
Kaksi	531	20	349	17	880	19
Kolme tai useampia	1786	68	1525	73	3311	70
Yhteensä	2633	100	2086	100	4719	100

 $\chi^2=15.52$; df 3; p<.01

TAULUKKO 6. Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa urheiluseuran jäsenyyden mukaan

	Ei seurassa		Seurassa		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%
0-1 iltaa	558	22	306	15	864	19
2-5 iltaa	1489	58	1326	65	2815	61
6-7 iltaa	509	20	415	20	924	20
Yhteensä	2556	100	2047	100	4603	100

 $\chi^2=36.66$; df 2; p<.001

TAULUKKO 1. Yksinäisyys liikuntaharrastuksen mukaan

	Aktiiviset		Kohtuuliikkujat		Passiiviset		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Yksinäiset	195	10	233	11	71	18	499	11
Keskiryhmä	1104	58	1437	65	232	61	2773	62
Seuralliset	617	32	542	24	80	21	1221	27
Yhteensä	1916	100	2194	100	383	100	4493	100

$\chi^2=63.51$; df 4; $p<.001$

TAULUKKO 2. Vanhempien sosiaalinen tuki liikuntaharrastuksen mukaan

	Aktiiviset		Kohtuuliikkujat		Passiiviset		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Hyvä	992	56	943	48	113	36	2048	51
Melko hyvä	557	32	685	35	128	40	1370	34
Huono	219	12	323	17	77	24	619	15
Yhteensä	1768	100	1951	100	383	100	4037	100

$\chi^2=62.64$; df 4; $p<.001$

TAULUKKO 3. Kontaktinoton helppous liikuntaharrastuksen mukaan

	Aktiiviset		Kohtuuliikkujat		Passiiviset		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Helppoa	413	25	349	18	64	19	826	21
Melko helppoa	999	61	1247	65	179	52	2425	62
Vaikeaa	222	14	324	17	97	29	643	17
Yhteensä	1634	100	1920	100	340	100	3894	100

$\chi^2=67.93$; df 4; $p<.001$

TAULUKKO 4. Läheisten ystävien määrä liikuntaharrastuksen mukaan

	Aktiiviset		Kohtuuliikkujat		Passiiviset		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Ei yhtään	40	2	46	2	10	3	96	2
Yksi	156	8	208	9	67	16	431	9
Kaksi	322	16	476	21	87	21	885	19
Kolme tai useampia	1497	74	1571	68	246	60	3314	70
Yhteensä	2015	100	2301	100	410	100	4726	100

$\chi^2=54.33$; df 6; $p<.001$

TAULUKKO 5. Ystävien kanssa vietetyt illat viikossa liikuntaharrastuksen mukaan

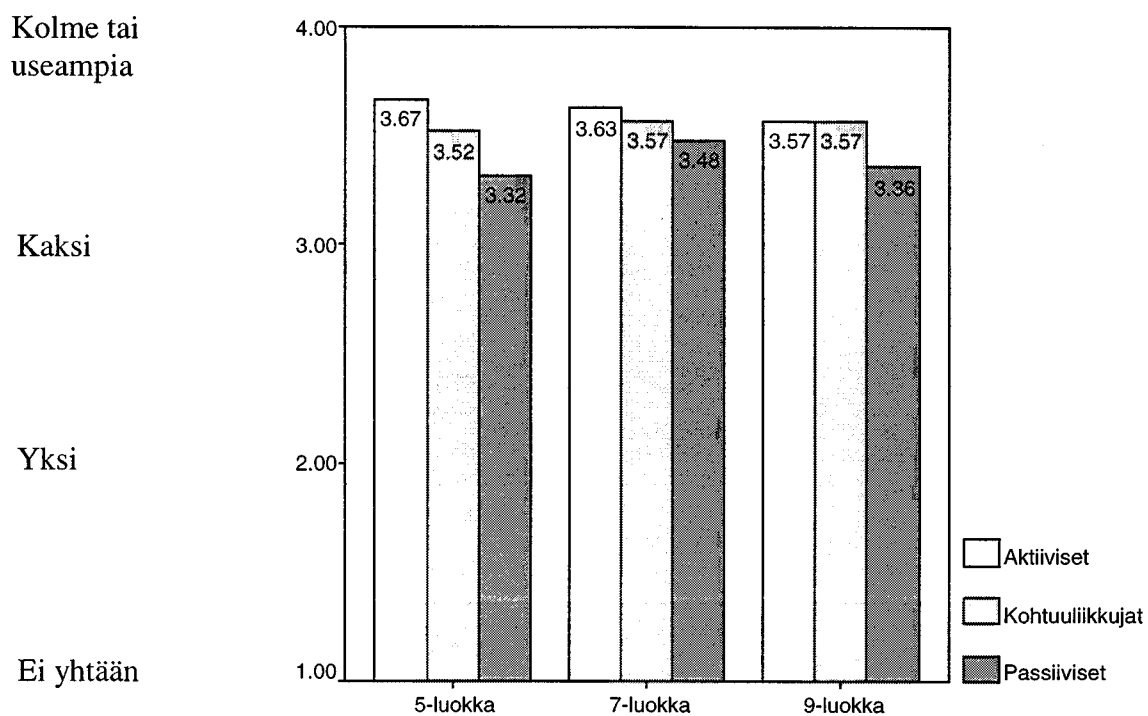
Liikuntaharrastus	n	ka	kh	1-suuntainen var.analyysi F-arvo	LSD-testi
Aktiiviset (R1)	1982	2.05	0.61	11.58***	R1-R2**
Kohtuuliikkujat (R2)	2230	1.99	0.62	df=2/4610	R1-R3***
Passiiviset (R3)	401	1.90	0.70		R2-R3**

*** $p<.001$ ** $p<.01$ df=vapausasteet

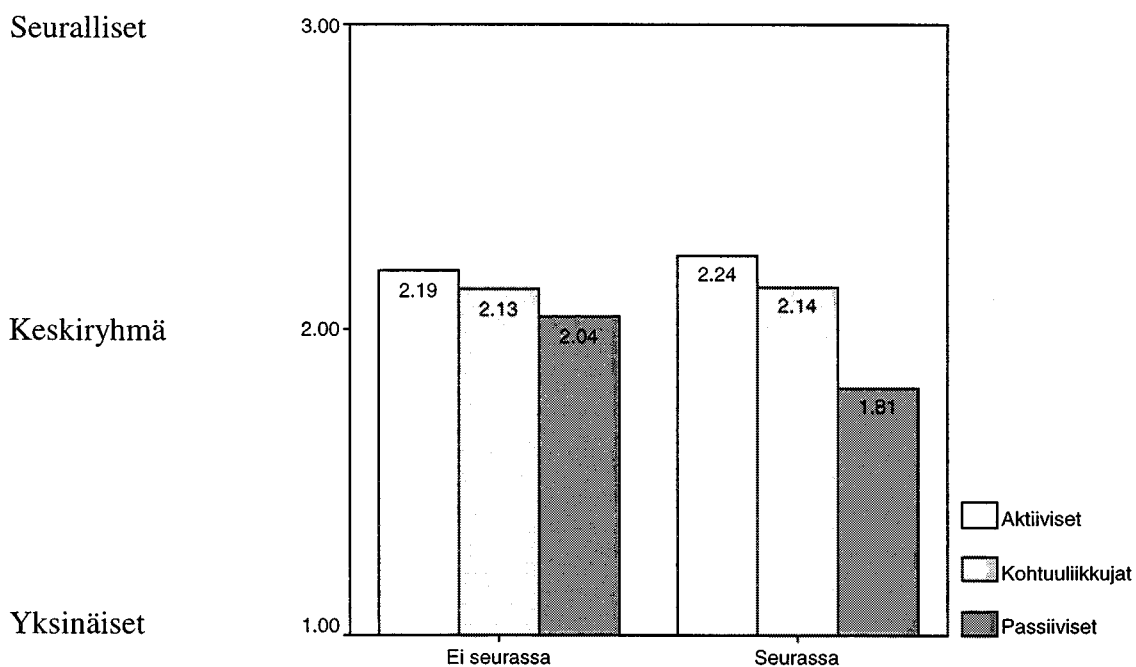
TAULUKKO 6. Ystävien kanssa vietetyt illat liikuntaharrastuksen mukaan

	Aktiiviset		Kohtuuliikkujat		Passiiviset		Yhteensä	
	f	%	f	%	f	%	f	%
0-1 iltaa	314	16	439	20	119	30	872	19
2-5 iltaa	1248	63	1367	61	202	50	2817	61
6-7 iltaa	420	21	424	19	80	20	924	20
Yhteensä	1982	100	2230	100	401	100	4613	100

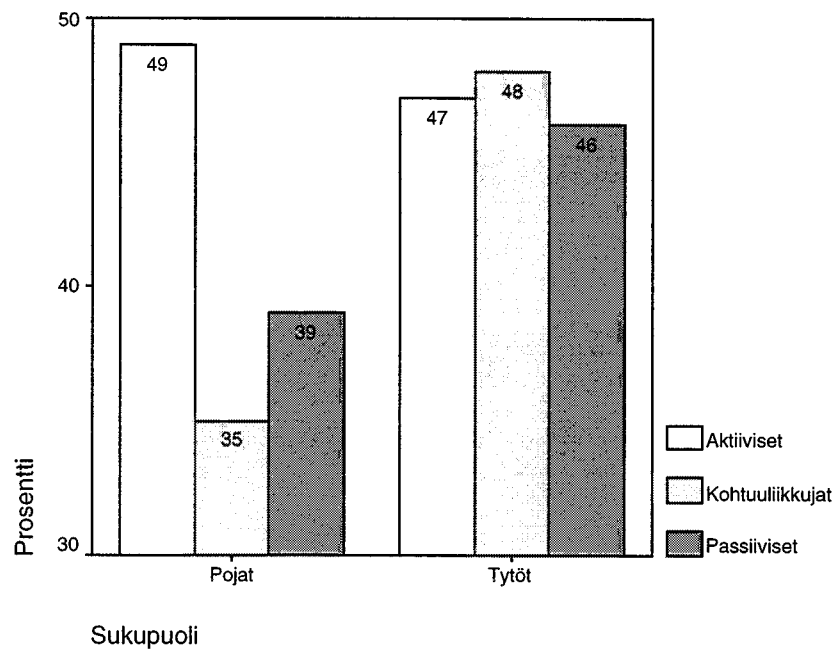
$\chi^2=46.35$; df 4; $p<.001$

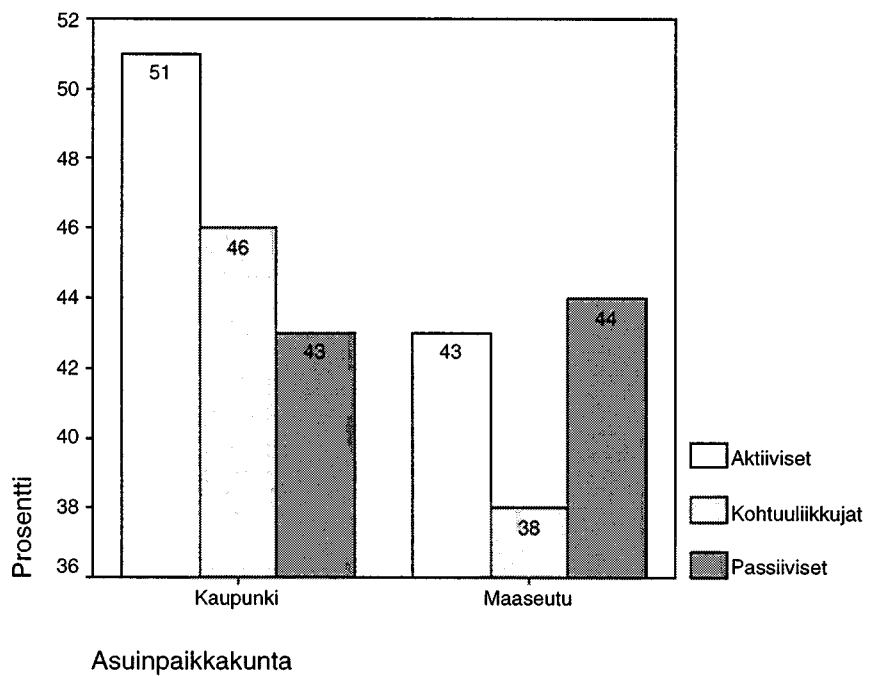
KUVIO 1. Läheisten ystävien määrä liikuntaharrastuksen ja luokka-asteen mukaan

KUVIO 2. Yksinäisyys liikuntaharrastuksen ja urheiluseuran jäsenyyden mukaan

KUVIO 1. Vakituisesti seurustelleet liikuntaharrastuksen ja sukupuolen mukaan

KUVIO 2. Vakituisesti seurustelleet liikuntaharrastuksen ja asuinpaikkakunnan mukaan